

TÜRK İS

TÜRKİYE İŞÇİ SENDİKALARI KONFEDERASYONU YAYIN ORGANI

ISSN 1300-6843

Kasım - Aralık 2003 • Sayı: 358

**“Asgari Ücret
Yine İnsani Değil”**

DOSYA:

TÜRK-İŞ YÖNETİM KURULU

Salih KILIÇ

Genel Başkan

Mustafa KUMLU

Genel Sekreter

Ergün ATALAY

Genel Mali Sekreter

Mustafa TÜRKEK

Genel Eğitim Sekreteri

Çetin ALTUN

Genel Teşkilatlandırma Sekreteri

SAHİBİ:

TÜRKİYE İŞÇİ SENDİKALARI
KONFEDERASYONU

TÜRK-İŞ Adına

Genel Başkan

Salih KILIÇ

GENEL YAYIN YÖNETMENİ:

Hasan Tahsin BENLİ

GRAFİK - TASARIM:

Münir GÜRAN

FOTOĞRAFLAR:

Necdet UZMAN

YÖNETİM YERİ

TÜRK-İŞ Genel Merkezi

Bayındır Sk. No. 10

Yenişehir / ANKARA

Tel: 433 31 25 (4 Hat)

Tel: 433 38 24 (Basın Bürosu)

Fax: 433 68 09 - 433 85 80

<http://www.turkis.org.tr>

e-mail: turkis@turkis.org.tr

DERGİMİZ BASIN AHLAK

YASALARINA UYAR

Baskı :

Ziraat Matbaacılık A.Ş.

Tel : 384 73 44 - 45

91 TAKVİM

**Çalışma Yaşamında
Kasım - Aralık 2003**

88 TAKVİM

TÜRK-İŞ'in Gündeminden

85 ARAŞTIRMA

Aralık 2003 Gıda Harcaması

80 ÇEVİRİ

Küreselleşmenin Sosyal Boyutu

Hülya UZUNER

TÜRK-İŞ Dış İlişkiler Uzmanı

76 GÖRÜŞ

1974 Kıbrıs Barış Harekatı ve TÜRK-İŞ

Uğraş GÖK

TÜRK-İŞ Dış İlişkiler Uzmanı

73 GÖRÜŞ

3 Aralık Dünya Özürlüler Günü

Şule ÖZKUZUKIRAN

TÜRK-İŞ Kadın İşçiler Bürosu Uzmanı

71 ARAŞTIRMA

2004 Yılı Bütçesi ve Çalışanlar

Namık TAN

TÜRK-İŞ Araştırma Müdür Yardımcısı

64 GÖRÜŞ

**2004 Bütçesi: Yeni Bir Bütçe Sınıflandırmasına
Geçiş Dışında Değişen Bir Şey Yok**

Doç. Dr. Aziz KONUKMAN

TÜRK-İŞ Danışmanı

60 GÖRÜŞ

İnsan Hakları

Sinan VARGİ

TÜRK-İŞ Teşkilatlandırma Uzmanı

2 BAŞYAZI

Genel Kurulun Ardından

Salih KILIÇ
TÜRK-İŞ Genel Başkanı

4 HABER

Yeni Dönemin İlk Başkanlar Kurulu KKTC'de Toplandı

8 HABER

"Asgari Ücret Yine İnsani Değil"

13 HABER

Küreselleşme ve AB Sürecinde "Niçin Yerli Malı" Konulu Panel Yapıldı

16 SÖYLEŞİ

Tek Çatı, Sosyal Güvenlik Sisteminin Sorunlarını Çözer mi?

Celal TOZAN
TÜRK-İŞ Sosyal Güvenlik Danışmanı

21

DOSYA:

53 GÖRÜŞ

"Kamunun Türkiye Ekonomisindeki Payı İddia Edildiği Gibi Yüksek Değil"

Doç. Dr. Aziz KONUKMAN
TÜRK-İŞ Danışmanı

54 GÖRÜŞ

5 Aralık 1934 "Türk Kadınına Seçme ve Seçilme Hakkının Verilmesi"

Şule ÖZKUZUKIRAN
TÜRK-İŞ Kadın İşçiler Bürosu Uzmanı

56 GÖRÜŞ

Kadının Türküsü

Yaşar SEYMAN

Genel Kurulun Ardından

Konfederasyonumuzun 19. Olağan Genel Kurulu, TÜRK-İŞ'in ve Türk işçi hareketinin tarihsel birikimine ve büyüklüğüne yaraşır bir olgunlukta yapıldı. Genel Kurul'da, işçi hareketinin bugün içinde bulunduğu koşullar ve önümüzdeki dönemde karşılaşılabilecek zorluklar üzerinde, tüm sendikalarımız önemli tespitlerde bulundular.

Hiç kuşku yok ki, yapılan bu tespitler işçi hareketinin geleceği açısından önemli zorluklar içinde olduğumuz gerçeğini ortaya koyuyor. Ancak, bugün yaşanan olumsuzluklara bakarak geleceğe ilişkin karamsarlık ve umutsuzluk içinde olmak, dinamik bir süreç olan sendikacılık hareketine yakışmaz.

Türk işçi hareketi, içinde bulunduğu koşulları değerlendirecek, geleceğe ilişkin hesaplarını yapacak ve mücadele araçlarını koşullara göre belirleyecek. Bu süreçte de, Genel Kurulumuzda Sendikalarımız adına konuşan tüm arkadaşlarımızın tespitleri bize ışık tutacak.

* * *

Genel Kurulumuzun hemen ardından, Asgari Ücret Tespit Komisyonu, yeni asgari ücreti belirledi. Sayın Başbakan'ın tüm söylemlerine rağmen, asgari ücretin bu kez "insani" bir düzeye geleceği umutları yine hüsrarla sonuçlandı. TÜRK-İŞ bu süreçte, asgari ücretin

insan onuruna yaraşır bir düzeye getirilmesi için elinden gelen çabayı ortaya koydu.

Asgari ücret tartışmalarının yaşandığı günlerde ve ücretin tespitinin ardından, bazı işveren örgütlerinin ortaya koydukları olumsuz tutum bizler için kaygı ve üzüntü verici oldu. Aynı günlerde işçi emeklilerinin aylıklarında yapılan artışları da bahane ederek, bu artışların ekonomik dengeleri bozacağı ve yeni krizlere yol açacağı değerlendirmeleri, sendikacılık hareketinde tepkiyle karşılandı.

Ülkenin kaynaklarının birilerine peşkeş çekildiği, bankalarının hortumlandığı, kaynak israfının had safhaya vardığı bir Türkiye’de, emeğinin karşılığı ücretinden başka geliri olmayan insanların aldığı üç kuruşa göz dikmek insafla bağdaşmamaktadır.

Milyarlarca lira rant geliri elde edenlerden vergi bile alınmadığı bir ülkede, yıllarını ülkesine hizmet etmek için harcamış emeklilerimize verilen birkaç kuruş ekonomik dengeleri bozacaksa, bunun sorumlusu, kuşkusuz ki, işçiler ve emekliler değil, yıllardır ellerini devletin kasasından çekmeyenlerdir.

* * *

Genel Kurlumuzun oybirliği ile aldığı karar gereğince, ilk Başkanlar Kurulu toplantımızı KKTC’de yaptık. Seçimlerin hemen öncesinde yaptığımız bu toplantıda, Kıbrıs’ı Türkiye’den koparmayı amaçlayan Annan Planı’na karşı çıkarak, Sayın Denktaş’ın Kıbrıs davamız konusunda ortaya koyduğu tezlere destek vermeye çalıştık.

Başkanlar Kurulu toplantımızdan sonra yapılan seçimler sonucunda, Kıbrıs halkı iradesini ortaya koydu. Bu irade sonucunda yeni bir hükümet işbaşına geldi. Dileğimiz, Kıbrıs konusunun Türkiye’nin ve Kıbrıs Türklerinin ulusal çıkarları doğrultusunda bir çözüme kavuşmasıdır.

* * *

Dergimizin baskıya hazırlandığı sıralarda, TÜRK-İŞ’in, özellikle bazı maddelerine ısrarla karşı çıktığı Kamu Yönetimi Temel Kanunu

TBMM Komisyonlarından geçti. Böylesine önemli bir yasanın, iki komisyondan birden bir günde geçirilmesini anlamak mümkün değildir.

Gündeme getirilen yasa tasarıları, başta sendikalarımız olmak üzere, toplumun örgütlü kesimlerinden büyük tepkiler almaktadır. Bu tasarılar TÜRK-İŞ’in de ciddi eleştirileri ve endişeleri bulunmaktadır.

Birincisi; bu tasarılar zaten büyük aksaklıklar içeren sosyal devlet anlayışını tamamen ortadan kaldırmaya yönelik düzenlemeleri içermektedir. Tasarıdaki anlayış, sosyal ve ekonomik fonksiyonlarla donatılmış bir devletin istenmediğini ortaya koymakta, devlete ait ne kadar sosyal ve ekonomik politika aracı varsa tasfiye edilmektedir.

Böylece, ulusal devletin maddi temelleri de ortadan kaldırılmış olmaktadır ki, bizim açımızdan ulusal devlete yönelik bir tehdit bu tasarılar karşı çıkmanın en temel gerekçesini oluşturmaktadır.

Ayrıca, kamu hizmeti parçalanarak parasallaştırılmakta ve ticarileştirilmektedir. Kamu hizmetini ticari bir faaliyet olarak düşündüğünüzde orada sosyal devletten söz etmek mümkün değildir. Devlet yalnızca polisi, jandarması, mahkemesi ile kamu düzenini sağlamakla görevli değildir ve olmamalıdır.

Devlet vatandaşını koruyan, gözeten, toplumsal geliri adil olarak bölüştüren, zor gününde yanında olabilen adil ve etkin devlet olmalıdır. Günümüzde bunu başaran devletlere "çağdaş devlet" denmektedir.

Eğer ülkemiz, kendi geleceği hakkında söz sahibi olmak istiyorsa, ülkeyi yönetenlerin ve toplumu etkileyen kesimlerin ruhundaki küresel rüzgar dinmelidir. Çünkü küresel güç, yaydığı değerler sistemi ile toplumları ve ülkeleri tahrip etmektedir.

Salih KILIÇ
TÜRK-İŞ
Genel Başkanı

Yeni Dönemin İlk Başkanlar Kurulu KKTC'de Toplandı

KILIÇ: "Annan Planı kabul edilemez"

19. Olağan Genel Kurulda delegelerin oybirliği ile aldıkları karar gereğince yeni dönemin ilk Başkanlar Kurulu toplantısı 12 Aralık 2003 günü KKTC Girne Türk Metal Avrasya tesislerinde toplandı. Kıbrıs Sorunu'nun gündemin tek maddesini oluşturduğu toplantının açış konuşmasını Genel Başkan Salih Kılıç yaptı. Kılıç konuşmasında şu görüşlere yer verdi:

"Türkiye'nin Avrupa Birliği ile ilişkilerinde önemli dayatmalardan biri, Kıbrıs'tır.

Avrupa Birliği, 1990'lı yılların başlarından itibaren Kıbrıs'ta Rum tezlerini aktif bir biçimde desteklemeye ve yetkili organlarında aldığı kararlarda Türkiye'yi işgalci olarak suçlamaya başlamıştır.

Avrupa Birliği, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin Adadan derhal çekilmesini talep etmektedir. Uluslararası hukuku çiğneyerek Güney Kıbrıs ile üyelik görüşmelerine başlayan Avrupa Birliği, bu görüşmelerin adanın toprak ve nüfus bütünlüğü adına yapıldığını iddia etmektedir.

Bu haksız suçlamalar ve talepler, Avrupa Birliği'nin akdeniz politikasının önemli unsurlarından biridir.

Avrupa Birliği'nin bu haksız talepleri, görüşme konusu bile yapılmadan her platformda reddedilmelidir.

Adadaki Türkler, 1955-1958 döneminde, 1963 yılında, 1967 yılında ve 1974 yılında soykırıma tabi tutulurken, avrupalıların büyük bir çoğunluğu susmuştur.

1960 yılında kurulan Kıbrıs

Cumhuriyeti Anayasası 1963 yılında Rumlar tarafından ayaklar altına alınırken, Avrupalılar yine susmuştur. 1974 yılında Faşist Sampson darbesi gerçekleştiğinde Avrupalılar yine hiçbir şey yapmamıştır.

Ancak bu süreçte, Türk Silahlı Kuvvetlerinin adadaki varlığı, Kıbrıs'a barış, huzur ve istikrar getirmiştir.

Avrupa Birliği, Akdeniz ve çevre ülkeleri açısından stratejik önemdeki Kıbrıs'ta hakimiyet kurabilmek için, Enosis'in gerçekleştirilmesine izin vermektedir.

Türkiye, uluslararası anlaşmaları ihlal eden, Türkiye'nin ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin güvenliğine tehdit oluşturan, Kıbrıs Türklerini Rumların hakimiyeti altında bir azınlık konumuna dönüştürecek ve adadan temizlenmesine yol açacak bir oluşuma asla izin vermeyecektir.

TÜRK-İŞ'in 9 Ocak 2003 günü Ankara'da yapılan Başkanlar Kurulunda oybirliği ile kabul edilen raporda, Kıbrıs konusunda şu görüşlere yer verilmiştir:

"Kıbrıs, Türkiye'nin stratejik savunması ve gücü, ayrıca Bakü-Ceyhan Boru Hattı'nın ve GAP'ın güvenliği ve Doğu Akdeniz stratejisi açısından büyük öneme sahiptir. Türkiye'nin Kıbrıs politikası gündelik olarak belirlenemez ve değişmez. Avrupa Birliği'nin çıkarlarına ve çifte standartlı politikalarına teslim edilemez. TÜRK-İŞ, Kıbrıs sorununa, Kıbrıs

Türklerinin ve Türkiye'nin uzun vadeli ortak çıkarları temelinde bir çözüm aranmasından yanadır."

TÜRK-İŞ, Türkiye Cumhuriyeti'nin Kıbrıs politikasını desteklemekte, sorunun iki toplum arasındaki görüşmeler yoluyla çözüme kavuşturulmasını talep etmektedir.

TÜRK-İŞ, Kıbrıs davasını 48 yıldır omuzlamış bulunan Cumhurbaşkanı Sayın Rauf Denktaş'ı desteklemekte, kendisini izlediği tutarlı politika nedeniyle kutlamaktadır.

Kıbrıs'ta sıcak günler yaşanmaktadır. Bu Pazar günü yapılacak Genel Seçimler de, tartışmaları alevlendirmiştir.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, hepinizin bildiği gibi, 15 Kasım 1983'te ilan edilmiştir. 20 yılı aşkın süredir bağımsız bir devlet olarak yaşamını sürdüren Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin uluslararası düzeyde tanınmaması çağdaş dünya için utanç vericidir. Bu yetmezmiş gibi, Güney Kıbrıs'ı Avrupa Birliği üyeliğine alma girişimleri de dikkat çekicidir.

Bu nedenle, Türk halkının, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti hakkında Avrupa Birliği'nin iyi niyetinden, içtenliğinden şüphe etmeye hakkı vardır.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Avrupa Birliği ve ABD gibi güçlerin uzun zamandan beri uyguladıkları ekonomik ve siyasal ambargo nedeniyle ekonomik zorluklarla yaşamını sürdürmek zorunda kalmıştır.

Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Kofi Annan tarafından ortaya atılan plan, Rumlara terk edilecek topraklar, Rumların kuzeye yerleşmeleri gibi nedenler açısından hem Türkiye hem de Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti için önemli sakıncalar içermektedir.

Annan Planı, Kıbrıs sorunu için bir çözüm olamaz ve kabul edilemez. Çünkü bu plan, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ni Türkiye'den koparmayı ve Kıbrıs Türklerini eşit haklara sahip bir toplum olmaktan çıkarıp "azınlık" statüsüne dönüştürmeyi amaçlamaktadır. Bu planla, iki millet, iki devlet ve eşit egemenlik kavramından hiçbirisi ortada kalmamaktadır.

Yeni bir Birleşik Devlet kurmak, 30 yıldır hür ve bağımsız yaşayan Kıbrıs Türklerini yenisinden 1974 öncesine götürmeyi amaçlamaktadır.

Sunulan planın kabul edilmesi veya görüşülmesi 20-30 yıl içinde tüm Adanın tamamen Rum kesimi egemenliğine girmesi ve 50 yıldır verilen mücadelenin heba olması anlamına gelmektedir.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin sorunlarının çözümü Kıbrıs Türklerinin ve Türkiye'nin uzun vadeli çıkarlarını birlikte değerlendiren politikaların kararlı bir biçimde sürdürülmesinden geçmektedir.

Üzüntü verici olan, Türkiye ve Kuzey Kıbrıs'ta bazı çevrelerin "ver kurtul" politikalarını savunmaları ve Kıbrıs'ı Türkiye'den koparmaya çalışanların ekmeğine yağ sürmeleridir.

Ayrıca, Avrupa Birliği memuru Varhaugen'in, olası seçim sonuçlarının bazı komşu ülkelerde yaşananlara benzer gelişmelere yol açacağını söylemesi ve buna ülkemizde Dışişleri Bakanlığı yapmış bir siyasiden de destek bulması büyük bir talihsizliktir. Bu tür yaklaşımları savunanları şiddetle kınadığımızı ifade etmek istiyorum.

TÜRK-İŞ, bugüne kadar olduğu gibi, bundan sonra da Kıbrıs Türklerinin can güvenliği, eşitlik, bağımsızlık, ulusal egemenlik mücadelesine destek verecek, Türkiye'nin ve Kuzey Kıbrıs'ın güvenliğini tehlikeye sokacak adımlara karşı çıkacaktır.

TÜRK-İŞ, bugün Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ne, seçimlere ilişkin herhangi bir etkileme amacıyla değil, Kuzey Kıbrıs üzerindeki uluslararası baskıya ve kuşatmaya karşı tavır koymak için gelmiştir.

Avrupa Birliği ve diğer uluslararası oluşumların seçim manipülasyonlarını kırmak için gelmiştir.

Kıbrıs'ta yaşanan seçim sürecini fırsat bilerek uluslararası planlarını uygulamaya koymak

isteyenlerin ekonomik ve siyasal oyunlarını bozmak için gelmiştir.

Bu seçimlerin, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti için hayırlı ve uğurlu olmasını diliyor, Kıbrıslı soydaşlarımızı Türkiye'de bulunan işçi kardeşlerinin dostluk va dayanışma duygularıyla selamlıyorum."

Başkanlar Kurulu aynı gün KKTC Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş'ı ziyaret etti. Ziyarette, Kıbrıs Davası konusunda 48 yıldır verdiği mücadele nedeniyle Denktaş'a şükranlarını sunan Kılıç, bu mücadelede TÜRK-İŞ olarak her zaman yanlarında olduğunu söyledi. Denktaş da konuşmasında, KKTC'nin önemli bir aşamadan geçtiği bir dönemde TÜRK-İŞ'in desteğinin kendilerine güç verdiğini söyledi.

Sayın Salih KILIÇ

Genel Başkan

**Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu
ANKARA**

Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu (TÜRK-İŞ)'nin 19'uncu Olağan Genel Kurulu nedeni ile yapmış olduğunuz nazik davete yoğun çalışma programlarım nedeni ile katılamayacağımı üzüntülerimle bildirirken, bu vesile ile genel kurulunuzun tüm katılımcılarına şunları belirtmek istiyorum:

Uzun zamandır, Anavatan Türkiye ile birlikte omuzlayıp yürüttüğümüz Ulusal Kıbrıs Davamız üzerinde çeşitli senaryolar yapılmakta ve bunların gerçekleşmesi için dış kaynaklı baskılar sürdürülmektedir. Bilindiği gibi, Kıbrıs Türk Halkı, çok çetin dönemlerden geçmiştir; top yekün imha planları ile karşı karşıya kalmış; özgürlük ve bağımsızlık uğruna binlerce şehit vermiştir. Bugün, 20'inci yılını idrak ettiğimiz Cumhuriyet aşamasına bu zorluklar içerisinde erişilmiştir. Dolayısıyla, göndere çektiğimiz ay yıldızlı bayrak, özgürlüğün, kurtuluşun, bağımsızlığın ve Kıbrıs'ta Türk varlığının simgesidir. Bu gerçeklik gözardı edilerek hiçbir anlaşma hayat bulamaz. Binlerce şehidin canı ve kanı pahasına kurulan devletimizin elimizin altından alınması demek, özgürlüğümüzün bağımsızlığımızın bertaraf edilmesi demektir... Böyle bir anlaşmaya gitmek, tarihe sırt dönmek; şerefli bir mücadeleyi yok farzetmek demektir...

Bu yüzden, her zaman olduğu gibi adil, adaletli ve bir daha geriye dönmeyecek, sağlam ve sarsılmaz bir anlaşmanın peşinde olmaya devam edecek ve bu çerçevede gerçekleri dünyaya anlatmayı görev bileceğiz. Bu noktada, Anavatan Türkiyemizin her kurumuna ihtiyacımız büyüktür. Gururla belirtmek isterim ki, TÜRK-İŞ'in Kıbrıs konusunda göstermiş olduğu duyarlı ve gerçekçi tutumlar, Kıbrıs Türk Halkına destek olmuştur. TÜRK-İŞ'in onurlu sesinin bundan sonra da yükseleceğine şüphe yoktur. Türk insanının damarlarında dolaşan asil kan ve karakterinde mevcut olan bağımsız yaşama tutkusu, Kıbrıs Türkünde de mevcuttur. Bu nedenle, Türk Ulusu ile el ve gönül birliği içerisinde sorunlarımızı aşarak, yeni zaferler elde edeceğimize da-ir inancım tamdır.

Bu düşüncelerle, TÜRK-İŞ'in 19'uncu Olağan Genel Kurulu'nun hem kurumunuza, hem de Türk Ulusu-na hayırlar getirmesini temenni eder, olağan kurula katılan tüm katılımcılara en derin saygılarımı sunarım.

Rauf DENKTAŞ

**Rauf DENKTAŞ
Cumhurbaşkanı**

"Asgari Ücret Yine İnsani Değil"

"2004 yılının ilk altı ayı itibariyle net asgari ücret 303 milyon lira oldu"

Çalışanların ekonomik ve sosyal durumlarının düzenlenmesine yönelik etkin bir sosyal politika aracı olan ve milyonlarca işçiyi doğrudan ilgilendiren asgari ücret 1 Ocak 2004 gününden geçerli olmak üzere belirlendi.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın çağrısı üzerine 4 Kasım 2003 tarihinde çalışmalarına başlayan Asgari Ücret Tespit Komisyonu, yaptığı altı toplantının ardından çalışmala-

rını sonuçlandırmış ve 2004 yılının ilk altı ayında geçerli olacak asgari ücreti yüzde 34,1 arttırarak net 303 milyon 79 bin 500 liraya, brüt ise yüzde 38,2 artışla 423 milyon lira olarak belirledi.

Asgari Ücret Tespit Komisyonu kararını -işveren kesiminin muhalif kalması nedeniyle hükümet-işçi kesimi temsilcilerinin katılımıyla oy çokluğuyla aldı. İşçi temsilcileri **"oy gerekçesini"** şu şekilde açıkladı:

"Asgari ücret, çalışanların ekonomik ve sosyal durumlarının düzenlenmesine yönelik etkin bir sosyal politika aracıdır. Asgari ücretin belirlenmesi çalışmalarında, çalışanların düşük ücretlere karşı korunması ve çağdaş bir toplum içinde yaşayan işçinin, ailesi ile birlikte olan ihtiyaçlarının karşılanması esastır.

İşçi kesimi temsilcileri olarak Komisyon çalışmalarında;

- Anayasa'da yer alan "geçim şartları" dikkate alınarak belirlenmesi;
- işçi ve ailesinin günün ekonomik ve sosyal koşullarına göre insanca yaşamasını mümkün kılacak, insanlık onuruyla bağdaşacak bir düzeyde olmasını;
- işçinin ve ailesinin harcama kalıbının esas alınması ve hesaplamalarda Devlet İstatistik Enstitüsü verilerinin kullanılması;
- belirlenen tutarın işçinin eline net geçecek biçimde belirlenmesini;
- sanayi/tarım ve yaş, cinsiyet ayrımı yapılmadan ulusal düzeyde tek olmasını;
- işçilerin arasında nite-lik, kıdem, işin mahiyeti gibi ekonomik amaçlı değerlendirmelerin tümünden bağımsız olarak ele alınması, ekonomik ölçülerin ötesinde sosyal bir ücret olarak kabul edilmesi;
- işçinin satın alma gücünün ileriye dönük olarak korunabilmesi için gerekli bir iyileştirmenin ayrıca ilave edilerek;
- en düşük devlet memuru maaşının dikkate alınması;

- adil gelir dağılımını sağlamaya yönelik olarak refahtan pay içermesi;

ilkelerinin uygulanabilmesi için çaba gösterdik.

Savunduğumuz bu görüşlerin bir bölümü Komisyon çalışmalarında dikkate alınmamıştır. Bunun sonucu, belirlenen asgari ücret düzeyi yetersiz ve ülkenin bugünkü koşullarında "insan onuruna yaraşır bir yaşam düzeyi" sağlamaktan uzak kalmıştır.

Bu temel görüşümüzü koruyarak, asgari ücretin yürürlüğe girmesini sağlamak bakımından olumlu oy kullanılmıştır."

Komisyonunda işçi kesimi, TÜRK-İŞ Genel Mali Sekreteri Ergün ATALAY'ın Başkanlığında, TARIM-İŞ Genel Başkanı Bedrettin KAYKAÇ, HABER-İŞ Genel Başkanı Cengiz TEKE, TÜRK METAL Genel Başkan Yardımcısı Sabri ÖZDEMİR ve TÜRK-İŞ Araştırma Müdür Yardımcısı Enis BAĞDADIÖĞ-LU'dan oluşan bir heyet ile temsil edildi.

Belirlenen asgari ücret brüt-tür ve bu tutardan sosyal sigorta işçi primi, gelir vergisi, işsizlik sigortası gibi ödemeler için yüzde 28,4 oranında kesinti yapılmaktadır. 2004 yılının ilk altı ayı itibariyle asgari ücretli bir çalışan ayda 53,9 milyon lira gelir vergisi ödemek durumundadır.

Tablo:
Asgari Ücretten Yapılan Kesintiler ve İşverene Maliyeti

	Ocak'2003	Ocak'2004
Brüt Aylık Asgari Ücret	306.000.000	423.000.000
SSK Primi	42.840.000	59.220.000
Gelir Vergisi	32.265.000	53.932.500
Damga Vergisi	1.836.000	2.538.000
İşsizlik sigortası	3.060.000	4.230.000
Kesintiler Toplamı	80.001.000	119.920.500
Kesinti Oranı	26,1 %	28,4 %
Net Aylık Asgari Ücret	225.999.000	303.079.500
İşverene Maliyeti		
SSK işveren primi	89.313.085	107.175.702
SSK işçi prim farkı	21.282.215	17.726.658
İşsizlik sigortası işveren primi	9.160.316	10.992.380
İşsizlik sigortası işçi primi farkı	1.520.158	1.266.190
Sosyal Güvenlik Primi İşveren Ödemesi	121.275.774	137.160.929
Toplam İşgücü Maliyeti	427.275.774	560.160.929

Kaynak: TÜRK-İŞ Araştırma Merkezi

Kayıtdışı çalışmayan ve çalıştırmayan, kurallara uygun olarak faaliyet gösteren işverene asgari ücretin maliyeti 427 milyon 276 bin liradan yüzde 31,1 artışla 560 milyon 161 bin liraya yükselmiştir. Yasa uyarınca 1 Nisan 2004'den itibaren yüzde 26 oranında artırılarak 577,1 milyon liraya yükseltilmesi gereken SSK primine esas kazanç alt sınırı, artışta indirim yapılarak yüzde 20 artışla ve fakat yılbaşından itibaren 549 milyon 618 bin 984 lira olarak belirlenmiştir. Hükümet, asgari ücret artışından dolayı meydana gelen maliyet farkının 46 milyon 215 bin 929 lirasının hazine tarafından karşılanacağını açıklamıştır.

Komisyon, 16 yaşını doldurmamış işçiler için uygulanacak asgari ücreti ise brüt 360 milyon lira, net 257 milyon 940 bin lira olarak belirledi.

Kararın açıklandığı 30 Aralık 2004 günü açıklama yapan

TÜRK-İş Genel Mali Sekreteri Ergün ATALAY alman kararı "**Yeni asgari ücret beklentilerimizi karşılamadı. Asgari ücretin, en düşük devlet memuru maaşı veya DİE'nin Komisyona getirdiği rakamlara göre belirlenmesini talep ettik. Her şeye rağmen yeni asgari ücretin 6 aylık süreyle geçerli olması nedeniyle getirilen rakamı kabul ettik**" şeklinde değerlendirmiştir.

Son dört yıl içinde asgari ücret

ile tüketici fiyatlarında meydana gelen artışlar aşağıdaki tabloda yer almaktadır. Asgari ücrette 2000 yılında yüzde 14,0 ve 2001 yılında yüzde 13,7 oranında bir kayıp, 2002 ve 2003 yılında ise enflasyondaki kısmi gerilemeye bağlı olarak yüzde 7,1 ve yüzde 3,3 oranında bir artış söz konusu olmuştur. Böylece son dört yıllık dönemde asgari ücretteki reel gerileme yüzde 17,9 oranında olmuştur. 2004 yılının ilk altı ayında gerçekleşen yüzde 34,1 oranındaki artış yanısıra yılın ikinci yarısında yapılacak artış ile birlikte enflasyonun düşük oranda gerçekleşmesi durumunda asgari ücretin reel olarak yükselmesi ve geçmiş kayıpları bir ölçüde gidermesi söz konusu olabilecektir.

Ancak bu durum belirlenen asgari ücretin "insani olmadığı" gerçeğini değiştirmemektedir. Asgari ücret ile en düşük kamu çalışanının maaşı, en düşük işçi emeklisinin maaşı, sigorta primine esas alt aylık tutarı arasın-

Tablo:
Asgari Ücret ve Enflasyondaki Gelişmeler

	Ortalama Brüt Asgari Ücret (TL/AY)	Ortalama Brüt Asgari Ücret Artış Yüzdesi	Ortalama Yıllık Enflasyon Artış Yüzdesi	Ortalama Brüt Asgari Ücretteki Reel Yüzde Değişme
2000	114.300.000.-	33,2	54,9	-14,0
2001	152.195.625.-	33,2	54,4	-13,7
2002	236.437.875.-	55,4	45,0	+7,1
2003	306.000.000.-	29,4	25,3	+3,3

Kaynak: TÜRK-İş Araştırma Merkezi

da yapılacak kıyaslama, bu alanda yıllardır sürdürülen haksız ve yanlış uygulamaları ortaya koymaktadır. En düşük devlet memuru maaşı Ocak 2004'den geçerli olmak üzere net 454 milyon 150 bin lira olacaktır. Bu tutarın Temmuz 2004'de 481 milyon 400 bin lira olacağı dikkate alındığında, bu hususun asgari ücretin belirlenmesi çalışmalarında dikkate alınmaması ciddi bir çelişki olmaktadır. Öte yandan, halen asgari ücret almakta olan bir işçi 2004 yılı başında emekli olduğunda kendisine 365 milyon 267 bin lira emekli aylığı bağlanmaktadır. Yani asgari ücretle çalışan emekli olduğunda, çalışırken aldığından daha fazla gelir elde etmeye devam etmektedir.

Komisyon kararını verirken DİE'nin hesapladığı devletin resmi rakamlarına itibar etmek yerine "ülkenin içinde bulunduğu ekonomik durum" gerekçe gösterilerek daha düşük bir asgari ücret tutarını kabul ve ilan etmiştir. Son dört yıldan bu yana yapılan tüm belirlemelerde geçerli olan bu yaklaşım bu kez de sürdürülmüştür.

Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE) 2003 Aralık ayı itibariyle asgari ücretin net 396.994.971.- lira olması gerektiğini hesaplamış, ancak asgari ücret brüt 423.000.000.- ve net 303.079.500.- lira olarak yürürlüğe girmiştir.

Tablo:
Asgari Ücrette Eksik Belirleme Nedeniyle Doğan Kayıp

	DİE'nin Belirlediği Net Asgari Ücret	Asgari Ücret Komisyonu'nun İlan Ettiği Net Asgari Ücret	Fark
Ocak 2001	153.436.336.-	102.369.600.-	51.066.736.-
Temmuz 2001	-	107.323.830.-	-
Ağustos 2001	195.060.720.-	122.186.520.-	72.874.200.-
Ocak 2002	255.464.820.-	163.563.537.-	91.901.283.-
Temmuz 2002	274.655.003.-	184.251.937.-	90.403.066.-
Ocak 2003	326.602.029.-	225.999.000.-	100.603.029.-
Ocak 2004	396.994.971.-	303.079.500.-	93.915.471.-

Kaynak: TÜRK-İŞ Araştırma Merkezi

Asgari Ücret Tespit Komisyonu'nu oluşturan hükümet-işçi-işveren kesiminin geçmiş dönem çalışmalarında asgari ücret tespitiyle ilgili olarak aldığı karar şekli son 20 yıl itibariyle aşağıdadır:

Tablo:
Asgari Ücret ve Komisyonun Karar Biçimi

Yürürlük Tarihi	Brüt Asgari Ücret (TL/AY)	Net Asgari Ücret (TL/AY)	Karar Biçimi
Ocak 1983	16.200.-	10.687.-	Oybirliğiyle
Nisan 1984	24.525.-	16.196.-	Oybirliğiyle
Ekim 1985	41.400.-	27.812.-	Oyçokluğuyla (işçi kesimi muhalif)
Temmuz 1987	74.250.-	49.094.-	Oyçokluğuyla (işçi kesimi muhalif)
Temmuz 1988	126.000.-	81.876.-	Oyçokluğuyla (işçi kesimi muhalif)
Ağustos 1989	225.000.-	141.975.-	Oyçokluğuyla (işçi kesimi muhalif)
Ağustos 1990	414.000.-	261.954.-	Oyçokluğuyla (işçi kesimi muhalif)
Ağustos 1991	801.000.-	501.911.-	Oyçokluğuyla (işveren kesimi muhalif)
Ağustos 1992	1.449.000.-	907.839.-	Oyçokluğuyla (işveren kesimi muhalif)
Ağustos 1993	2.497.500.-	1.563.472.-	Oybirliğiyle
Eylül 1994	4.173.750.-	2.759.428.-	Oyçokluğuyla (işçi kesimi muhalif)
Eylül 1995	8.460.000.-	5.547.135.-	Oyçokluğuyla (işçi kesimi muhalif)
Ağustos 1996	17.010.000.-	11.084.652.-	Oyçokluğuyla (işveren kesimi muhalif)
Ağustos 1997	35.437.500.-	22.943.025.-	Oybirliğiyle (işçi kesimi gerekçeli oy kullandı)
Ağustos 1998	47.839.500.-	33.808.514.-	Oybirliğiyle (işçi kesimi gerekçeli oy kullandı)
Ocak 1999	78.075.000.-	57.620.790.-	Oybirliğiyle (işçi kesimi gerekçeli oy kullandı)
Temmuz 1999	93.600.000.-	68.631.120.-	Oybirliğiyle (işçi kesimi gerekçeli oy kullandı)
Ocak 2000	109.800.000.-	80.550.900.-	Oyçokluğuyla (işçi kesimi muhalif)
Temmuz 2000	118.800.000.-	86.922.900.-	Oyçokluğuyla (işçi kesimi muhalif)
Ocak 2001	139.950.000.-	102.369.600.-	Oyçokluğuyla (işçi kesimi muhalif)
Temmuz 2001	146.947.500.-	107.323.830.-	Oyçokluğuyla (işçi kesimi muhalif)
Ağustos 2001	167.940.000.-	122.186.520.-	Oyçokluğuyla (işçi kesimi muhalif)
Ocak 2002	222.000.750.-	163.563.537.-	Oyçokluğuyla (işçi kesimi muhalif)
Temmuz 2002	250.875.000.-	184.251.937.-	Oyçokluğuyla (işçi kesimi muhalif)
Ocak 2003	306.000.000.-	225.999.000.-	Oyçokluğuyla (işçi kesimi muhalif)
Ocak 2004	423.000.000.-	303.079.500.-	Oyçokluğuyla (işveren kesimi muhalif)

Küreselleşme ve AB Sürecinde "Niçin Yerli Malı" Konulu Panel Yapıldı

**Milli Prodüktivite Merkezi tarafından düzenlenen Panele katılan
TÜRK-İŞ Genel Eğitim Sekreteri Mustafa Türkel,
"Kendi işimizi, kendi aşımızı korumak için yerli malı
tüketimine ağırlık vermemiz gereklidir" dedi**

Milli Prodüktivite Merkezi tarafından düzenlenen, Küreselleşme ve Avrupa Birliği Sürecinde "Niçin Yerli Malı" konulu panel geçtiğimiz ay içinde Ankara'da yapıldı. Paneli Sanayi ve Ticaret Bakanlığı,

Tüketicinin ve Rekabetin Korunması Genel Müdürü Özcan Pektaş yönetti. Panele Türkiye Ziraatçılar Derneği Başkanı İbrahim Yetkin, ve Tüketkici Hakları Derneği Genel Başkanı Turhan Çakar'da katıldılar.

Panelde bir konuşma yapan, TÜRK-İŞ Genel Eğitim Sekreteri ve Tekgıda-İş Sendikası Genel Sekreteri Mustafa Türkel, "Bugün harcadığımız her kuruşun nereye gittiğini bilerek harcamaya yapmamız gereken günle-

ri yaşıyoruz" diyerek şunları söyledi:

"Küreselleşme olgusu ile dünya üzerinde yapılan ticaretin sürekli çokuluslu şirketler lehinde büyüdüğü görülmektedir. Artık bu şirketler, dünya da ticarete hakim hale gelmişlerdir. Ulusal seviyede şirketleri ve o güne kadar yapılan devlet yatırımlarını da satın alarak hızla büyümeye devam etmektedirler. Günümüzde Gümrük Birliği ile ilgili ticari kâr ve kayıplar incelendiğinde durumun hiçte Türkiye lehine olmadığı görülecektir. Bu konuyu sendikalar olarak yıllar önce dile getirdiğimizde sanayici ve işadamları ne yazık ki neler kaybedeceklerinin bilincinde olmadan bizleri eleştirmişlerdi. Ancak şu anda Gümrük Birliği'nin Türkiye'ye bir çok anlamda zararı olduğunu kendileri ifade etmektedirler. Avrupa Birliğine girmeden Gümrük Birliğine alınan tek ülke olan Türkiye'nin 70 milyonluk tüketici kitlesinin Avrupa Birliğinin elinde biriken başta tarımsal ürünler ve gıda ürünleri olmak üzere stok eriten bir kitle haline gelmesi istenmiştir."

Tekel'in özelleştirilmek istenmesinin arkasında çok uluslu tütün tekellerinin olduğunu ifade eden Türk, "Türkiye'nin sigara pazarı yıllık 6.2 milyar dolardır. Yabancı sigara üreticileri bunun yüzde 37'sine hakimdirler. Yaklaşık 2.5 milyar dolar yabancı tütün tekellerine ödenmektedir. Bu ise IMF'den her zaman almayı

hayal ettiğimiz kredi miktarlarının yarısına eşittir" diyerek sözlerini şöyle sürdürdü.

"Türkiye tütün eken ve tütün sanayi gelişmiş bir ülke iken kim hangi mantıkla bu kadar parayı yabancı tütün tekellerine öder ve kendi ülkesinde ki tütün sanayini yabancı tütün tekellerine satmak ister. İşte bunu anlamak mümkün değildir. Bir bakıma Amerika'ya tütün ve sigara için para öderken aynı miktarın daha fazlasını IMF den borç olarak alıyoruz. Bu karar ülkenin geleceğine tarımına ve sanayisine ipotek koymanın da ötesinde mahvetme boyutlarına götürmektedir. TEKEL'in ülke bütçesine en büyük katkıyı yapan bir kurum olmasına rağmen, hükümetler bunu göz ardı ederek bu kurumun karını ve katkısını ve ülke maliyesine yaptığı hizmetleri görmezlikten gelmektedirler."

TÜRK-İŞ'in en son genel kurulunda alınan kararlardan en önemlilerinin örgütlenme ve tüketimden gelen gücün kullanımını olduğunu hatırlatan Türk, "yerli malı kullanmanın

ayıp sayıldığı yıllar yaşadık, küreselleşme rüzgarları bir kısmımızı yabancı mal ve marka hayranı yaptı" diyerek sözlerini şöyle sürdürdü.

"Yabancı mal ve marka kullanımının insanımızın sosyal statüsünü belirlediği, yerli mal kullanımının ise ayıp sayıldığı yılları artık geride bırakmak gerekiyor. İthal edilen her türlü nihai tüketim malı, sonuçta bize dış ticaret açığı, milli gelir azalması, işsizlik ve yoksulluk olarak geri dönecek, kapanan işyerleri nedeni ile bir çok yetmiş insanımız işsiz kalacaktır. Üretim olmadan, istihdam olmadan yalnızca IMF kredileri ile yaşamı sürdürmek tam bir iflas politikasıdır. Bugün kendi işimizi, kendi aşımızı korumak için yerli malı tüketme zorunluluğumuz vardır. Bugün Türkiye yurt dışına başta tekstil olmak üzere beyaz ve elektronik eşya, otomotiv ürünlerini kaliteli üretim sonucu satmaktadır. Gelecek aylar içinde ayrıca örgütlü toplumun ürettiği biz üretiyorsak biz tüketelim sloganı ile sendikalı işçi arkadaşlarımızın ürettiği mallarında tüketimi için geniş bir kampanya açacak ve bunu diğer işçi-memur sendikaları ile sivil toplum örgütlerine çağrıda bulunarak genişleteceğiz. Örgütlü toplumun demokrasinin vazgeçilmez kuralı olduğuna hepimiz inandığımız için örgütlü toplumun ürettiği mal ve hizmetlerin tüketimini de sağlayarak, kendi iş yerlerimizin de ekonomik gücünü ve rekabet gücünü arttırmaya yöneleceğiz."

Panelde Türkiye Ziraatçılar Derneği Başkanı İbrahim Yetkin, Türk tarımının içinde bulunduğu sorunlar ile IMF politikalarının nasıl ülke tarımını göçerttiği konusunda bilgiler verdi. Tüketici Hakları Derneği Genel Başkanı Turhan Çakar, ise Türkiye’de hammaddesi de büyük oranda Türkiye’den karşılan ve ülkede üretim yapan, vergi veren ve istihdam sağlayan her türlü malı yerli malı olarak kabul ettiklerini belirterek, **"eğer kendi ulusal onurumuzu korumak istiyorsak, yerli malı tüketimine ağırlık vermemeliyiz."**

* * *

IMF Politikalarının Türk Tarımını göçertmesi ile hububatı, balı, canlı hayvanı, meyve ve sebze de ithal ediyoruz

Türkiye ithalatta yine bir döviz savurganlığı yaşıyor.

Bugün halen Türkiye’nin hangi malları ithal ettiğine baktığımızda ülkemizin başta tarım olmak üzere bir sanayi ülkesi olup olmadığını tekrar tekrar düşünmek gerekiyor.

Türkiye geçen yılda da daha önceki yıllarda olduğu gibi başta çeşitli tarımsal ürünler olmak üzere bir çok lüks tüketim malına milyonlarca dolar para ödemek zorunda kaldı.. Başta tarım ürünleri olmak üzere diğer lüks tüketim mallarına ödediğimiz miktarlara baktığımızda IMF’nin tarım politikalarının

ülkeyi ne duruma getirdiğini görmekteyiz.

TÜRKİYE 2002 Yılında :

1 milyar 47 milyon dolarlık canlı hayvan

15 milyon dolarlık hububat ve hububat mamulü

390 milyon dolarlık meyve ve sebze mamulü

20 milyon dolarlık tabii bal ve şeker mamulü

144 milyon dolarlık hayvan yemi

218 milyon dolarlık içki ve tütün mamulü

Yine 2002 yılında 283 milyon dolarlık hazır giyim, 24 milyon dolarlık deri giyim eşyası ithal etmiştir. 125 milyon dolarlık mobilya, 36 milyon dolarlık seyahat eşyası, 116 milyon dolarlık ayakkabı ithal edilmiştir.

Tüm bu ithal edilen malzemeler içinde Dış Ticaret Müsteşarlığının 2002 yılı istatistiklerine göre diğer tüketim malı olarak geçen ve genellikle de lüks tüketim malları olarak bilinen kalemin tutarı ile 1 milyar 336 milyon dolardır.

Ayrıca bu ithal mal trendi giderek artış gösterme eğilimindedir. Örneğin 2003’ün Ocak Haziran döneminde tabii bal, şeker ve mamulleri altı ay içinde 15 milyon 724 bin dolara ulaşmıştır.

Yalnızca otomotiv ithalinde 2000 yılında 5.8 milyar doları

bulan ithalatın 2002 yılında (muhtemelen de krizler) nedeni ile 2.8 milyar dolara düşmesi yerli otomotiv sanayimiz ve yan sanayimiz için sevindirici bir gelişme olmuştur.

Tüm bu ithal edilen mal ve tutarlarına baktığımızda ülkemizin artık ne bir tarım ülkesi ne de gerçek bir sanayi ülkesi olduğunu söylemek mümkün değildir.

IMF ve Dünya Bankası politikaları ile Türkiye’nin genellikle çok uluslu şirketlerin üretim yapmadan mal sattığı bir ülke haline getirilmesi ve uluslararası sermayenin işe yarar yatırımları özelleştirmeler yolu ile ucuza kapattığı bir dönemi halen yaşamaktayız.

Türkiye özellikle son on yılda, ülkemizde üretilmeyen ve istihdam açısından hiçbir fayda sağlamayan ürünlerin cenneti haline geldi. Bu ürünlerin genellikle pahalı ve lüks olanları yanında, gerçekten ucuz ancak kalitesiz (kullan ve at) olanlarına da piyasada rastlamak mümkün. Özellikle uzak doğu’da mahkumlar, çocuklar, genç kızlar tarafından emek sömürüsü ile üretilen ve sendikalaşma hakkının hükümetler tarafından yasaklandığı, sendikacıların sokak ortasında öldürüldüğü bu üretim biçimi, ucuzluk ve dünya piyasaları ile rekabet edebilen uluslararası fiyatı elde etmek gibi süslü laflarla gizlenerek bizim ülkemize de sokuluyor.

Tek Çatı, Sosyal Güvenlik Sisteminin Sorunlarını Çözer mi?

Sayın Tozan, bu ay sizinle Sosyal Sigortalar Kurumunun bugünkü durumu, sosyal güvenlik sisteminin tek çatı altında toplanması, kurum sağlık tesislerinin Sağlık Bakanlığına devredilmesi konularındaki çalışmalarını, bunlara ilişkin olarak Bakanlık tarafından hazırlanan Kanun Taslaklarını ve tüm bu çalışmalar hakkındaki Türk-İş'in tepkilerini, görüşlerini değerlendirmek istiyoruz.

Kurumun bugünkü durumunu, dışardan bakıldığında nasıl görüldüğünü kısaca anlatırmısınız?

Sosyal güvenlik kurumlarını içinde bulundukları darboğazdan kurtararak daha iyi bir düzeye getirmek için 1999 yılında, Sosyal Güvenlik Reformu adı altında yapılan yasal düzenlemelere rağmen, kurumların bugün söz konusu düzenlemeler ile amaçlanan düzeye ulaştıklarını söylemek olanaksızdır. Aksine 1999 yılındaki durumlarından daha da geriye gittiklerini ifade etmek daha doğru olur.

Nitekim 1999 yılında yapılan düzenlemelerden sonra Sosyal Sigortalar Kurumunun aktüeryal dengesini oluşturan aktif -

Celal Tozan ile TÜRK-İŞ Basın Danışmanı Hasan Tahsin Benli konuştu.

pasif dengesi giderek bozulmuştur. 1999 yılında 2'nin üstün de olan aktif-pasif oranı, 2003 yılında 1,65 seviyelerine kadar inmiştir. Buna bağlı olarak 1999 yılındaki açığı 1,1 katrilyon lira iken, 2003 Ekim ayı itibarıyla 4 kat artarak 5,1 katrilyon liraya yükselmiştir. Yıl sonuna kadar açığın 6 katrilyon liraya ulaşacağı beklenmektedir.

Kurum Yönetim kurulunda atama ile gelenlerin çoğunluğu oluşturduğu 1980'li yıllardan itibaren yatırımların kurum ihtiyaçları gözardı edilerek siyasi tercihlere göre yapılması, 1990'dan itibaren ise yatırımların neredeyse durma noktasına gelmesi, hizmetleri aksatmış,

özellikle sağlık alanında bazı hizmetlerin duraksama noktasına gelmesine neden olmuştur.

2000 yılında kurum bütçesinden yatırıma ayrılan pay 32 trilyon lira, 2001 yılında 69 trilyon lira, 2002 yılında 68 trilyon lira, 2003 yılında ise 85 trilyon liradır. Oysa ki bu süre içinde kurumun hizmet sunduğu nüfus %7,5 oranında artarak 33.304.890'a ulaşmıştır.

Çok daha ilginç kurumun dışardan satın aldığı sağlık hizmetlerine ödediği miktar 1999 yılında 223 trilyon lira iken, 2003 yılında %617 oranda artışla 1,6 katrilyon liraya ulaşmıştır.

Buda gösteriyor ki kurum ihtiyacına yönelik sağlık sektöründeki asgari yatırımları yapma yerine daha büyük bedeller ödeyerek bu hizmetleri dışardan satın almaya yönlendirilmiştir.

Böylece kurum diğer kurum sağlık tesislerine ve özel sağlık kuruluşlarına kaynak transfer eder duruma getirilmiştir.

1980 den itibaren Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığına bağımlı hale getirilen, 616 sayılı KHK ve Sosyal Sigortalar Kurumu Kanunu ile bağımlılığı daha da etkinleştirilerek siyasiye karşı duyarlılığı büyük ölçüde artan kurum, bizzat siyasilerinde ifade ettikleri gibi liyakat ilkeleri gözardı edilerek atanan yetersiz yöneticiler tarafından kötü yönetilmiş, sorunları daha da ağırlaşmıştır.

Özellikle siyasilerin olumsuz etkileri çarpık bir personel dağılımının oluşmasına yol açmış, prim takip ve tahsilatını düşürmüş, sigorta ve sağlık hizmetlerinin önemli ölçüde aksamasına yol açmıştır.

2003 Temmuz ayı itibariyle kurumun prim alacağı 5 katrilyon liraya ulaşmıştır. Prim tahsilat oranı %80 seviyesine inmiştir.

Prim alacaklarının bir kısmının yada gecikme zamlarının affedilerek tahsil edileceğine dair yetkililer tarafından yapılan açıklamalar, bu açıklamaların yarattığı beklentiler ve benzer popülist yaklaşımlar kuru-

mun prim tahsilatını düşürmüş, prim alacağı stokunu artırarak 4 katrilyon liranın üzerine çıkarmıştır. Bazı çevreler bu konuda yapılan düzenlemeleri yeterli görmeyip prim borçlarının görev zararı olarak yazılmasını ısrarla talep etmektedir.

Özelleştirme, Devleti küçültme gibi nedenlerle kamuda çalışan işçilerin iş akitlerinin fesh edilerek emekli olmaları zorunda bırakılmaları finansman darboğazı içinde olan kuruma büyük yük getirmiştir.

Çok daha önemlisi kurumda var olduğu ileri sürülen yolsuzluklar, beyaz gömlek ve neşter operasyonu gibi adlar ile yargıya intikal eden yolsuzlukların büyük miktarlara ulaşıyor olması, otomasyon ve yatırımlara ilişkin önemli yolsuzluk iddiaları kurumun ne kadar kötü yönetildiğinin somut kanıtıdır.

Kıt kaynakları böylesine kötü yönetimler ile çarçur edilen kurumun, sigortalılara sundu-

ğu hizmetlerin kalitesinin giderek düşmesi, emekli, dul ve yetimlere ödenen aylık seviyelerinin ülke koşullarının çok gerisinde kalması, sosyal güvenlik kurumu olma niteliğinin dahi sorgulanmasını gündeme getirmiştir. Çoğu kez sigortalılar "Sosyal Güvensizlik Kurumu" şeklindeki ifadeleri ile bu tepkilerini dile getirmektedirler.

Gerçekten kurum bugünkü durumu ve yönetilişi ile üyesi olan sigortalılara yarınlarına güvenle bakmaları duygusunu verememektedir. Bununda sorumlusu yanlış siyasi kararlar ve beceriksiz yöneticilerdir.

Sosyal Güvenlik sistemini tek çatı altında toplamak bu sorunları çözecek midir?

Asla çözmeyecektir. Sosyal güvenlik sisteminin içinde bulunduğu özetle yukarıda açıklanmaya çalıştığım kurumla benzer sorunları, sistemin tek çatı altında toplanmasının en büyük engelidir. Sorunlar yumağı haline gelmiş sosyal güvenlik kurumlarının sorunlarını asgari düzeyde çözmeden tek çatı altında toplamak, sorunları çözümsüzleştirip sistemi duraksatmaktan başka bir işe yaramaz.

Nitekim ILO ve Dünya Bankası tarafından ülkemiz sosyal güvenlik sisteminin sorunlarının saptanarak yeniden yapılandırılması konusunda yaptıkları araştırmaların temel nedeni ivedilikle sistemin tek çatı

altında toplanmasına yönelikti. Ancak araştırmalar, sosyal güvenlik kurumlarının içinde bulundukları sorunları çözmeden, uygun bir geçiş süresi ön görülüp ülkenin koşulları ile örtüşen bir yapı oluşturmadan, sosyal güvenlik kurumlarının tek çatı altında toplanması, sistemin durmasına neden olunacağını ortaya koymuştur.

Sayın Tozan, tek çatının önündeki engellerin neler olduğunu kısaca belirtir misiniz?

Bu sorular sayın Genel Başkanımız Salih Kılıç'ın TİSK dergisine verdiği beyanatlarında ve Türk-İş'in 19 uncu Genel Kurul Çalışma Raporunda açıkça ortaya konmuştur. Özetle şunlardır.

T.C Emekli Sandığı, Sosyal Sigortalar Kurumu, Bağ-Kur ve Sandıklar tarafından sunulan sigorta yardımlarının arasındaki büyük farklılıklar,

Bağ-Kur üyelerinin kayıt altına alınmasının zorluğu, özellikle tarımda kendi nam ve hesabına çalışanların kayıt altına alınmasındaki güçlükler,

Bağ-Kur üyelerinin düşük gelir düzeyine sahip olmaları,

En düşük gelir grubundaki nüfusun %19'luk kısmının, üst gelir grubundaki nüfusun %83'lük kısmının sigorta kapsamında olması, buna dayalı olarak da kamu sübvansiyonlarından yoksulların daha az yararlanmaları,

Prim katkısına orantılı olarak sunulacak sağlık hizmetlerinde denge sağlanmasındaki güçlük,

Tarımda çalışanlar ile kayıtdışı çalışanların yükünün kayıtlı sigortalıya yansıtacağı,

Kapsamdaki nüfusta sağlık yardımlarının ve maliyetlerinin çok farklı dağılımı,

1992 kayıtlarına göre sağlık harcamalarının %33 sosyal güvenlik kuruluşlarınca, %23 kişilerin kendilerince, %44'ü devlet tarafından, 1998 yılında ise %31'i sosyal güvenlik kurumlarınca, %28'i kişilerin kendilerince, %41'i devlet tarafından karşılanmaktadır.

Yine son verilere göre kamu kurumlarında kişi başına sağlık harcaması Sosyal Sigortalar Kurumunda 105 milyon 570 bin lira, TC.Emekli Sandığı'nda 527 milyon 160 bin lira, Bağ-Kur'da 157 milyon 327 bin lira, Bakanlıklarda 229 milyon 080 bin liradır.

Sosyal güvenlik kapsamında olup sağlık sigortasından yararlananların oranı %71, yeşil kart sahiplerinin oranı %11, sağlık yardımlarından yararlanmayanların oranı ise %18'dir.

Giderek büyüyen sosyal güvenlik açıkları,

2002 yılında 3 sosyal güvenlik kuruluşunun açıkları yaklaşık 11 katrilyon lira olarak gerçekleşmiş iken, 2003 yılında 15 katrilyon liraya ulaşacağı hesaplanmaktadır. Açıklar gide-

rek büyüme eğilimini sürdürmektedir.

Kurumların aktif-pasif dengesi de giderek bozulmuş 2002 yılında Sosyal Sigortalar Kurumunda 1,75'e, Bağ-Kur'da 1,9'a (ancak düzenli prim ödeyenlerde bu sayı birin altındadır.) T.C Emekli Sandığında 1,9'a düşmüştür.

Sosyal güvenlik sistemlerinin tam otomasyona geçmemesi nedeniyle oluşan büyük miktardaki kaçaklar ve sigortalıların başvuru sürecindeki güçlükler,

Benzer nedenler sosyal güvenlik kurumlarını tek çatı altında toplamasındaki önemli engellerdir.

Kurumların birleştirilerek tasarruf sağlanması düşünüldükten sağlık sigorta primlerini toplamak üzere yeni bir kurum oluşturulması ise çok doğru bir yaklaşım değildir. Hele hele sağlık sigortası primini yaşlılık sigortası primlerinden ayırarak tahsil etmek tahsilat açısından özellikle yaşlılık primlerinin tahsili açısından aşılması zor olumsuzluklar yaratabilecektir.

Özetle saydığımız bu ve uygulamaya yönelik sayılabilecek bir çok nedenler ortadan kaldırılmadan sistemin tek bir çatı altında toplanması, açıkların daha da büyümesine Genel Bütçenin karşılamayacağı düzeye ulaşarak, sistemin işlemez hale gelmesine yol açabileceği büyük bir olasılıktır. Bu durumda sistemin sürdürülmesinin fatu-

rası prim artışlarına gidilerek kayıtlı işçi ve işverene kesilecektir.

Nitekim tek çatı altında toplamaya yönelik hazırlanan Kanun Taslaklarında emekli aylıklarından prim kesintisi yapılması, prim oranlarının ise %4,5 oranında arttırılması ön görülmüştür. Bu artışa rağmen genel

sağlık sigortasının açığı 3,5 milyar \$ olarak hesaplanmıştır. Taslak da ki gerçek hedef hastalık sigortası primi oranının %5 artırılarak %16'ya çıkartılmasıdır.

Bu nedenledir ki sosyal güvenlik sistemlerinin birleştirilmesine yönelik Kanun Taslaklarının hükümet tarafından acele ile hazırlanması çok endişe vericidir.

TÜRK-İŞ Taslak Kanunlar hakkında Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığına verdiği görüşlerinde oluşturulmak istenilen sistemler ve sosyal sigorta yardımlarında yapılması düşünülen değişiklikler hakkındaki endişelerini belirtmiştir.

Sosyal Sigortalar Kurumunun sağlık tesislerinin Sağlık Bakanlığına devredilmek istenmesi doğru bir yaklaşım mı? Söylendiği gibi devir gerçekleşir ise sigortalılara ve

aile fertleri daha süratli ve daha kaliteli sağlık hizmeti sunulacak mı?

Kurum sağlık tesislerinin Sağlık Bakanlığına devredilmek istenmesi doğru bir yaklaşım değildir. Bunun gerçekleşmesi halinde sigortalılara, emeklilere ve bunların hak sahibi durumundaki aile fertlerine daha süratli, daha kaliteli sağlık hizmeti sunulması da olanaksızdır. Aksine bugünkü durumu aratan bir yapı oluşacaktır.

Yapılmak istenenin doğru olup olmadığını çok basit bir örnek ile açıklayalım.

Geliri giderini karşılamayan, her ay açık veren bir aile, ihtiyacı olan herhangi bir ürünü aile içinde üretiyor ise onu üretmekten vazgeçip dışardan satın alır mı? Almaz. Ancak aile içinde yapılan üretimin maliyeti aynı ürünün dışardan satın alınmasının maliyetinin çok üstün-

de ise ve de dışardan alınacak ürün daha kaliteli ise tercih bu koşullarda dışardan satın alma yönünde olur. Aksi takdirde aile üretim olanaklarını geliştirerek kendi ihtiyacına en uygun üretimi yapıp en iyi şekilde karışladığı gibi daha da fazla üretilip, satıp gelir elde etmek ister.

Sosyal Sigortalar Kurumu hastanelerinde üretilen sağlık hizmetlerinin maliyeti kişi başına ortalama 105 milyon lira olarak hesaplanmaktadır. Hizmeti dışardan satın alan T.C Emekli Sandığında ise kişi başına maliyet 527 milyon liradır. Kurum hastanelerinde üretilen sağlık hizmetlerinin kalitesi, Sağlık Bakanlığı hastanelerinin gerisinde değildir. Çoğu yerde daha da iyidir. Bu gerçek ortada iken kurum hastanelerinin Sağlık Bakanlığına devredilmesi, sonrada kişi başına 527 milyon lira ödeyerek kendi hastanelerinden bu hizmetleri satın alma zorunda bırakılması doğru bir yaklaşım değildir. Mantıklı da ekonomikte değildir.

Kurum bugün sağlık hizmetlerini kendi ürettiği için hastalık sigortası primleri ile sağlık giderlerini karşılar durumdadır. Sağlık tesisleri kurumun elinden alınıp Sağlık Bakanlığına devredilerek bu hizmetleri ürettiğinden 4 kat fazla bedelle satın almak zorunda bırakılır ise bu defa hastalık sigortasından da açık vermeye başlayacaktır. Böylece kurumun açıklarının sistemin kaldıramayacağı boyutta artması söz konusu olabilecektir.

Sağlık Bakanlığı ile yapılan protokolün kuruma getirdiği maliyet bunun kanıtıdır. Protokol uyarınca Sağlık Bakanlığı tesislerinden satın alınan aynı hizmetin maliyeti, kurumun ürettiğinin beş katıdır. İki aylık pilot uygulamanın maliyetinin sadece Genel Müdürlüğe gelen faturalar ile 42 trilyon liraya ulaştığı ifade edilmektedir.

Bu yükü kurumun kaldırması olanaksızdır.

Nitekim Genel Sağlık Sigortası adı altında yapılmak istenilen düzenlemede kurumun açıkları büyüyeceğinden az önce de ifade ettiğim gibi sigortalıların hastalık sigortası prim yük artırılmakta, emekli aylıklarından prim kesintisinin yapılması ön görülmektedir. Devletin katkısı ise 3,5 milyar dolar olarak hesap edilmektedir. Ancak yapılan hesaplamalarda açıkların daha da büyüyeceği görüldüğünden sigortalılar ile işverenlerin prim yükü daha da artırılarak hastalık sigortası prim oranının %16'ya yükseltilmesi, protezleri için ayrı kesinti yapılması, emekli aylıklarından yapılacak kesintinin ise artırılması hedeflenmektedir. Bu haliyle Genel Sağlık Sigortası denilen uygulamaya geçildiği takdirde kayıt altındaki işçi ve işverenin prim yükünün artırılması kaçınılmaz olacaktır.

Mevcut prim yükünün çok ağır olduğu, kayıt dışı istihdamı teşvik ettiği bilinen bir gerçek iken ve bu husus önlenmeye çalışılır iken, işçi, işverenin prim yükünü artıracak düzenlemeler yapmak doğru değildir. Kayıt dışı istihdamı büyütme-

ten ve sistemi çökme noktasına getirmekten başka bir sonuç yaratmaz.

Bugünkü gelir ve aylık seviyesi ile açlığa mahkum edilen emekli dul ve yetimlerin aylıklarından kesinti yapılması ise bana göre insanlık suçu olur.

Diğer önemli bir konuda bu uygulamaya geçilmesiyle halen kapsam dışı olan nüfusun %18'lik kısmının da sağlık sigortasından yararlanmasının amaçlanmasıdır. Hiç kuşkusuz nüfusumuzun tümünün Sağlık Sigortası kapsamında olması tümümüzün vazgeçilmez ülküsüdür. Ancak mevcut hastaneler ihtiyaca cevap vermekten çok uzak iken, ihtiyacı giderecek gerekli sağlık sektöründeki yatırımlar gerçekleştirilmeden uygulamaya geçilmesi daha kötü sonuçlar doğuracaktır. Sigortalıların Sağlık hizmetine ulaşması hemen hemen imkansız hale gelecektir. Sağlık hizmeti tümü ile duraksama tehlikesi ile karşı karşıya kalabilecektir.

Doğru olan siyasi kaygılardan ve tercihlerden uzak kurum sağlık tesislerinin kendi ihtiyacını karşılayacak, sağlık hizmetlerini daha süratli ve kaliteli sunmasına olanak sağlayacak yatırımların ivedilikle yapılmasıdır. Kurum sağlık tesislerinin ihtiyacı karşılayamadığı yerlerde sağlık hizmetini etkin denetimle satın almasıdır.

Oysa ki son yıllarda özelleştirme uygulamalarında olduğu gibi kurumun yatırım yapması amaçlı olarak engellenmiş, yaptığı yatırımlar siyasi yönlendirmelerle ihtiyaca cevap vermekten çok uzak olarak gerçekleş-

miş ve bugün kurumun sağlık tesislerinin ihtiyaca cevap vermediği, süratli kaliteli hizmet üretmediği gerekçeleri ile devri gündeme getirilmiştir.

Aslında nihai amacın kurum sağlık tesislerinin Sağlık Bakanlığına Devri, Yerel Yönetimler Yasası çıkartıldıktan sonra Yerel Yönetimlere devri, gerekli deneyimden bilgi birikiminden ve alt yapıdan yoksun yerel yönetimlerin sağlık tesislerini işletemeyince de hastanelerin özelleştirilerek sağlık hizmetinin ancak parası olanlara sunulmasından kaygı duyulmaktadır. Eğer amaçlanan bu ise son derece tehlikeli bir süreçtir.

Sayın Tozan, ne yapılması gerektiğini birkaç cümle ile özetler misiniz?

Sosyal güvenlik sistemini yeniden yapılandırma ihtiyacı yanlış siyasi kararlar ve kötü yönetim yüzünden giderek büyüyen ve Genel Bütçeyi tehdit eder duruma gelen açıklarından doğmuştur. Yapılması gereken kendi içinde aktif/pasif dengesine dayanarak aktüeryal dengesini sağlamış, ülke koşulları ile uyumlu Devletin belirli oranda düzenli katkı sağladığı, sosyal tarafların katılımı ile özerek yönetilen bir yapının oluşturulmasıdır.

İstenir ise böyle bir yapı sosyal tarafların katılım ve uzlaşısı ile kısa sürede oluşturulabilir. Örnek modeller mevcuttur.

DOSYA:

Ekonomik Bağımsızlık ve Türkiye

Ali Babacan

Prof. Dr. Yakup Kepenek

Bülent Pirlar

Bircan Akyıldız

Enis Bağdadioğlu

Ali Bilge

Okan Müderrisoğlu

Harun Gürek

Editörden

“Ulusal Gelişme Politikalarını Uygulayabilmenin Yolu Ekonomik Bağımsızlıktan Geçiyor”

Başta ABD ve AB olmak üzere dünyanın gelişmiş ülkeleri, serbest piyasa adına gelişmekte olan ülkeler üzerinde büyük bir baskı oluşturuyor ve bazı kararların uygulanmasını dayatıyor.

Kamuoyu tarafından uluslararası sermayenin örgütleri olarak tanımlanan Uluslararası Para Fonu (IMF), Dünya Bankası (WB), Dünya Ticaret Örgütü (WTO) gibi kuruluşlar, çoğu zaman gündeme getirdikleri talepleriyle gelişmekte olan ülkelerin toplumsal ve kültürel değerlerine ters düşen tutum ve davranış içinde oluyorlar.

Bugünün gelişmekte olan ülkelerinin, var olan sorunlarını tarihsel süreçten gerekli dersleri çıkararak aşabilme, çözüme kavuşturma doğrultusunda önemli sıkıntıları bulunuyor.

Ülkemiz, yakın tarihte yaşadığı Cumhuriyet döneminin belki de en bunalımlı günlerinde, Osmanlı Devleti'ni yıkıma götüren ekonomik ve sosyal koşulların benzeri bir durum ile karşı karşıya kaldı. Son dört yıldan bu yana Türkiye ekonomisi IMF-WB patentli programlarla yönetiliyor. Gelir dağılımındaki adaletsizliğin tüm olumsuz unsurlarını günlük yaşamında üstlenmek durumunda olan iktisaden güçsüz durumdaki büyük kesimin beklentisi, karşı karşıya bulundukları ağır ve ekonomik sorunlarının çözülerek, sosyal devlet ve sosyal adalet ilkelerini ön plana çıkaran uygulamalar. Ancak uygulanan ekonomik programın bizi getirdiği yer, toplumun çoğunluğunu oluşturan dar ve sabit gelirli kesimlerin arzuladığının hayli uzağında kaldı.

Özellikle son dönemde ve IMF uygulamaları çerçevesinde çalışanlar ile birlikte toplumun geniş bir kesiminin aleyhine bozulan dengelerin yeniden ve fakat adil biçimde nasıl kurulacağı sorusuna verilecek cevap tüm programın en hassas noktasıdır.

Ancak her şeyden daha da önemli olan husus, ülkenin karar alma sürecine yapılan müdahaleler. Karşı karşıya kalman borç kısılacı içinde dış kaynak bulmak uğruna IMF-WD patentli politikalarla sığındıkça içine girilen yeni bağımlılık ilişkileri, "Özgürlük ve Bağımsızlık Benim Karakterimdir" şiarıyla ağır bedeller ödenerek verilen Kurtuluş Savaşını zaferle sonuçlandıran halkı derinden yaralıyor. Ekonomik bağımsızlığın anlamı ve önemi, Irak'a yapılan müdahale sürecinde bir kez daha açığa çıktı.

Türkiye'nin bu programlarla geleceği oluşturma şansı yok. Ülkenin içinde bulunduğu ekonomik ve sosyal sorunların çözümü, halkın talep ve beklentileri doğrultusunda, ülkenin gerçekleriyle uyumlu kalkınma hedef ve politikalarla donatılmış bir program ile sağlanmalı.

İşte TÜRK-İŞ Dergisi'nin bu sayısında "ekonomik bağımsızlık" temelinde uygulanabilecek politikaların arayışına yöneldik, konuyu farklı bakış açılarıyla tartışmaya açtık. Bu çalışmamızın ülkemizde yaşanan bu yöndeki tartışmalara katkı getirmesi dileğiyle...

Türkiye’de Yeni Bir Dönem Başladı

Ali BABACAN

Devlet Bakanı

Türkiye’de 3 Kasım 2002 seçimlerinden sonra başlayan dönem her kesim tarafından yeni bir başlangıç, yeni bir sayfa olarak adlandırılmaktadır. Çok partili sisteme geçtiğimiz andan itibaren yaşadığımız deneyimler gözden geçirildiğinde tek partili ve güçlü bir hükümetin işbaşında olması gerçekten de Türkiye için bir şans olarak kabul edilmelidir. Güçlü bir iktidar ve siyasi partilerin, medyanın, sivil toplum örgütlerinin ve diğer demokratik unsurların özgürce faaliyet gösterebildiği bir ortamda Türkiye’nin önüne çok yüksek hedefler koyabilmesi ve bunlara ulaşabilmesi mümkün olabilmektedir.

Özellikle yakın siyasi tarihimizin koalisyon yönetimleri hatırlanırsa Türkiye’nin nereden nereye geldiği de görülebilecektir. Bugün Türkiye’de güçlü, demokratikleşme, insan hakları ve AB üyeliği konusunda kararlı, Türkiye’nin kronik sorunlarını çözmeye kilitlenmiş bir hükümet bulunmaktadır. Türkiye yeniden istikrara kavuşmuş, önünü görebilmeye başlamış, kısa süreli çözümler yerine kalıcı, sürdürülebilir bir çözüm sürecini başlatmıştır. Bu süreç iktidarın tek başına yürüttüğü bir süreç olmamış, başta sivil toplum örgütlerimiz olmak üzere toplumun her kesimi, her katmanı ve kurumu da kendisini bu sürece katkı vermek zorunda hissetmiştir. Hükümetin siyasi, ekonomik ve toplumsal alanlarda elde ettiği başarının altındaki en büyük faktör de bu uzlaşma

zemininin oluşturulmuş ve korunmuş olmasıdır.

Ülkemizde her alanda yaşanan değişim ve yeniden yapılanma sürecinin ekonomiyi etkilememesi ya da ekonomiden bağımsız olarak gerçekleşmesi mümkün değildir. Türkiye ekonomisi de 3 Kasım seçimlerinin ardından yeni bir sürece girmiş, geride bıraktığımız bir yıl içinde de bu yeni süreçte başarılı olduğunu ve olacağını ispat etmiştir.

Türkiye’de yıllardır izlenen halktan, halkın gerçeklerinden ve Türkiye şartlarından kopuk ekonomi politikaları geçmişte defalarca iflas etmiş, bu iflasların bedeli de çok ağır ödenmiştir. Yaşanan krizlerde enflasyon ve faizler çok yüksek seviyelere çıkmış, işsizlik, yoksulluk ve gelir dağılımındaki eşitsizlik artmıştır.

Hükümetimizin ve partimizin ekonomiye getirdiği yeni anlayışta ekonominin temelinde insan unsuru bulunmaktadır. İnsanın mutluluğunu, refahını hedef almayan, işsizliğin azaltılmasını, üretim ve ihracatın artmasını, Türkiye’nin sürdürülebilir ve kalıcı bir büyüme sürecine girmesini amaçlamayan hiçbir ekonomi politikasının başarılı olma şansı yoktur. Hükümetimizin uygulamakta olduğu ekonomik program öncelikle bu yönüyle diğer ekonomik programlardan ayrılmaktadır.

Geçmişte ekonomik sorunlara çözüm aranırken yapılan önemli bir hata

da çözümlerin Türkiye'nin kendi kaynaklarından üretilmesi yerine ithal edilmesi olmuştur. Türkiye'yi ve halkın gerçeklerini tanımayan, dayatmacı çözümler üreten programlar başarısızlıkla, hatta faturası çok ağır olan hezimetlerle sonuçlanmıştır. Oysa Türkiye insan gücüyle, kaynaklarıyla, yerli proje ve programlarıyla kendi kendisine yeten, hatta bölgesinde model olarak sunulabilecek bir ülkedir. Bu zenginliklerden habersiz olarak atılan adımlar da Türkiye'nin sorunlarına çözüm bulamayacaktır.

Ekonomide bu yaklaşım ve anlayışın başarıyla sonuçlandığını bugünlerde hep birlikte görüyoruz. Sorunları yerli çözümlerle ve kendi zenginliklerimizi kullanarak çözenin yanısıra oluşturulan toplumsal uzlaşma da ekonomide yeni bir döneme girdiğimizin en önemli göstergesi olmuştur.

Yıllardır soframıza, ekmeğimize, emeğimize, işimize, aşımıza musallat olan enflasyon sorunu nihayet dize getirilmiş ve Türkiye yüksek enflasyonlu günleri artık tamamen geride bırakmıştır. 2003 yılı sonu için ekonomik programımızda yüzde 20 olarak belirlenen enflasyon oranı yüzde 18,4 olarak gerçekleşmiş ve hedeflerimizin bile altına düşmüştür. 2004 yılında çok daha titiz ve detaylı bir çalışma sergilenecek ve enflasyonun yüzde 12 seviyesine düşmesi sağlanacaktır. 2005'ten itibaren Türkiye artık tek haneli enflasyon rakamlarına ulaşmış olacaktır.

Türkiye için yıllardır hayal olan paradan sıfır atma konusu nihayet gerçekleşmektedir. İlgili yasa tasarısı TBMM'ye sevk edilmiştir ve 2005 yılından itibaren paramızdaki sıfırlar atılmış olacaktır. Türk Lirası yeniden itibar kazanmaktadır.

Büyüme oranlarında da hükümetimiz iddialı hedefler belirlemiş ve bunları gerçekleştirmiştir. 2003 yılı büyümesinin yüzde 5 üzerinde gerçekleştiği tahmin edilmektedir. 2004 yılı için de aynı yüksek oran hedef olarak belirlenmiştir.

İhracatta rekor düzeyde artış gerçekleşmiştir.

Türkiye ekonomisinin en büyük sorunu yüksek borç stoku ve borçlanma faizleridir. Türkiye ekonomisinin ve Türkiye'nin bağımsızlığı tartışmaları da en çok bu sorunla bağlantılı olarak yapılmaktadır.

Öncelikle şunu belirtmeliyim ki Türkiye ekonomisinin ve Türkiye'nin bağımsızlığı konularının bu tür faktörlerle bağlantılı olarak yapılması Türkiye'yi hafife almak olacaktır. Türkiye, tarihi boyunca bağımsızlığı için neler yapabileceğini çok net bir şekilde göstermiştir. En son Kurtuluş Savaşımız bağımsızlığın bizim için ne anlama geldiğini ve bedelinin ne olduğunu göstermiştir. Yüksek borç stoku, yüksek borçlanma faiz oranları ya da uluslar arası kuruluşlarla olan ilişkilerin bir bağımsızlık tartışmasına dönüştürülmesi bu açıdan Türkiye'nin ve halkımızın bağımsızlık yönündeki eşsiz hassasiyetini zedelemek olacaktır. Bağımsızlığımız tüm bunların üzerindedir ve asla tartışma konusu yapılamaz.

Türkiye'de bugüne kadar borç stokunun insafsızca artırılması, faizlerin düşürülmemesi ve uluslar arası kuruluşlardan yüksek oranlarla borç alınacak duruma gelmesi Türkiye'nin hareket alanını kısıtlamıştır. Türkiye sağlıklı şekilde ve düşük faizlerle borçlanmak yerine çok yüksek oranlarla borçlanmış, bu borçlanmaları gerçekleştir-

mek için IMF'le stand-by anlaşmaları imzalamış, ancak siyasi istikrarsızlıklar, yolsuzluklar ve popülist yaklaşımlar nedeniyle sorunu çözmek yerine daha da kilitlemişlerdir. Bu da ülke içinde ve uluslar arası platformlarda Türkiye'ye yönelik güvenin zedelenmesine, ülkeyimizin itibar kaybetmesine yol açmıştır.

Bizim dönemimizde ise öncelikle istikrar ve güven sağlanmıştır. 2001 yılı sonunda kamu borcunun GSMH'ya oranı yüzde 92'ye kadar çıkmışken bu oran bizim dönemimizde yüzde 70'lere indirilmiştir. Kamu borcunun GSMH'ye oranı Maastricht kriterlerinde yüzde 60 olarak belirlenmiştir. Borç yönetimi-mizde gösterdiğimiz kararlılıkla Türkiye çok kısa bir zamanda bu orana ulaşabilecektir.

Türkiye artık yurtiçinde ve yurtdışında doğal yollardan ve çok düşük faizlerle borçlanabilmektedir. Faizler hızla düşmekte, özellikle Avrupa'da ihraç ettiğimiz Eurobondlarımıza çok yoğun bir ilgi gösterilmektedir. Geçmişte Türkiye çok yüksek faiz oranlarıyla bile borçlanamazken, bugün çok düşük faiz oranlarıyla ve 30 yıla varan vadelerle yoğun bir tahvil talebiyle karşı karşıyadır.

Hangi ülke olursa olsun, IMF'le bir kredi alma-verme ilişkisine girilmesi sağlıklı bir durum değildir. Türkiye geçtiğimiz dönemlerde bu noktaya getirilmiştir. Bugün ise IMF'le ilişkilerde tamamen farklı bir süreç yaşanmaktadır. Türkiye artık pasif değil, etkin bir konumdadır. Makroekonomik hedeflerimize ulaşıldıkça da IMF'le kredi ilişkisi sona erdirilecek ve Türkiye tamamen doğal yollardan borçlanabilen bir ülke olacaktır.

Ekonomimizin karşı karşıya bulunduğu sorunları bir anda, bir gecede çözme şansımızın olmadığı bilinmektedir. Tüm ekonomi birimlerimiz oldukça yoğun ve koordinasyon içinde bir çalışma sergilemekte, elde edilen başarılar da motivasyonumuzu artırmaktadır. Başarılar yalnızca göstergelerde kalmamakta, popülizme kaçmadan sosyal politikalarımız da uygulanmakta ve dargelirli, yoksul vatandaşlarımızın rahat bir nefes alması sağlanmaktadır.

2004 yılında da sosyal politikalarımız devam edecektir. İlk olarak SSK ve Bağ-Kur emeklilerinin maaşlarına kaynağı bulunarak zam yapılmıştır. Önemli bir sorunumuz olan işsizlikle mücadele 2004'te daha yoğun devam edecektir. Çalışanlarımızın Zorunlu Tasarruf sorunu bilindiği gibi 2003 yılında ilgili kesimlerin tam mutabakatıyla çözülmüştür. 2004 yılında da nema ödemelerine başlanmaktadır. Asgari ücrette de 2004 yılının ilk altı ayı için yüzde 34 oranında bir iyileştirme yapılmıştır. Başta yoksul ve dargelirli vatandaşlarımız, öğrencilerimiz içinde çeşitli iyileştirmeler 2003 yılında uygulamaya konulmuştur. Yoksullukla ve gelir dağılımındaki eşitsizlikle mücadele hızla sürdürülecektir.

Hiç kuşkusuz bunlar yeterli değildir. Biz elde ettiğimiz tüm başarıları birer başlangıç olarak görmekteyiz ve katetmemiz gereken daha uzun bir mesafe olduğunun bilincindeyiz. İşçimizle, emeklimizle, memurumuzla, işvereni-mizle elele verip işbirliği ve gönülbirliği içinde mücadeleye devam ettiğimiz sürece Türkiye aydınlık yarınlara kavuşacaktır. Son bir yıl içinde Türkiye tüm dünyada ilgiyle izlenen, itibarı hızla yükselen bir ülke olmuştur. Bu trend artan hızla mutlaka devam edecektir.

2003'ten 2004'e Ekonomi

Prof. Dr. Yakup KEPENEK
Ankara Milletvekili

Ülke ekonomisi yeni yıla nasıl giriyor? Yazı, bu soruya yanıt arıyor. Artısı ve eksisiyle 2003 uygulamaları ve 2004'ün politikasının biçimlenişi konunun açıklanmasını sağlayacaktır.

Olumlu Gelişmeler Görüntüyü Kurtarıyor...

Ekonomi politikasının esasını, 2001'den bu yana uygulanan IMF destekli bir istikrar ya da ilk adıyla Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı oluşturuyor. Sıkı para ve bütçe politikalarına dayanan program, özellikle, **enflasyon** ve buna koşut olarak faiz oranının azaltılmasına azımsanmayacak katkılar yapıyor. Otuz yıla yakın bir süredir büyük ekonomik ve toplumsal sorunlara ve yıkımlara kaynaklık eden enflasyon denetim altına alınmış bulunuyor. 2003'te programlandığı gibi yüzde 30'un altına çekilen enflasyon oranının 2004'te yüzde 12'ler düzeyine çekilmesi hedefleniyor.

Benzer bir eğilim **olumlu faiz oranının azalması**nda yaşanıyor; devlet iç borçlanma senetlerinin faiz oranı yüzde 35-40 dolayına inmiş bulunuyor. Bu parasal gelişmeler, özellikle imalat sanayii üretim ve dışsatımının artmasına yol açıyor. Dışalım oranında olmasa bile dışsatım hızlı bir sıçrama sergiliyor. Bu gelişmeler, toplam ulusal üretimin (GSMH), amaçlandığı gibi 2003'te yüzde 5 dolayında büyüyeceğini gösteriyor.

Bunlara koşut olarak, TL dolar karşısında değer kazanıyor; borsa, rekorlara

tırmanıyor, tüketici kredilerinde canlanma görülüyor.

Olumlu gelişmelerin asıl nedeni, uygulanmakta olan Programa AKP hükümetlerinin esas olarak da bağlı kalmasıdır. Buna ek olarak, tüm dış siyasal istikrarsızlıklara karşın ülkenin, AB üyeliği sürecinde somut adımlar atmasının ve Irak Savaşının dışında kalmasının da katkıları vardır, denilebilir.

Ekonominin bu olumlu göstergeleri, üç noktada gölgeleniyor. Önce, GSMH artışında, bankacılık ve inşaat sektörleri yıllardır artı büyümeye geçemiyor; düzeleniyor. Her ikisi de ekonomi için çok önemlidir. İkincisi, az sonra açıklanacağı gibi, net borç stoku, azaltılamıyor; artıyor. Üçüncüsü de, ekonominin dış dünyasının göstergesi olan cari işlemler açığıdır. Cari işlemler açığı, gerek IMF gerekse hükümet tarafından öngörülen değerlerin çok üzerinde seyrediyor ve tehlike işareti veriyor.

Toplumsal Ayak Olmayınca...

Uygulanan Programın en önemli eksiğinin "sosyal boyutu" olduğu, başından beri biliniyor. **Program**, işçisi, memuru ve emeklisiyle, emek gelirlerinin reel olarak artırılması, işsizliğin azaltılması, tarıma destek verilmesi, vergi politikalarıyla gelir bölüşümünün düzeltilmesi ve sosyal güvenliğin güçlendirilmesi gibi **sosyal politika önermeleri içermiyor**; uygun deyişle bu kaygıları taşı-mıyordu.

Ancak, AKP, topluma Programı bu noktalarda yeniden gözden geçireceği sözünü vererek iktidara geldi. Bir yıllık uygulaması ve 2004 Bütçesi çerçevesinde oluşan ekonomi politikaları bir kez daha kanıtıyor ki, **AKP, uygulanan istikrar programının, sosyal politika yetersizliğini ya da sosyal topallığını düzeltmeye niyetli değildir.**

Öncelikle, **işsizlik**, konusunda hiçbir yeni önlem alınmamıştır. Hükümet, 2003'te işsizlik oranının az da olsa azaldığını öne sürüyor. Oysa, DİE'nin, işgücüne katılma oranını, 2002'den 2003'e, yani bir yıl gibi, nüfusun niteliğinin değişimi için gerçekten çok kısa sayılması gereken bir süre içinde, iki puan azalarak, yüzde 52,4'ten yüzde 50,5'e indirmesinin bir sonucu olarak işsizliğin azaldığı gibi bir sonuca ulaşmak büyük yanılgıdır. DİE kayıtlarına göre 2,5 milyon dolayında olan kayıtlı işsiz sayısı, eğer katılma oranı azaltılmasaydı üç milyon olacaktı.

İşsiz kalanlara yönelik **işsizlik sigortası** uygulaması da çok yetersiz kalmaktadır. İşsizlik Sigortası Fonu kesintilerinin toplamı, Kasım (2003) sonunda 8,7 katrilyon lira dolayına yükselmiş bulunuyordu; buna karşın işsizlere yapılan tüm ödemeler, aynı dönemde yalnızca 197 trilyon liranın altındadır; yani toplanan paranın bunun yüzde ikisi düzeyindedir.

Özetle, işsizlik, yarattığı ekonomik ve toplumsal sorunlarla birlikte giderek ağırlaşmakta ve iktidar bu sorunun çözümünü, işsiz sayısını az gösterme çabasının dışında hiçbir şey yapmamaktadır.

Türkiye her geçen gün, adım adım, **tarımsal üretimi desteklemeyen ülke** özelliğine yaklaşıyor. Doğrudan gelir desteği gibi üretimden çok tüketime neden olan bir politika uygulanıyor. Ancak

bu yanlış politika bile eksik uygulanıyor; ödemeler zamanında yapılmıyor. Bunun sonucu olarak, AKP iktidarı döneminde de, tarımsal üretim geriliyor; Türkiye, gıda ürünlerini, giderek yükselen ölçüde, ülke dışından sağlıyor.

Bilinen bir gerçektir. Vergiler, demokrasinin aynasıdır. Vergilerin kimlerden alındığı ve nerelere harcandığı, yalnız ekonomik değil, toplumsal ve siyasal yönleriyle de önemlidir. Yine bilinen bir gerçektir ki, vergilerin, gelire göre artan oranlı, yani ekonomik güce göre alınması gerekir. Vergide adalet ilkesinin esası budur. AKP iktidarı, verginin bu en temel ve vazgeçilmez ilkesine tümüyle tersi bir yol izlemektedir. Ve sağlıklı, hakça bir vergi yapısının oluşması için ekonomi kayıt altında olmalı; en azından **kayıt dışılık oranı** azaltılmalıdır.

Resmi verilere göre ekonominin yarısından fazlası, kayıt dışıdır. Böyle olunca da vergi yükü kayıtlıların sırtına katlanarak bindirilmektedir.

Bu nokta bir yana, vergilerin, yoksul ile zengin arasında ayırım yapmayan, bu nedenle de en haksız türü, dolaylı vergilerdir. KDV, ÖTV, akaryakıttan ve taşıtlardan alınan vergiler, dolaylı vergilerin başlıcalarıdır. AKP, ilk bütçesini yaptığında bu vergilerin toplam içindeki payı yaklaşık yüzde 69'den 2004'te yüzde 72'lere çıkarılmaktadır. Bu uygulama yoksulu daha yoksullaştıracak bir uygulamadır.

Vergi uygulamasında yaşanan somut bir haksızlık da **asgari ücrete vergi** uygulamasıdır. Bugünlerde yüzde 34 oranında artırılan 306 milyon TL aylık brüt asgari ücretten yüzde 15 oranında vergi alınırken, 2003'te faiz gelirinin yıllık 315,5 milyar TL dolayındaki kısmı, gelir vergisinden bağışlanmakta, beyanname dışı tutulmaktadır. Yani faiz geliri sahibi

bu miktarı düştükten sonra gelir vergisi ödeme alanına girmektedir. Bu durum, hükümetin ne kadar sermaye gelirini koruduğunun en açık örneklerinden biridir.

Özellikle üretim dışı yüksek gelirleri bir türlü vergilendiremeyen hükümet, 2004'ün **46,4 katrilyon liralık bütçe açığını**, borçlanma ile karşılayacaktır. Bu yıl, net olarak, iç borçlar 39,2 katrilyon lira, dış borçlar da 5,6 katrilyon lira net olarak artacaktır; **ekonominin borç yükünün azalmakta olduğu da bir masal olarak kalacaktır.** (Bütçe açığının kalan 1,6 katrilyon lirası özelleştirme gelirleriyle karşılanacaktır).

Hükümetin yanlış sosyal politika yaklaşımının bir göstergesi de **kamu hizmeti anlayışı** ve uygulamasıdır. Hükümet, sağlık ve eğitim gibi en temel kamu hizmetlerini bile özel sermaye yoluyla yerine getirmeye çalışıyor. Yapılan bir yasal düzenleme ile, okul ve hastane yaptıranlar ya da onarım için para verenler, bu tutarı vergi matrahından düşeceklerdir. Zenginlerin hayırsever bir tutumla okul ve hastane yaptırmaları olumlu karşılanabilir. Ancak toplumun eğitim ve sağlık gereksinimlerinin altyapısı, zenginlerin hayırseverliğine bırakamayacak kadar önemlidir. Devletin görevi varlıklardan vergi almak ve halka hizmet sunmaktır; bu işi birilerinin iyi niyetine bırakmak değil...

Hükümet, genel olarak sosyal politikasını, zenginlerin sosyal dayanışma amacıyla verecekleri bağışlar ve bunların yoksul halka dağıtılmasına dayandırıyor. Yoksullara kömür ve yiyecek dağıtılması bunun bir örneğidir. Bu uygulama ile halka bir şeyler verilmesi, esas olarak "sadaka" özelliği taşıyor. Bu dağıtımdan yararlanan yoksul halk, kömürü ya da yiyeceği, hakkı olarak almıyor, bi-

rilerinin bağışı olarak alıyor; yararlanan yoksul dilenci yerine konuluyor. Oysa çağdaş devlette yoksul, bu yardımları, hakkı olduğu için alır. Yoksulluk nesnel ölçülere göre saptanır, birilerine yakın olduğu ya da bir partiye oy verdiği için yardım almaz.

Yanlış Varsayım-Yanlış Uygulama

Hükümet, kamuoyuna bir konuda da, ısrarla, yanlış bilgi veriyor. Hükümetin iddiasına göre, AB ülkelerinde, devlet bütçesinin toplam ulusal gelir içindeki payı azdır ve bu oran azaltılmaktadır. Özellikle Maliye Bakanının dile getirdiği **bu görüşe göre bütçenin ulusal gelir içindeki payı ne kadar az olursa özel sektöre o kadar büyük olanaklar sağlanmış olur. Bu görüş, doğru değildir;** örneğin Danimarka gibi Kuzey Avrupa ülkelerinde ulusal gelirden alınan vergi payı yüzde 50'lere ulaşmaktadır; ancak bu ülkelerde özel kesimin bu nedenle zayıfladığı söylenemez; çünkü tarımı, sanayii ve hizmetleriyle ekonomide özel kesim egemendir. AB ortalaması olarak ulusal gelirden toplanan vergiler, en son verilere göre, eğer sosyal güvenlik ödemeleri eklenmezse, yüzde 30'ları aşıyor; sosyal güvenlik ödemeleri eklenirse yüzde 42'leri geçiyor. Türkiye'de ise bu oran, sosyal güvenlik dışında yüzde 25'in altındadır; sosyal güvenlikle birlikte yüzde 27 dolayında kalıyor.

Türkiye'de devletin kamu hizmeti sunan bir sosyal devlet özelliği kazanabilmesi için, ulusal gelir içindeki vergi ve sosyal güvenlik paylarının artırılması gerekiyor.

Hükümetin ikinci varsayım yanlış yatırımlarla ilgilidir. **Hükümet, kamu yatırımları ne kadar azaltılırsa özel yatırımlar o kadar artar sanıyor. Bu varsayım da tamamıyla yanlıştır.** Araştırma-

lar, ülkemizde, kamu yatırımlarının artırılmasının özel yatırımları da artırdığını kanıtıyor. Hükümet ise son iki yıl boyunca, bütçeden kamu yatırımlarına ayırdığı payı azaltıyor. Geçen yıl yatırımlara bütçeden ayrılan pay sekiz katrilyona yaklaşıyordu; bunun yaklaşık 6,5 katrilyonu kullanıldı; 2004 için ayrılan yatırım tutarı 7,5 katrilyon dolayındadır. Oysa bütçeden faiz ödemeleri için öngörülen tutar 66,2 katrilyon liradır. **Bütçe, faiz bütçesi olma özelliğini koruyor.**

Sonuç Yerine

AKP iktidara, toplumun yoksul kesimlerine, emekçilere, çiftçilere ve esnafa ekonomik destek sözü vererek geldi. Bir yılın uygulamaları bunun tam tersi yöndedir.

Daha da önemli bir nokta var. Geçmiş hükümetlere karşı yöneltilen en ağır eleştiri, kamu yönetiminin, rüşvet ve yolsuzluğa battığıydı. AKP iktidarı, kamu yönetiminde rüşvet ve yolsuzlukları azaltmak üzere adım atmadı. Örneğin,

bir ilk adım olarak, milletvekili dokunulmazlıklarının sınırlandırılmasına yanaşmıyor.

Ayrıca, ekonomide açıklık ve saydamlığın yaygınlaşması için çıkarılmış bulunan Mali Milat Yasası uygulamadan kaldırıldı. Yine bu amaçla çıkarılan İhale Yasası da kamu ihalelerinde, 2,7 trilyona kadar olan ihaleleri kural dışına çıkararak, işlerin iktidar yandaşlarına verilmesini çok kolaylaştırdı. Başbakanın bir gıda şirketine ortak olması da, hükümetin, sermaye kesimlerine eşit uzaklıkta durması gerektiği ilkesine tümüyle ters düşmektedir.

Hükümet, sermaye kesimini desteklemekle kalmıyor; bunun içinde de tercih kullanıyor; kendi yandaşı olan ya da kendisinin olan sermayeyi destekliyor.

Kısaca son bir yılın uygulaması ve 2004 Bütçesi, hükümetin, ekonomiyi eski hastalıklarından kurtarma, özellikle kamu yönetimini rüşvet ve yolsuzluklardan arındırma v kayıt dışığı sınırlama doğrultusunda somut adımlar atmadığını kanıtıyor.

TEMEL EKONOMİK BÜYÜKLÜKLER

	2002		2003		2004
	H.	G.	H.	G(t).	H.
GSMH (Katrilyon lira)	280,6	273,5	354,6	357,0	419,7
GSMH Deflatörü-Yüzde	46,0	43,8	24,4	24,4	11,9
TEFE Ortalama-Yüzde	45,6	50,1	25,2	26,2	10,0
TÜFE Ortalama-Yüzde	46,4	45,0	24,7	25,6	13,7
Dışsatım (Milyar Dolar)	32,0	35,1	39,4	45,9	51,5
Dışalım (Milyar Dolar)	45,5	49,5	55,6	67,2	75,0
Cari İşlemler Dengesi (Milyon Dolar)	116	(-)1 481	(-)3 489	(-)7 701	(-)7 626
Cari İşlemler Dengesi / GSMH Oranı	0,1	(-)0,8	(-)1,7	(-)3,2	(-)2,9

H=Hedef, G=Gerçekleşme; G(t)Gerçekleşme Tahmini

Ekonomik Bağımsızlık ve Türkiye

Bülent PİRLER
TİSK Genel Sekreteri

Günümüzde ekonomik bağımsızlık kavramı büyük değişim göstermektedir.

Geçmişte ülkeler her türlü iktisat politikalarını kendileri serbestçe belirleyebirlirdi. Günümüzde iktisadi ilişkilerin içiçe geçmesi nedeniyle küremizde mevcut gelişmiş-gelişmekte olan, büyük-küçük tüm ülkelerin bağımsız politika izleme yetkileri sınırlanmaktadır.

Bunun nedeni küreselleşmedir. Küreselleşme de liberal politikaları, rekabet gücü gibi kavramları ön plana çıkarmaktadır.

Bu süreçte, kavramlar hızla eskimekte ve kabuk değiştirmekte, eski değerlerin ve eğilimlerin yerlerini yenileri almaktadır.

Ülkeler arasında ticaret engellerinin giderek azaldığı ve hacminin genişlediği, yabancı sermaye hareketlerinin hız kazandığı, ileri teknoloji transferleri ve işgücü dolaşımının arttığı bu evrede önemli ekonomik değişimler yaşanmaktadır. Bu durum karşısında ülkeler, ulusal ekonomilerini dünyaya açmaya; uluslararası rekabet yarışında öne geçmeye, ekonomik işbirliği ve bölgesel birleşmelere ağırlık vermeye başlamışlardır.

Günümüzde değişime ayak uydurmak ve yenilikçilik, rekabet üstünlüğünün anahtarı olmuştur.

Türkiye ekonomik bağımsızlıkla küreselleşme arasındaki dengeyi ne yazık ki

olgun politikalar haline dönüştürememiştir. Bu çerçevede Türkiye ekonomisi çok az ülkede gözlenebilecek iniş çıkışlara sahne olmuştur. Ülkemizde çeyrek asırdır hüküm süren kronik yüksek enflasyon siyasi ve sosyal yaşantımız üzerinde yaptığı çok olumsuz etkiler bir yana, ekonomimizi tahrip etmiş, üretken yatırımları son derece zayıflatmış, piyasaları çarpıklaştırmış, kamu maliyesini yönetilemez hale koymuştur.

Söz konusu bütün olumsuz gelişmelere rağmen Türkiye'nin sahip olduğu ekonomik ve sosyal altyapı ve potansiyeli ile jeo-stratejik konumu küreselleşmenin olumsuz yönlerini olumluya çevirebilecek gücü ülkemize kazandırabilecektir. Bunun ilk adımı siyasi istikrar, demokrasi, cumhuriyet ve laiklik ölçütlerinde gerçekleşmekte; bunu ise ekonomik büyüme, rekabet gücü ve sosyal gelişme aşamaları takip etmektedir. İkincil adımların güçlü olması ise öncelikli aşamaları daha da sağlam hale getirmektedir.

Günümüzde ekonomik bağımsızlık ile küreselleşmenin arasında girift ilişkiler mevcuttur. Bugün hiçbir ülke tam anlamıyla ekonomik bağımsızlığı yaşayamazken, küreselleşmenin nimetlerinden daha fazla yararlanmaya çalışan ülkelerin ekonomik anlamda daha "özgür" oldukları açıktır. Özgürlük ise ekonomik liberalleşme ile atbaşı gitmektedir.

Türkiye henüz, ekonomik liberalleşmeyi yaşama geçirememenin, kapalı yapı-

dan açık sisteme geçememenin sıkıntı ve endişelerini yaşamakta; bu durum ise siyasetten ekonomiye, sosyal politikalardan kültür politikalarına dolayısıyla her alana sirayet etmektedir.

Türkiye'nin Çözüm Bekleyen Sorunları

Geçiş sürecindeki ülkemizde, olumlu gelişmelere rağmen bazı sıkıntıların hala devam ettiği bilinmektedir. Bu geçişi kazasız belasız atlatmak için, ülke olarak önümüzde kısa, orta ve uzun vadelere çözümümüz gereken çok sayıda sorun bulunmaktadır. Bu sorunların özüne bakıldığında hepsinin "liberalleşememenin" sonuçları olduğu görülmektedir.

Türkiye'nin karşı karşıya olduğu bu sorunlar ana başlıklar itibariyle geçmiş yıllardakinden çok farklı değildir. Ancak bazılarında bugüne kadar ulaşılamayan yeni aşamalara gelindiği de bir gerçektir.

- Ülkemizin hala bir numaralı gündemi işsizlik ve istihdam sorunudur. Ülkemiz 30 OECD ülkesi arasında işsizlik oranı sıralamasında 4. durumdadır. 2002 yılında işsizlik oranı OECD'de ortalama %6.9; AB'de ortalama % 7.8, ABD'de % 5.9 iken Türkiye'de % 10.6 olarak ölçülmüştür.

İşsizliğin azalması için yüksek büyüme oranı ön şart olmakla birlikte, özellikle son dönemlerde yüksek büyüme hızı gerçekleşse dahi, buna yeterli istihdam artışının eşlik etmediği izlenmektedir.

- Kayıtdışı ekonomi yıllardan itibaren büyüme hızı artmış bir sorundur. Türkiye'de kayıtdışı ekonomi çok gelişmiştir ve DPT'de yapılan bir araştırmaya göre kayıtlı ekonominin % 66'sı büyüklüğüne ulaşmıştır.

Söz konusu araştırmaya göre 2001 yılı kayıtlı GSMH büyüklüğü 179.5 katrilyon TL iken, kayıtdışı GSMH 118.9 katrilyon TL'dir. Buna göre ulusal ekonomimizin % 40'ı kayıt dışındadır.

Türkiye'de kayıtdışı ekonomi, kontrolden çıkarak kalkınmayı engelleyen boyutlara ulaşmıştır.

- Her 10 işçiden 4'ü kayıtdışında istihdam edilmektedir. Ülkemizde SSK'ya kayıtlı işçi sayısı 5 milyon 300 bin kişi iken, DİE verilerinden, 3 milyon 400 bin kayıtdışı işçi bulunduğu hesaplanmaktadır. Ayrıca, önemli sayıda yabancı kaçak işçi faaliyeti göstermektedir.
- Türkiye'de sürdürülebilir rekabetçi bir ekonomik sistemin henüz oluşturulamamış olması başka bir sorundur.

Uluslararası rekabet gücü analizleri dünyaca takip edilen iki kuruluştan biri olan Uluslararası Yönetim Geliştirme Enstitüsü (IMD)'nin verilerine göre Türk Ekonomisi, dünyada nüfusu 20 milyondan fazla olan 30 ülke arasında yapılan rekabet gücü sıralamasında 1999'da 18. sırada iken 2003'te 25. sıraya gerilemiştir.

Verilerine itibar edilen diğer kuruluş olan Dünya Ekonomik Forumu (WEF)'nin verilerine göre Türkiye, rekabet gücü açısından 105 ülke arasında 2003 yılında 52. olabilmıştır.

Bu verilere göre Türk Ekonomisi'nin uluslararası rekabet gücü Tunus, Litvanya, Ürdün, Kosta Rika, Kolombiya gibi ülke ekonomilerinin de gerisindedir.

- Öte yandan, Ülkemiz, girişimciye iş ve yatırım yapmaya elverişli bir ortam temin edememektedir. Economist Intelligence Unit'in pazar potansiyeli, vergi ve işgücü piyasası politikaları, altyapı, işgücü niteliği ve politik ortam gibi kategorileri değerlendirilerek oluşturduğu verilere göre Ülkemiz, iş ortamı açısından 1997-2001 döneminde dünyada 42. sırada iken 2002-2006 döneminde 46. ve son sıraya inmiştir.

- Makroekonomik politikalar, üretimi esas almamaktadır. Ülkemizdeki sorunların başlıca nedeni, geçtiğimiz dönemlerde üretim, yatırım, ihracat ve istihdam yaratan reel sektöre dayalı bir büyüme yaklaşımının benimsenmemesi olmuştur.

- Özel sektörde üretim ve yatırım eğilimi düşüktür. Bugün bir işçiye iş yaratmak için gereken ortalama yatırım tutarı 2003'ün ilk yarısında 170 milyar TL olmuştur.

Girişimci açısından, kar oranı düşük ancak riskleri çok yüksek olan reel sektörde işçi çalıştırarak üretim yapmanın; zahmetsizce faiz geliri elde etme alternatifi karşısında halen çekiciliği bulunmamaktadır.

- Yurtdışına "Fabrika Göçü" Yaşanmaktadır. Son on yılda büyük ölçüde sabit sermaye yatırımı, cazip imkanlar sunan çevre ülkelere kaymıştır. Bunların bir bölümü pazar potansiyeli ve satış bağlantıları nedeniyle olsa da, bir bölümü Ülkemizde reel sektörde üretim yapmayı ve işçi çalıştırmayı caydıran şartlar nedeniyle.

- İstihdam vergileri hala çok ağırdır. OECD'nin verilerine göre Ülkemiz,

30 OECD Ülkesi içinde, istihdam vergilerinin ağırlığı bakımından en üst sıradadır. Bir başka ifadeyle, vergi ve sigorta primi yönünden dünyada istihdam artışını en caydırıcı uygulama Türkiye'dedir.

OECD Ülkelerinde yaygın olan ailevi vergi desteklerinin hesaba katıldığı OECD verileri incelendiğinde, en üst sırada bulunan Türkiye'de ortalama işçilik maliyetinin % 42'sinin istihdam vergilerine (ücretten alınan vergiler ve sosyal güvenlik primleri) ayrıldığı görülmektedir. Bu oran OECD genelinde ortalama % 24, ABD'de % 17.6, İrlanda'da % 9'dur. İstihdam vergilerinin 2002'de Macaristan, ABD, Kore, Lüksemburg ve İrlanda'da azaltıldığı dikkati çekmektedir.

Üretim üzerindeki vergi yükünün ağırlığı, yeni yatırımları engellemekte; ekonominin rekabet gücünü azaltarak işsizliği artırmaktadır.

- Ülkemizde vergi yükü hızla artmaktadır. Türkiye, OECD'nin kişi başına düşen milli gelir bakımından en yoksul ülkesidir. Buna karşılık, vergi yükü ABD ve Japonya gibi en zengin ülkelerin üzerindedir.

OECD verilerine göre Türkiye, OECD ülkeleri içinde 1985-2001 döneminde ekonominin vergi yükünü en çok artıran ülke konumundadır. Verginin milli gelire oranı 1985 yılında % 15.4 iken 2001'de % 35.8'e çıkmıştır.

Sosyal güvenlik primleri gibi para-fiskal gelirler dahil, Türk Ekonomisinin vergi yükü 2001 yılında % 36'ya çıkarak Kanada, Avustralya, ABD, İrlanda ve Japonya gibi zengin

lkeleri bile geride bırakmış ve vergi yükünün çok yüksek olarak anıldığı Almanya ile aynı düzeye gelmiştir.

- SSK prim yükü işsizliği ve kayıtdışını beslemektedir. Ülkemizde sosyal güvenliğe ilişkin (işsizlik sigortası dahil) yasal işçi yükümlülük oranı % 15 ve işveren yükümlülük oranı % 22.5 – 30 olup, çok yüksektir.

Sigorta primlerinin işgücü maliyetine ve net ücrete oranı son 3 yılda ikiye katlanmıştır. 1999 yılında ortalama net ücretin % 23' byklgnde olan SSK prim yükü, 2002'de % 51'ine ulaşmıştır.

- Yakın geçmişte şirket kuruluşu için gereken formalite sayısı azaltılmış, ayrıca yabancı sermaye açısından bazı kolaylıklar getirilmiştir. Bu hususlar çok olumlu olmakla birlikte, özellikle işçi çalıştırmakla ilgili yasal, idari ve mali işlemlerde (Vergi Daireleri, alışma Bakanlığı, SSK) sorunlar devam etmektedir.

Geleceğe Bakış (Umutlar/Beklentiler)

Türkiye uzun yıllardır; 70 milyon nüfusuyla, önemli coğrafi konumuyla, sayısız potansiyeliyle geleceğe umutla bakabilecek bir ülke olabilmenin mücadelesini vermiştir. Geleceğe umutla bakmak için haklı nedenler bugün oluşmaya başlamıştır.

Ülkemizin ağdaş dünyadaki değişimlere ayak uydurarak, gelişmiş ülkeler safinda yer alması en büyük hedefimizdir. Dolayısıyla ilk olarak ekonomi politikalarımızı bu büyük ulusal hedefimize yöneltmek zorundayız.

Devlet, toplum ve birey olarak gücümüz, ekonomi alanındaki başarımıza bağ-

lıdır. Türk Ekonomisi'nin başarısı ise; rekabet gücü ile mümkün olabilir.

Ülkemizin geleceği yönünden ana önceliği oluşturan "rekabet gücü" ekseninde tüm toplum kesimlerinin, özellikle işçi,işveren, hükümet üçlüsünün işbirliği yapması zorunludur.

Bugün lkeler, özellikle küreselleşmenin getirdiği değişimlerden en çok faydanın sağlanması ve olumsuzlukların ise en aza indirilmesi için toplumsal uzlaşma ve anlaşma mekanizmalarından yararlanmaktadırlar. Özellikle gelişmiş ülkelerde, hükümet-işçi-işveren üçlüsü arasında ülkeyi ilgilendiren temel ekonomik ve sosyal sorunların çözümüne ve çalışma yaşamının öncelikli konularına yönelik l anlaşmalara giderek, bunları titizlikle uygulamaktadırlar. Ekonominin rekabet gücünü, istihdamı ve büyümeyi artırmayı amaçlayan politikalar artık ülkemizde de bu tür l anlaşmalarla oluşturulmalı ve hayata geçirilmelidir.

Ekonomik ve Sosyal Konsey'in 2001 yılında yasal dayanağa kavuşturulması sosyal diyalog ve işbirliği sürecinde olumlu bir adımdır. Konsey, toplumsal uzlaşmanın sağlanması için, hükümetlerin her konuda görüşüne başvuracağı ve bu görüşleri icraata yansıtacağı önemli bir zemin olarak değerlendirilmelidir.

Öte yandan, ülkemiz, girişimciye iş ve yatırım yapmaya elverişli bir ortam temin edememektedir. Son yıllarda uygulanan ekonomik politikalar ve yaşanan krizler nedeniyle, yatırımlar durma noktasına gelmiş ve Türkiye retim ekonomisinden uzaklaşmıştır.

Yeniden yatırım yapan bir ülke haline gelmediğimiz sürece, büyümeyi sürdürülebilir kılmamız, işsizlik sorununu çözmemiz ve ekonomide kalıcı iyileşme saç-

lamamız mümkün değildir. Bu yüzden girişimcinin yatırımda bulunma, iş yapma ve istihdam sağlama isteğini uyandıracak; somut hükümet uygulamalarına büyük ihtiyaç hissedilmektedir. Bu geleceğimizi doğrudan ilgilendiren son derece önemli bir konudur. Yatırımların artması elbette öncelikle bir kaynak meselesidir. Ancak, yatırımlar konusunda yol gösterilmesi, yaratıcılık ve girişimcilik kültürünün desteklenmesiyle insanların yatırım yapmaya özendirilmesi kaynak bulunması kadar önemlidir.

Güçlü ve büyük bir ekonomi olmak için;

- İstikrarlı ve yüksek bir büyüme hızının yakalanması için Hükümet, İşçi ve İşveren kesimleri tarafından "Ulusal Rekabet Gücü Politikası" oluşturulup, uygulanmalıdır. Bu politika marka yaratılmasını, verimliliğin ve kalitenin yükseltilip maliyetlerin düşürülmesini, yüksek katma değerli "düzgün iş"lerin artırılmasını amaçlamalıdır.
- Uygulanacak ekonomi politikaları reel sektörde üretim, yatırım ve istihdam artışını esas almalı; yürürlüğe konacak her yasa ve uygulamanın verimli istihdama etkisi dikkate alınmalıdır.
- Ekonomi, yüksek katma değer yaratan mal ve hizmetlerin üretimine; yenilikçiliğe; ileri ve öncü teknolojilere yönlendirilmelidir. Büyüme, ihracat seferberliği ile finanse edilmelidir. Enflasyonla mücadelede taviz verilmemelidir.
- Türkiye'de, yerli ve yabancı yatırımcı için bölgesinin en cazip yatırım ve işletme ortamının yaratılması hedeflenmeli; bu amaçla rakip ekono-

milerin sağladığı koşullar hesaba katılmalıdır.

- Ülkemiz bir an önce "Ulusal İstihdam Stratejisi"ni sosyal uzlaşma ile belirlemelidir.

Söz konusu Strateji'nin temel unsurları:

- Tam istihdamın sağlanması,
- Beşeri sermayenin ve işgücü nitelik düzeyinin geliştirilmesi,
- İşte kalite ve verimliliğin artırılması,
- Girişimciliğin ve ekonominin rekabet gücünün geliştirilmesi,
- Gelir dağılımının iyileştirilmesi,
- Bölgesel gelişme farklarının azaltılması,
- Kayıtdışı ekonominin küçültülmesi ve "düzgün iş"lerin çoğaltılması

olmalıdır.

- Kayıtdışı sektör kayıtlı ekonomiye kazandırılarak, istihdam üzerindeki vergi ve SSK prim yükü OECD ortalamasının altına indirilmelidir. Vergi, kayıtdışı ve teşvik politikaları birlikte ele alınmalıdır. Kayıtdışılık azaldıkça ve vergi tabanı genişledikçe, vergi ve prim oranları indirilmelidir.
- Kayıtdışı ekonominin kayda alınması için AB ülkelerinin uyguladığı "karma politika yaklaşımı" benimsenmelidir. Bu çerçevede; üretim ve istihdam üzerindeki vergi ve sigorta prim oranları ile diğer yüklerin kayıtdışılığı teşvik etmeyecek düzeye indirilmesi, bürokrasinin ve kayıtlılık işlemlerinin kolaylaştırılması,

kayıtlı işçi çalıştırmanın vergi ve kredi kolaylıklarıyla teşvik edilmesi, kamuoyunun bilinçlendirilmesi, kayıtdışı çalışmaya karşı denetim ve yaptırımların etkinlikle uygulanması gereklidir.

- İşletmelerde çalışan sayısına bağlı olarak getirilen yükler gözden geçirilmelidir.
- Teşvik sistemi, AB ülkelerindeki gibi istihdam bazlı olmalıdır. Bu konudaki uluslararası tecrübeler de dikkate alınarak, yatırım yapan, "düzgün iş"lerin artmasını sağlayan ve ilave istihdam yaratan işverenlere gelir ve kurumlar vergisi istisnası, ücret sübvansiyonu, sigorta prim indirimi, enerji maliyetinin düşürülmesi gibi çağdaş özendirme araçları devreye sokulmalı; ancak sağlanan bu avantajların ne şekilde kullanıldığı ciddi biçimde takip edilmelidir.
- Vergi ve prim ödenmesi süreci yalın, kolay, çalışmayı ve çalıştırmayı özendiren yapıda olmalıdır.
- Sanayi, üniversite ve bilim kuruluşları işbirliği geliştirilmeli, bilimsel birikimin ticari alana ve ulusal rekabet gücümüze yansması amaçlanmalıdır.

Sonuç Olarak;

Ekonomik alanda önümüz giderek düzleşiyor. Bugün Türk ekonomisi güven verir bir konuma gelmiştir. Resmi hedefler olan %5 büyüme hızı, %20 TÜFE enflasyonu ve %6.5 faiz dışı bütçe fazlasının gerçekleştirilebileceğine inananların sayısı hızla artmaktadır.

Elde edilen nispi başarı rehavete yol açmamalıdır. Hala yapılacak çok iş vardır.

Hükümetiyle, muhalefetiyle, özel sektörüyle, sivil toplum kuruluşlarıyla, tüm Türkiye, sorunlarımız üzerine daha çok kafa yormalı ve çözüm için işbirliği yapmalıdır.

Evrensel bir güç olma gayesinde olan ülkemiz ekonomi politikalarını bu büyük ulusal hedefe yöneltmek zorundadır. Özellikle geri dönülmez bir gerçek olan küreselleşmenin getirilerinden daha fazla yararlanabilmek için bu sistemi itelemek yerine, daha fazla fayda sağlamanın ön koşullarını oluşturmamız gereklidir.

Güçlü, istikrarlı ve "özgür" bir ekonomi için;

- Ulusal rekabet gücü politikası uygulaması,
- Ülkenin yatırımlar için çekim alanına dönüştürülmesi,
- İşverenin vergi yükünün azaltılması,
- Bürokratik engellerin kaldırılması,
- Eğitime yoğun yatırım yapılması,
- Kamu sektöründe harcamaların azaltılması, verimliliğin artırılması,
- İlimli ücret artışları sağlanması,
- İleri teknolojilerin desteklenmesi ve öncelik verilmesi,
- İşgücüne katılım oranının yükseltilmesi,
- Piyasa ekonomisinin geliştirilmesi,
- ... ve tüm bu politikalarla araçların hükümet, işçi ve işveren kesimlerince TOPLUMSAL İŞBİRLİĞİ MODELİ içinde ortaklaşa benimsenerek uygulanması

artık zorunluluk olmuştur.

Tam Bağımsızlık

Bircan AKYILDIZ

Türkiye Kamu-Sen Genel Başkanı

Ekonomik bağımsızlığın, bir ülkenin özgürlüğü ve egemenliği için temel derecede önemi açıktır. Dış borçları bitirmeden, tam bağımsızlıktan bahsetmek gerçekten zordur.

Bugüne kadar IMF'in el attığı 89 ülkede kişi başına gelir yarı yarıya azalmış, sanayi % 40 oranında küçülmüştür. IMF programları uygulayan ülkelerin toplam borçları 1973 yılında 150 milyar dolar iken bu borçlar 1980 yılında 800 milyar dolara, 1996 yılında 1.7 milyar dolara, 1999 yılında da 2.4 milyar dolara yükselmiştir. IMF'in program uyguladığı 10 Afrika ülkesinden 130 milyon insan açlık sınırı altında yaşamaya başlamıştır. Latin Amerika ülkelerinde de IMF politikalarının uygulanmasından önce açlık sınırında yaşayan 100 milyon insan varken bu sayı 180 milyona çıkmıştır.

Bugün dünyada IMF'den yakasını belirli ölçülerde kurtaran tek ülke Malezya olmuştur. Türkiye, son 15 yılda sürekli borçlanarak imkanlarının üzerinde harcama yapan bir ülke olmuştur. Bu paralar, üretim yerine carî harcamalara giderken bir bölümü de bir avuç insanın cebine girmiştir. Borcu yeni borçlarla döndürürken ekonomik yapıma krizlere dayanıklı bir nitelik kazandırılmamıştır. Bunun sonucunda gerek Kasım 2000'de gerekse

Şubat 2001'de krizler patlak vermiş ve 200 milyar dolar olan Gayri Safi Millî Hasılamız 150 milyar dolar mertebesine gerilemiştir. 142.000 fabrika kapanmış, 1.500.000 insan işini kaybetmiş, 19 bankamız kapanmış veya fona devredilmiş ve 42 bin personeli işten çıkarılmıştır. Hepsinden önemlisi de insanlarımızın ümitleri ve hayalleri yıkılmıştır. Bizim gibi stand-by anlaşması ile IMF politikasına bağlanan Arjantin için istenilen 1.3 milyar dolar borç verilmezken, özellikle 11 Eylül 2001'in ardından gündeme gelen "Küresel Terörizm" ile birlikte ABD'nin Türkiye'ye olan ihtiyacı ve Türkiye'nin terörizmle mücadeledeki katkısının da etkisiyle Türkiye'ye 31 milyar dolarlık borç tahsisi yapılmıştır. Bir senaryoya göre; ister "borç yığının kamçısıdır", isterse "itibarlı olana kredi verirler" denilsin, tıpkı Osmanlı'nın Birinci Dünya Savaşı'na sokularak batırılışında olduğu gibi, IMF yoluyla borçlandırılan Türkiye, bu sefer ABD'nin yanında yer alarak bu "post modern savaş"a dahil edilmek istenmektedir. Yine bu yüklü borçla dış bağımlılığı artan Türkiye'nin AB'ye girmesi engellenecek; bugün dünyadaki spekülâtif Küresel Kraliyet Sermayesi tıpkı geçmişte olduğu gibi Türkiye'nin kaynaklarını kullanmaya devam edecektir. Sonunda Batıda bugün sıkça

telaffuz edilen "Medeniyetler Çatışmasının" bir uygulaması gerçekleşecektir. Büyük bir gururla Endülüs'ü yok ettiklerini ifade eden batı medeniyeti, 21'nci yüzyılda Türkleri Anadolu'dan (Anatolia'dan) atarak yıllardan beri sürdürdükleri Şark Meselesi'ni halletmiş olacaktır. Bu senaryoda haklılık payı ne ölçüde olursa olsun, Türkiye'nin öncelikle kendi imkan ve dinamikleriyle ayakta durması gerektiğinin önemi ortaya çıkmaktadır.

Özellikle 20'nci yüzyılın son çeyreğinde, devlet yönetiminin tepesinde bulunanların ülke kaynaklarını çarçur ettikleri, yoksulluk sorununu daha da derinleştirdikleri görülmektedir. Türk ekonomisi, cumhuriyet boyunca önemli gelişmeler kaydetmiş, ancak ülkeyi "sürekli borçlanma sendromu"ndan kurtaramamıştır. Türkiye'nin borçlanma konusunda çok daha temkinli hareket etmesi, kaynaklarını çok daha bilinçli ve planlı harcaması gerekmektedir.

Geçmişten Çıkarılacak Dersler

Unutulmamalı ki Osmanlı Devleti'nin yaşadığı acı tecrübeler bugüne ve yarına ışık tutmaktadır. Ekonomik bağımsızlığın, bir ülkenin özgürlüğü ve egemenliği için temel derecede önemi açıktır. Dış borçları bitirmeden, tam bağımsızlıktan bahsetmek gerçekten zordur. Ekonomik kurtuluş savaşını kazanmak için, Türkiye'nin kaynakları yeterlidir. Bu kaynaklar gerçekçi ve bağımsızlık ruhuyla harekete geçirilmelidir. Bu durumda sormak gerekir: Biz neden daha hâlâ böyle davranıyor ve geçmişten gerekli

dersleri çıkaramıyoruz? Cevabını Millî Şairimiz Mehmet Akif Ersoy veriyor:

"Tarihi tekerrür diye tarif ediyorlar,

Hiç ibret alınsaydı tekerrür mü ederdi."

"Geçmişî anlamayanlar, onu bir kez daha yaşamak zorundadır." Ayrıca, tarıma elverişli olmayan ülkenin yarısı kadar bir arazi hiçbir ekonomik değer üretmeden boş durmaktadır. Dağların, tepelerin, kıraç alanların tarıma elverişli hale getirilmesi mümkündür. Bunun için bölge köylülerini harekete geçirilip, tarım ve hayvancılık yeniden canlandırılarak, arazi seferberliği başarıya ulaşabilir. Dağların ve kıraç alanların ağaçlandırılması, mümkün olanların hafriyat yapılarak tarıma elverişli hale getirilmesi, işsizliği de azaltıcı etki yapacaktır. Yarım kalmış yatırımların tamamlanması suretiyle satışı ciddi bir kaynak olacaktır. Yer altı madenleri başta bor madeni olmak üzere işletilerek değerlendirildiğinde, gerçekten büyük kaynaklara ulaşılabacaktır.

Avrupa Birliği'ne adaylığı kabul edilen Türkiye kendini bir tartışmanın içinde buldu: Avrupa Birliği Türkiye'ye ne getirecek, Türkiye'den ne götürecektir? Kendi ulusal pazarını gümrük duvarlarını büyük ölçüde indirerek Avrupa mallarına açan Türkiye acaba rekabete dayanabilecek mi? Ulusal ekonomimizin can damarı sektörler Avrupa mallarıyla olan rekabet nedeniyle çökecek mi, yoksa bu rekabet sektörlerin kalitesinin artması için bir doping mi olacak? Şüphesiz bu so-

uların yanıtı Avrupa Birliği'ne girdikten sonra yanıtlanabilecek ancak ekonomimiz büyük zarar göreceksen doğru yanıtları şimdiden bulup bu yanıtlara uygun önlemleri almak gerekiyor.

Tabii tüm bu soruları yanıtlamadan önce bir takım kavramları yerli yerine oturtmalıyız. Bunlardan biri de ekonomik bağımsızlık ilkesi. Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemleri çok öğretici bir örnek aslında. Ekonomisinin dizginlerini İngiltere, Fransa ve Almanya gibi büyük emperyalist ülkelere kaptıran Osmanlı İmparatorluğu Düyunu Umumiye örneğinde görebileceğimiz gibi kendi vergisini bile topalayamayacak duruma düşmüştü.

Sonuç ne oldu? İflas eden işletmeler, çığ gibi büyüyen işsizlik ve genel olarak başaşağı giden bir ekonomi. Bunun nedeni yönetenlerin yeteneksizliği ya da aptallığı mıydı? Tabii ki hayır. Ne kadar iyi niyetli olurlarsa olsunlar (olmayanları da çoktu!) dizginler onların elinde olmadığı için hiçbir şey yapamadılar. Atın üstünde biz oturuyorduk, ancak dizginler başkasında olduğu için de attan düşmekten kurtulamadık.

İşte Avrupa Birliği serüveni de Türkiye'yi bu noktalara getirirse, ortada rekabet edecek sektör kalmaz ve dizginler elimizden kaçır. Ekonomik bağımsızlığı olmayan bir ülke siyasi açıdan da bağımlı hale gelir ve adım adım çöküşe doğru gidilir. Bu nedenle ekonomisini kendi ayakları üstünde duracak seviyeye getirmeden ulusal pazarı en acımasız rekabet olan uluslararası rekabete açmak intihardan başka bir şey olmayacaktır.

Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemi ekonomik bağımlılığın ülkeyi nerelere getireceğini göstermesi açısından çok öğreticiydi. Mustafa Kemal Atatürk'ün Kurtuluş Savaşı'ndan sonra kurduğu Genç Cumhuriyet'in ekonomik bağımsızlığı temel alan politikaları ise, sağlam bir ekonomi inşa etmek için yapmamız gerekeni bize gösteriyor. Güvendiğimiz ve dayandığımız tek güç, Türk milletinin azmi ve bağımsızlık karakteridir. Yüce Atatürk'ün ifadesiyle; "Millet fakr-u zaruret içinde harap ve bitap düşmüştür. Tehlikede olan vatanın ve milletin bağımsızlık ve bütünlüğünü ancak yine milletin azim ve kararı kurtarmaya muktedirdir."

Önce Türkiye...

Türkiye'den yana ve yeni tip yumuşak sömürgeleşmenin karşısında olan aydınların, vatanseverlerin, küresel istilayı reddedenlerin, vatanda, millidevlette, Türk kimliğinde, ülkenin birliği ve bütünlüğünde, Cumhuriyeti ve Türkiye'yi, "Türkiye" yapan değer ve ilkelerde birleşebilmeleri en büyük erdemdir. Memleket için hayırlı, her türlü menfaat dışı böyle bir anlamlı birliktelik, bazılarını rahatsız etmektedir. Bu birliktelikten rahatsız olanlar, Türkiye'ye karşı ihanet ittifakı kuranlardır. Aslında bu ittifaka karşı zaruri bir uyanma ve birleşme vardır. Bugün, Türkiye'de artık dünün mandacı ve teslimiyetçilerinin takipçileriyle; Türkiye'den yana, "önce Türkiye" diyen dünün milli mücadeleçilerinin izinden gidenlerin mücadelesi vardır.

Ekonomik Bağımsızlık

Enis BAĞDADIÖÇ

TÜRK-İŞ Araştırma Müdür Yardımcısı

Dünya ekonomisinde 1980'li yıllardan bu yana belirgin olan gelişme, uluslararası mal ticaretinde ve sermaye akımlarında giderek artan serbestleşme, ekonomide piyasa sistemini esas alan yeniden yapılanmadır. Liberal ekonomilerde var olduğu kabul edilen "görünmez el" bu yeni yapılanmada artık global olarak kendini göstermekte ve çoğu zaman hükümetler tarafından uygulanacak ekonomik politikaların sınırları çizilmektedir.

Dünya ticaretinde serbestleşme ve sermayenin uluslararası hareketliliğinin artması eğilimi ile birlikte, özellikle bilgi işlem ve iletişim teknolojilerinde sağlanan gelişmelerin de sonucu olarak, ulusal ekonomilerin üretim yapıları, tüketim kalıpları ve diğer ekonomilerle olan bağlantıları önemli ölçüde etkilenmekte ve dış koşullara duyarlılığı artırmaktadır.

Bu yeni koşullarda, devletin rolünün yeniden belirlenmesi ve piyasa sisteminin yeniden düzenlenmesi yönünde reform uygulamaları gündemde ağırlıklı olarak yer alırken, devletin ulusal üretimi merkezden yönlendirme işlevi ortadan kaldırılmakta, özel girişimlerin etkinlik alanı genişletilmeye ve rolü artırılmaya çalışılmaktadır.

Dünya ekonomisiyle daha fazla bütünleşme önem kazanmıştır. Ekonomik anlamda küreselleşme, ulusal ekonomilerin dünya piyasalarına entegre olması

ve uluslararası rekabete açılması olarak ifade edilmekte ve bütün iktisadi göstergelerin ve karar süreçlerinin giderek dünya piyasalarının dinamikleriyle belirlenmesi olarak tanımlanmaktadır. Bu yeni yapıda, devletin rolü yeniden belirlenip sınırlandırılırken, uluslararası kuruluşların etkinliği giderek artmakta, uluslararası ticaret, yatırım, finansman gibi alanlarda oluşturulan ortak kurallar ulusal hükümetlerin politikalarını kısıtlayan çerçeveyi genişletmektedir.

Sermayenin Uluslararası Kuruluşları

Günümüzde, ekonomi alanında uluslararası ticaretin evrensel ve bölgesel işleyişini düzenleyecek, izleyecek ve denetleyecek örgütlenmeler artmakta ve daha fazla etkinlik kazanmaktadır. Kalkınmakta olan ülkelerin ekonomik ve sosyal gelişmelerini sağlayabilmek için faaliyet gösteren çokuluslu organizasyonlardan birisi Dünya Bankası (WB)'dir. Üye ülkelere ekonomik ve teknik yardım sağlanması ve üye ülkelerin diğer finansman kuruluşlarından kaynak sağlamalarına ortam hazırlama görevi üstlenmektedir. Dünya Bankası'na üye olmak için öncelikle Uluslararası Para Fonu (IMF)'na üye olmak gerekmektedir. Dünya Bankası son yıllarda üye ülkelere, IMF ile işbirliği halinde yürütülen istikrar programlarına paralel olarak ekonominin yapısal uyum çalışmalarını da desteklemektedir.

Uluslararası Para Fonu (IMF), uluslararası parasal işbirliğini sağlamak, döviz kurlarına istikrar kazandırmak ve uluslararası likiditeyi artırmak amacıyla kurulan bir örgüttür. IMF'e üye olan ülkeler, ulusal paralarının döviz kurlarını düzenli olarak ayarlamak durumundadır. IMF üyelerinin kota paylarına göre (uluslararası ticaret hacmi, milli gelir, uluslararası rezerv miktarı dikkate alınarak belirleniyor) hesaplanan bir oy payı bulunmaktadır. Türkiye'nin oy gücü yüzdesi 0,47'dir. IMF, ödemeler dengesinde geçici sorunları bulunan üye devletlere gereksinim duydukları döviz -kendilerine tahsis edilen kota çerçevesinde- kredi olarak sağlamaktadır. Bunun için "Stand-By Anlaşması" adı verilen düzenlemeler temelinde bu ülkelere kredi verme uygulamasına gidilmektedir.

1980'e kadar daha çok ödemeler dengesindeki bozuklukları gidermeye yönelik politikalar üreten IMF, 1980 sonrasında daha çok yapısal uyum programları adı altındaki uygulama yolu ile etkinliğini giderek artırmıştır. Yapısal uyum programları Dünya Bankası tarafından projelendirilmekte, ancak denetimi IMF tarafından sağlanmaktadır. Ülkelerin ekonomik politikalarını doğrudan belirlemek konusunda IMF önemli etki ve işleve sahiptir.

Türkiye, 1961 yılından bu yana IMF ile 17 kez stand-by düzenlemesi yapmıştır. Türkiye'de anti-enflasyonist istikrar programının izlenmesine yardımcı olacak bir stand-by anlaşması son olarak 22 Aralık 1999 tarihinde onaylanmış olup halen uygulanmaktadır. Anılan programa göre, saptanan ekonomik kriterler üçer aylık dönemler itibarıyla gözden geçirilmekte ve üçer aylık

performans kriterlerinin yerine getirilmesi sonucunda kredi alınabilmektedir. Performans kriterleri arasında sosyal güvenlik reformu, vergi reformu, özelleştirme gibi kriterler programın devamı için gerekli tutulabilmektedir.

IMF ile anlaşmaya varılmış olması uluslararası mali piyasalara verilecek imaj açısından etkili olmaktadır. IMF politikalarının belirlenmesinde G-8 ülkelerinin (ABD, Japonya, Almanya, Fransa, İngiltere, İtalya, Kanada ve Rusya) etkisi büyüktür. G-8'i oluşturan ülkeler zaman zaman bir araya gelmekte ve dünya ekonomisini etkileyecek kararlar almaktadır. IMF de bu kararları uygulamaktadır. IMF'e üye ülkeler kendilerini de etkileyecek kararların alınma sürecinin dışında kalmaktadırlar.

Dünya Bankası, Uluslararası Para Fonu gibi uluslararası ekonomik örgütlerin bir benzeri de uluslararası ticareti serbestleştirmek amacıyla yapılan çalışmalardır. Ticaretin korumacılıktan uzaklaştırılması amacıyla imzalanan Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT), çeşitli değişikliklere uğramış ve müzakerelerin sonuncusu -Uruguay Turu- daha kapsamlı ve geniş katılımı kurumsal bir yapıya kavuşturularak 1.1.1995 tarihi itibarıyla Dünya Ticaret Örgütü (WTO)'ne dönüştürülmüştür.

Gelişmenin Yönü

Bütün bu yapılanmalarda amaç pazar odaklı ekonomi politika uygulamak ve ülke ekonomisini uluslararası rekabete açmaktır. Günümüzde, uluslararası kriter ve kuralların artan yaptırım gücü ile desteklenerek giderek ağırlık kazandığı görülmektedir. Küreselleşme sonucunda, ülkeler arasında gelişen ekonomik

ilişkiler, ülkelerin birbirine karşılıklı olarak bağımlı olmasını gerektirmektedir. Bu bağlamda, ülkelerin -ve bu arada Türkiye'nin- diğer ülkelerdeki ve dünyadaki gelişmelerden kendilerini soyutlayarak, etkin ve sağlıklı politikalar geliştirmeleri ve oluşturmaları giderek güçleşmektedir.

Siyasi sınırlarla ekonomik sınırların birbirinden ayrılması ve ekonomik sınırların bir ölçüde ortadan kalkması olgusunu da beraberinde getiren küreselleşme, artan ekonomik bloklaşmalar, firmalar, endüstriler ve ülkeler bakımından rekabet gücünü stratejik bir faktör olarak ön plana çıkartmıştır.

Yeni yapısal dönüşümler, beraberinde yeni imkanlar, yeni fırsatlar getirirken, çok ciddi yeni ekonomik, siyasal, toplumsal ve kültürel sorunlara da kaynaklık etmektedir. Ülkelerarasındaki karşılıklı ekonomik bağımlılık tek taraflı olduğunda çeşitli problemler ortaya çıkmaktadır.

Günümüzde dünya ekonomisi, geçmişte hiçbir zaman olmadığı kadar bir çok açıdan bütünleşmiş durumdadır. Ancak bu bütünleşme, ulusal ekonomilerin birbirine yakınlaşarak büyüme yerine bir çok açıdan kutuplaşmaya doğru gittiğini gösteren bir çok eğilimi içinde barındırmaktadır. Marjinal hale gelme ve yoksulluk, belki de bunun en göze çarpan bir özelliğidir, ama kutuplaşma eğilimi, sosyo-ekonomik dokuyu daha derinden etkilemektedir.

Bir bütün olarak ele alındığında; dünya ekonomisindeki büyüme, yeterli ücretle istihdam sağlayamayacak ya da yoksulluğu azaltamayacak kadar yavaş gerçekleşmektedir. Gelişmiş ülkelerle gelişmekte olan ülkeler arasındaki fark-

lılaşmaya yönelik kalıcı eğilimler öne çıkmıştır. Finans sektörü sanayi sektörüne ve rantıye sınıfı da yatırımcı sınıfına üstün gelmeye başlamıştır. Mevcut varlıklar ile ticaret yapma, yeni yatırımlar yoluyla servet üretmeden daha karlı bir iş alanı haline dönüşmüştür. Bu yeni yapılanmada sermaye kesimi işgücüyle karşılaştırıldığında daha kazançlı çıkmış ve kar payları -gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde- yükselmiştir. Orta sınıfın giderek çökmesi, bir çok ülkede gelir dağılımının önde gelen bir özelliği haline gelmiş, dünyanın hemen her yerinde iş ve gelir güvensizliği artış göstermiştir. Yoksul ülkelerle zengin ülkeler ve ülkelerin içinde yoksullarla zenginler arasındaki uçurumların artması yönünde bir eğilim yaratacağı olumsuzluk, "Tarih, ekonomik durgunluk koşulları altında eşitsizliğin artmasının, sosyo-politik istikrarsızlığa yol açtığını göstermiştir" sözleriyle ortaya konulmaktadır.

Amaçlanan Ne

Küreselleşme olgusunun gerisinde yatan temel anlayış, sermayenin karlılığının etkin kaynak dağılımı sağlanmasında, dolayısıyla da ekonomik refahın artırılmasında başlıca koşul olarak görülmesidir. Bunun sağlanmasının ön ve vazgeçilmez unsuru ise tümüyle kural-sızlaştırılan "serbest" pazar ekonomisi olmaktadır. Ekonomik ilişkiler açısından küreselleşme sürecinde iki temel unsurun ön plana çıktığı görülmektedir: Bunlardan birincisi, ulusal mal, hizmet ve finans piyasalarının giderek serbestleştirilmesi ve ikincisi, uluslararası sermaye akımlarının önündeki tüm idari ve yasal düzenlemelerin kaldırılmasıdır. Bu bağlamda, ulusal devletin denetim gücünün sınırlandırılması ve çalı-

şanların, emek örgütlerinin kazanımlarının geriletilmesi dünya ekonomilerini tek bir pazara dönüştürerek karlılığını yükseltmeyi arzulayan sermaye açısından öncelikli bir hedef olmaktadır.

Bu anlamda Türkiye'de 1980'de yaşanan ve aynı doğrultuda sürdürülen dönüşümü, sadece ticaretin serbestleştirilmesi, döviz kuru ve faiz oranlarının belirlenmesinin piyasa güçlerine bırakılması ve mali piyasaların serbestleştirilmesi olgularından ibaret saymak basit ve yanlış bir yaklaşımdır. Bu dönüşüm aynı zamanda ulusal ekonominin birikim ve bölüşüm ilişkilerini de derinden etkilemiş ve iktisadi artığın (ve sermaye kesimi gelirlerinin) yaratılması ve yeniden dağıtılmasına yönelik bölüşüm ilişkilerinin yeniden yapılanmasına yol açmıştır. Bu süreçte, 1960'lar ve 70'ler boyunca yurt-ıçi talebe dönük ve dış ticarette koruma rantları ile beslenen ulusal sanayiinin öngördüğü iktisadi artık biçimleri nitelik değiştirmiş; ve giderek, devletin daha aktif bir biçimde düzenleyici olarak rol aldığı, daha dolaylı transfer ve kaynak aktarımı ilişkilerinin devreye sokulduğu bir bölüşüm ve birikim modelini gerçekleştirmiştir. Bu arada devlet aygıtı da gerek iktisadi işlevleri, gerekse idari etkinliği açısından yeniden biçimlendirilmiştir. Özetleyerek vurgulamak gerekirse, Türkiye'de 1980'li yıllardan bu yana egemen olan yaklaşım, devletin iktisadi yaşamdaki konumunu artık üretici veya yatırımcı değil, düzenleyici olarak görmektedir.

Dünyada gözlenen gelişme ve temel eğilimler yukarıda değinilen doğrultuda olurken, Türkiye, her alandaki gelişmesini ulusal ihtiyaçlara cevap verecek şekilde ve aynı zamanda dünyadaki gelişmeleri de dikkate alarak gerçekleştirmek durumundadır.

Bir ülkede uygulanmakta olan ekonomik ve sosyal politikaların, toplumun geleceğini kurma ve refahını artırma, refahı geniş halk kesimlerine yaygınlaştırma gibi işlevleri yerine getirmesi gerekmektedir. Uygulanan politikaların başarı ya da başarısızlığı;

- Makroekonomik istikrarın sağlanmasına,
- Ekonomik büyümenin sürdürülebilir olarak gerçekleştirilmesine,
- Sağlanan gelir artışının, üretim sürecine katılanlar arasında adaletli olarak dağıtılmasına,

göre değerlendirilmek durumundadır. Kuşkusuz bu üç temel sorunun çözüme kavuşturulmasının, temel insan hak ve özgürlüklerinin kısıtlanmadığı demokratik bir ortamda olması gerekmektedir.

IMF Politikaları

Türkiye ekonomisinde varolan sorunların çözüme kavuşturulması amacıyla Uluslararası Para Fonu (IMF) ile stand-by anlaşması yapılmış ve bu doğrultuda 2000 yılının başında uygulamaya başlanmıştır. "Enflasyonla Mücadele ve Yapısal Reform Programı" olarak adlandırılan uygulamalarla enflasyonu ve reel faizleri hızla aşağı çekmek, kamu dengesini sağlıklı bir yapıya kavuşturmak ve ekonomide sürdürülebilir bir büyüme ortamını sağlamak amaçlanmıştır. Ancak, ülkede yaşanan ekonomik bunalımdan çıkış için getirilen düzenlemeler, başta çalışanlar olmak üzere dar ve sabit gelirli kesimlerin yaşama ve çalışma koşullarını daha da ağırlaştırmıştır. Çalışmaları karşılığı elde ettikleri gelirle geçinen toplumun düşük gelirli kesimleri sosyal içerikten

yoksun yaklaşımlar sonucu yine mağdur edilmiş, anılan istikrar politikası sonuç itibariyle yine çalışanların fedakarlığına dayandırılmak istenmiştir.

Türkiye ekonomisinde 1999 yılı itibariyle geline nokta birçok yönden tıkanmanın varlığını ortaya koymuştur. Ülkenin durumu özetlenecek olursa; iç ve dış borç sarmalına girilmiş, 104 milyar dolar dış borç ve 43 milyar dolar iç borç ile karşı karşıya kalınmıştır. İç ve dış borç miktarının milli gelire oranı yaklaşık yüzde 75'e ulaşırken, her geçen yıl ödenen dış borç anapara ve faiz toplamı giderek yükselmiş ve yeni dış borç sağlamanın maliyeti artmıştır. Kamu bütçesindeki açık vergi yerine borçlanmayla kapatılmaya çalışılmış, yükselen faizler bütçedeki faiz ödemelerine ayrılan payı genişletirken kamu hizmetleri gerilemiştir. Yaşanan enflasyon ise yüzde 70'ler düzeyinde sürgit özelliği kazanmıştır. Ekonomi yatırım yapamaz duruma gelmiş, sağlıklı finansman sektörü ve devletin borçlanma sisteminde yarattığı ranıtan yaralanmak için çok sayıda bankanın kurulduğu ve bir çok işadınının kendi bankasını kurma hevesine kapıldığı bir yapı oluşmuştur. Bu ortamda ahlak sistemi erozyona uğramış, yolsuzluk ve usulsüzlük artmıştır. Bu yapı içerisinde gelir dağılımı iyice bozulmuş ve toplum yoksullaşmıştır.

Türkiye 2000'li yıllara ağır sorunlarla girmiş ve IMF öncülüğünde hazırlanan programla ekonomik krizi çözmeye çalışmıştır. Kuşkusuz IMF politikaları mutlak olarak doğru çözümleri ortaya koyamaz. Her ülkenin koşulları, birikimi ve deneyimi farklıdır. Bir ülkede yaşanılmadan bazı ekonomik gerçeklerin öğrenilmesi imkansızdır. Bu yönüyle uygulanmakta olan IMF politikalarına

alternatif bir ekonomik ve sosyal politika arayışları -özellikle çalışanlar bakımından- gündemin ağırlıklı bölümünü oluşturmuştur. Bu çerçevede, Emek Platformu "IMF ve Dünya Bankası politikalarından vazgeçilmedikçe sorunlarımıza çözüm bulunamayacağı" ortak görüşünden hareketle alternatif bir program hazırlanması sonucuna varmıştır. Alınan karar doğrultusunda "Emek Politikaları Sempozyumu" düzenlenmiş ve buradan yola çıkarak "Emek Platformu Programı" oluşturulmuştur. Ancak bu programın uygulanabilmesini sağlayacak siyasal/toplumsal koşullar sağlanamamıştır.

Sonuç

Uygulanmakta olan istikrar programı ile makroekonomik birtakım göstergelerde olumlu gelişmeler sağlanmış olması programın gerçek yüzünü gizlememektedir. Türkiye, ileriye dönük hiçbir plan ve program yapmadan IMF'ten gelecek kısıtlı ve denetimli yardımlarla günlük yaşamını sürdürmeye çalışmaktadır. IMF'in, Türkiye'nin ödemeler dengesi ihtiyaçları için sağlayacağı krediler karşılığında yapılmasını talep ettiği düzenlemeler, ülkemiz ve halkımız açısından büyük sıkıntılar doğuracak unsurları içermektedir. Ülkenin potansiyeline uymayan, dinamiklerini harekete geçirmekten uzak yaklaşımlar uzun vadede büyük sıkıntılar doğurması kaçınılmazdır.

Türkiye ekonomisinin yakın geçmişi, bugünkü koşulları ve sorunları dikkate alındığında bazı amaçlar etrafında birleşmenin mümkün olabileceği ve bunların büyüme, bölüşüm ve ekonomik bağımsızlık olacağı söylenebilmektedir.

SORUŐTURMA

"Ekonomik Bağımsızlık ve Türkiye" konulu dosyamızda yayınladığımız beş makalenin yanısıra, konuya ilişkin bir soruőturma bölümü de hazırladık ve bu amaçla;

- 1- Türkiye'yi ağır bir ekonomik bunalıma getiren sürecin oluşumunu nasıl değerlendiriyorsunuz? Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Dünya Bankası (WB) doğrultusunda uygulanan "ekonomik istikrar programı" ve "yapısal düzenlemeler" ülkenin içinde bulunduğu sorunları çözebilir mi?
- 2- Türkiye'nin ekonomik bağımlılığını sona erdirecek alternatif bir ulusal iktisat politikası uygulanabilir mi, böyle bir uygulamanın yapı taşları ne olabilir?

sorularını uzman gazetecilere yönelttik.

İktisat, İşletme ve Finans Dergisi Genel Yayın Yönetmeni Ali BİLGE, Sabah Gazetesi Ankara Haber Müdürü Okan MÜDERRİSOğLU ve Gazeteci Harun GÜREK, "gazetecilik" gibi zamanın kısıtlı, günlük koşuşturmaların yoğun olduğu bir meslekte görev yapmalarına karşın, zaman ayırarak görüşlerini bizlerle paylaştılar, katkı sağladılar. Teşekkür ederiz.

Unutmayalım

Ali BİLGE

İktisat-İşletme ve Finans Dergisi Genel Yayın Yönetmeni

Elbette Türkiye'nin yaşadığı iktisadi krizin nedeni 90'larm başından itibaren uygulanan politikalar, bu politikalar sonucunda kötü sona yaklaşıldığında da, IMF ile stand-by düzenlemesine gidilmek zorunda kalınmıştır. Sorumluluk 90'lar boyunca bu politikaları yürüten siyasi hükümetler ve onların bürokrasisidir. Ancak stand-by ne demek?.. **"Zor durumdayım, kendi rızamla sana geldim, bana destek ol, yapacağımız bir programla düze çıkayım"** demek... **"Bu talebim üzerine sen de bana düzlüğe çıkma programı önerdin, ben de bu programı uygulamaya çalıştım ama bırak düzlüğe ulaşmak, yokuş 90 derece oldu. Program uygulanırken benim de hatalarım oldu, şu yasa geçikti, bu yasa çıkmadı vs. tamam bunlar yaşandı. Ancak sen bana döviz kuru hedeflemesine dayanan program önerdin ve bu hedeflemeye dayanarak ekonomideki diğer fiyatları sabitleyebileceğimi söyledin. Döviz kuru hedeflemesini hastaya ilaç yazdın, sonra kardeşim bu olmuyor dedin ve ekledin, kuru çapalamak hataydı dalgalı kura geçelim"**...

İşte bu durum IMF'nin de Fischer'in de aczi idi. Aslında Türkiye'nin krizi IMF'nin krizidir. IMF'nin açmazlarının, kilitlenen politikalarının bir sonucudur. Aslında kendileri de farkındalar ve kendi içlerinde de tartışıyorlar. Bugün dünyanın çok saygın iktisatçıları IMF ile dalga geçiyorlar, yerden yere vuruyorlar, **"dünya ekonomisi IMF'ye bırakılmayacak kadar ciddi bir iştir"** diyorlar ve üstelik bunları söyleyenler sol- marksist iktisada mensup kişiler de değil. Geçtiğimiz yıl vefat eden James Tobin, Joseph Stiglitz, Paul Krugman, Jeffry Sachs'ın yazdıkları, söyledikleri ortada, isterseniz bu konuyu burada bırakalım ve şu soruyu soralım: IMF ve Fischer bize bu programı önerirken biz mecbur muyduk bu programı kabul etmeyi, biz neler söyledik, neler kattık bu programa, bir şeyler katabildik mi?

İşte burada entellektüel iktisadi sermaye konusu ortaya çıkıyor. 2000 yılı programı oluşturulurken programın temel argümanlarını IMF ile çatır çatır konuşacak ne siyasi ne de bürokrat olarak tek bir kişi yoktu ve böyle bir ihtiyaç da hissedilmemişti. O zamanlar önermiştik Türkiye'nin temel iktisadi meselelerini konuşacağı bir Ulusal İktisatçılar Kurulu, Konseyi -ne dersenez deyin- oluşturulsun diye... Böyle bir mekanizması yok Türkiye'nin, böyle bir mekanizma adam gibi oluşup çalışsa, IMF'nin yanlışları da ortaya konabilirdi. Belki daha farklı yaklaşımlar söz konusu olabilirdi ve çok yüksek maliyetli bir krize girmezdik. Sonuçta IMF-Dünya Bankası da kişilerden oluşuyor ve onlarda ikna edilmeye çok hasretler, çıkmazlar içinde dolanıyorlar.

Özetle, Türkiye 2000 başındaki programda da, 2001 Şubat krizi sonrasında da, IMF ne dediyse onu yapmıştır, IMF'nin sermayesi ne ise, IMF'nin küfesinde ne varsa, o iktisadi sermaye, Türk iktisat politikası uygulayıcılarının da sermayesi olmuştur. Yani ulusal-yerel katkı yoktur, yoktur çünkü bizim küfe boştur, bunu oluşturmak için gayret ve inanç da yoktur. IMF kendi önerilerini silah zoruyla kabul ettirmemiştir, onlar da tarihlerinin en büyük bunalımını yaşıyorlardı. Yani geliştirdikleri bir merhem yoktu, bu nedenle rafta bulunan ne ise bize onu verdiler, o da bizi tam kel yaptı. Şimdi biz diyoruz ki; **"senin bu merhem, bende bulunan bir tutam saç da aldı götürdü, iyice dazlaklaştım, milli gelirin %35'i kadar bir banka maliyeti ödüyorum. Ne oldu böyle?"** IMF'de diyor ki, **"sen kendi keline sürülecek bir merhem geliştirmedin, saçım dökülüyor diye bana geldin, bende de rafta sadece bu vardı, sana verdim, sen de alıp kullandın"**. Aslında bu merhem -yani döviz kuru çapasına dayanan uygulamanın- son kullanma tarihi geçmişti, işte IMF bunu bize söylemedi, aslında üstünde yazıyordu biz de okumadık, oku-

yanları da dinlemedik. Argo deyimle tam bir keleş gelme durumu var yani!!.. Ben, 2001 krizine ilişkin günahları %50 IMF, %50 Türkiye diye bölüştürmüştüm, geçen yılın başında Washington' da Dünya Bankası ve IMF'den arkadaşlarla bu konuları konuşurken şunu söylediler: **"IMF'ye insafli davranmışsın bu oran en iyi ihtimalle %35 Türkiye, % 65 IMF"**

Şimdi IMF'nin başına sürececek yeni merhemi yok ama kullanım değeri olmayan eski ilacı veriyor, hastamız bunu kullanıyor ateş 38'den 40'a çıkıyor ve hasta yoğun bakımda... Geliyoruz Mart 2001'e, bizim yine kendi geliştirdiğimiz bir tedavi programı ve merhem yok, yine IMF nin karşısındayız ve yine Stanley Fischer, bize yeni merhemi veriyor; **"bundan önceki tüm merhemleri atınız bu yeni merhemi kullanınız: dalgalı kur merhemi!!"** Yaşasın yeni merhem!! Şimdi hepimiz bu merheme iman ediyoruz, bu merheme tapınıyoruz!! **"Dalgalı kur merhemi her derde deva"** diyoruz, iki sene önce de döviz kuru çapasına her derde deva diydük, döviz çapasına tapıyorduk. Stanley Fischer, bu merhemi yakın arkadaşı Kemal Derviş'in çantasına koyuyor ve Kemal Derviş Türkiye'ye giriş yapıyor, kısa bir süre sonra Fischer de IMF'ye "bye bye" diyor. Burada iki konu ortaya çıkıyor: Birincisi bu merhem Kemal'in merhemi değil, zaten Kemal'in merhemi olsa kendi başına sürerdi, oldukça ihtiyacı var çünkü. İkincisi, Türkiye bu merhemi başına sürdü, dalga deniz bekliyoruz, IMF de bekliyor, IMF bu merhemin Türkiye'de başarılı olmasını istiyor, IMF başarıya hasret... Maalesef hasret çeken bir kuruluş IMF, başarıya hasret..

Şimdi gelelim IMF'siz çözüm olabilir mi? Tabi burada sermaye kontrolleri meselesi karşımıza çıkıyor. Bunun için bu konuda yapılan akademik çalışmalara müracaat ediyoruz ve karşımıza Türkiye'li bir iktisatçı olan Dani Rodrik ve Et-

hen Kaplan tarafından yapılan çalışma çıkıyor: Bu çalışmada ne yapılmıştı önce ona bakalım. Bu çalışmalarında yazarlar derin ekonomik krizlere giren ve kriz sonrası ortodoks IMF politikaları uygulayan Güney Kore, Tayland ve Endonezya ile sermaye kontrolü uygulayan ve IMF yaklaşımını red eden Malezya'yı karşılaştırmışlar ve bu politikaları uygulayan ülkelerden hangilerinin daha çabuk toparlandığına bakmışlardı. Bu çalışmada, Malezya diğer üç ülkeye göre daha kısa sürede toparlanmış, IMF'siz ve sermaye kontrollerine dayanan yaklaşımın daha kısa sürede başarılı sonuçlar verdiği görülmüştü. Rodrik ve Kaplan'ın modelinde ülkeleri değiştirerek Malezya ile Türkiye, Brezilya ve Rusya'yı karşılaştıran genç iktisatçı Gözde Işık'ın çalışmasında da Malezya lehinde bir sonuç ile karşılaşmıştık.

Sonuçta şunları söylemek mümkün: Neo liberal finansal düzen, finansal serbestleşme ne doğurdu? Ne umuldu, ne oldu? Yaşanan yakın pratik, bu politikaların gelişmekte olan ülkelere hayır getirmediği, umulduğu gibi bir kaynak akışını sağlamadığı, aksine gelişmekte olan ülke kaynaklarını heba ettiği ve derin kriz sarmalına soktuğu yönündedir. Finansal serbesti hayırlı bir durum yaratmamıştır. Finansal küreselleşmenin yoksulluğun ilacı olacağı yönündeki söylemlerin bugünkü gerçeklik içinde safsatadan başka bir şey olmadığı ortadadır. Gelişmekte olan ülkeler dünyanın içinde bulunduğu bu finansal organizasyondan olumsuz etkilenmektedirler. Son söz olarak şunu söyleyebilirim: Dünya ekonomisi ile hızlı bir şekilde bütünleşebilmek ve olgun bir büyüme seviyesine ulaşabilmek için yaşadığımız şekilde uygulanan kontrolsüz bir finansal serbesti şart değildir. Dünya Bankası ve IMF uzun yıllar her türlü serbestleşmeyi bütün iyi şeylerin kaynağı olarak gördüler, böyle düşünülmesi hep istendi ama görülüyor ki bugün bundan hiç de emin değiller.

2004 Yılı: Fırsatlar ve Tehditler

Okan MÜDERRİSOĞ

Sabah Gazetesi Ankara Haber Müdürü

Yeni bir yıla daha "merhaba" dedik. Takvimler değişti. Sorunlar değişmedi. 1990'lı yıllara; popülist vaatler, kısa ömürlü ve zayıf hükümetler, ertelenen yapısal reformlar ve nihayet krizler damgasını vurdu. Yolsuzlukların tohumları da o dönemlerde atıldı. Enflasyon adeta yaşambaşımı oldu. 30'lu yaşlarda olanlar, enflasyonun düşük olduğu, şeffaflığın ön plana çıktığı günleri hiç ama hiç göremediler. Şimdi kritik bir eşikteyiz. Ekonomik istikrara doğru yol alıyoruz. Elde edilen başarıların kalıcı olup olmayacağını, 2004 yılına ilişkin fırsatlar ve riskler belirleyecek.

Kazanımlar

Dilerseniz, önce Türkiye'nin kazanımlarına bakalım:

- *Güçlü Hükümet Yapısı:* 3 Kasım 2002 seçimleri ile bir iki yıllık ömrü olan, siyasi hesaplarla değişen hükümetler dönemini geride bıraktık. Tek parti iktidarının gücü, iç ve dış piyasalar için hala temel güven kaynağı Karar alabilme hızı da güveni pekiştiriyor.

- *Dış Destek:* Ekonomik programa IMF ve Dünya Bankası'nın verdiği IMF desteğinin devam ediyor olması da büyük avantaj. IMF'nin yakın gözetimi, siyasi ihtirası frenliyor. Zaman zaman eski huylar depreşip harcama muslukları açılıyor. İlişkiler gerilebiliyor. Yine de borç ödemeye endeksli programa, sos-

yal makyaj yapıldığı hissi hükümeti rahatlatıyor.

- *Siyasette Deneyim:* 13.5 aydır görevde bulunan siyasi kadrolar, işi yaparak öğrendi. Bir yıl öncesinde birer belirsizlik abidesi olan bakanların, hangi kararları alabilecekleri, kimlerden, nasıl etkilendikleri tahmin edilebilir hale geldi. Enflasyon ve iç borçlanma faizlerindeki tarihi düşüş, Başbakan Tayyip Erdoğan başta olmak üzere Ak Parti'de, "Başarıların korunması" eğilimini de ön plana çıkardı.

- *ABD Kredisi:* Siyasi şartlara bağlanmış olsa da ABD'nin, Türkiye ekonomisini desteklemek üzere 8.5 milyar dolarlık kredi paketi oluşturması da mali sistemin sigortası olarak görülüyor. Başbakan Erdoğan'ın ABD ziyaretinde, kredideki siyasi şartların yumuşatılması pazarlık konusu olacak.

- *Özelleştirme ve Yabancı Sermaye:* 2003 yılında, özelleştirmede hükümetin şansı yaver gitmedi. Başbakan Yardımcısı Abdüllatif Şener'in, "Dışsal faktörler" olarak tanımladığı aksaklıklar, Maliye Bakanı Kemal Unakıtan'a, 2004 yılında büyük özelleştirmeleri tamamlama yolunu açtı. Telekomünikasyon sektörünün rekabete açılması yeni imkanları da beraberinde getirecek. Enerji sektörü, hava ulaşımı, iletişim hizmetleri ve sigara markası satışları için koşulların uygun olduğu görülüyor. Üste-

lik bu sürece, IMF ve Dünya Bankası Başkanları'nın öncülüğünde, uluslar arası şirket yöneticilerinin katılacağı Yabancı Sermaye Konferansı da eşlik edecek.

Riskler

Ekonomiyi tehdit edecek gelişmelerin ağırlıklı olarak ekonomi dışı alanlarda yaşanacağı görülüyor.

- *Yerel Seçimler:* Hükümetin, iyi niyetli söylemlerine rağmen, seçim harcamaları bir şekilde yapılıyor. Yeni İhale Kanunu'ndaki engellerden kurtulmak isteyen belediyeler önemli ihaleleri daha geçen yıl tamamladı. Müteahhitler Birliği Başkanı Nihat Özdemir sadece Ankara ve İstanbul Belediyeleri'nce ihale edilen işlerin 3 milyar doları bulduğunu söyledi. Belediyeler ve bağlı şirketlerinin vadesi geldiği halde Hazine'ye ödemedikleri borçlar ise 4.2 milyar dolar. AK Parti'nin muhtemel yerel seçim zaferi, belediye borçlarına müdahale etmeyi gerektirecek. Kamu bankalarında yıllarca üstü örtülen açıklar, bu kez yerel yönetimlerin faturası olarak karşımıza çıkacak. Bu borçlar ya konsolide edilecek ya da yeni vergi ile finanse edilecek.

- *AB'nin Rolü:* Hükümet, siyasi ve ekonomik reformları için AB'yi en önemli dayanağı haline getirdi. Askerlerin, cumhuriyeti koruma ve kollama rolü, sistemdeki geleneksel ağırlığı AB'ye uyum kapsamında azaltılmaya çalışıldı. 2004 yılından sonra IMF'nin yerini AB'nin alacağı, önemli miktarda dış kaynak geleceği söylendi. Kıbrıs sorunu çözülmez, kamuoyunu tatmin edici bir ara formül bulunmazsa, geleceğin güvencesi olarak görülen AB, bir anda

kaygı kaynağı olabilir. Siyaset dışı güçler harekete geçebilir, hükümet sorgulanabilir.

- *Sürpriz Paket:* Seçim süreci, hükümetin acı reçete uygulama kapasitesinde zafiyet yaratabilir. Bu durumda, yeni ekonomik paketlerin açılması gündeme gelebilir. Tıpkı 5 Nisan 1994'te olduğu gibi. Devlet Bakanı Babacan'ın, "Tedbir alma gereği ne zaman ortaya çıkarsa o tedbirler alınacak" sözü, içimizi rahatlatırsa da hükümetin sürekli tedbir almayı gerektirecek ortamlar yaratması, ekonomik dalgaları kabartacak.

- *Özerk Kurullar:* Hükümetin, "Davul bizim sırtımızda, tokmak başkalarının elinde" sözleriyle tanımladığı özerk kurullarda ayıklama dönemi başlayacak. Türkiye, yarı özerk sisteme ayak uydurmak zorunda kalacak. Özellikle, BDDK'nın araştırılması için TBMM'de kurulan komisyon, bankaların yeniden sermayelendirilmesi gerçeğini gün ışığına çıkardığından tartışmalar alevlenecek. El konulan bankaların eski sahiplerine iade edilmesine ilişkin yargı kararları ise Hazine'ye ilave yükler getirecek. Borç yönetiminin nefesi daralacak.

- *Parti İçi Dengeler:* Irak Savaşı öncesinde, yabancı asker kabulüne ilişkin tezkereyi reddeden Ak Partili milletvekilleri benzeri bir tavır, İmar Bankası'ndan bono alan vatandaşlara yapılacak ödemeleri tırpanlarken de gösterdi. Parti içi demokrasi olarak adlandırılıp geçirilmeye çalışılan bu girişimler, görkemli Ak Parti Grubu'nda, küçük gruplaşmalarla kritik çıkışlar gelişeceğinin, parti içi dengelerin değişeceğinin de habercisi. Bazı bakanlara yönelik lider tepkisi ve yetki budaması da күs-kүнler hareketi yaratabilir.

Fedakarlıklar Boşa Gitmemeli

Harun GÜREK
Gazeteci

Türkiye, 2001 yılında, Cumhuriyet tarihinin en ağır ekonomik bunalımını yaşadı. Bütün dünyayı etkisi altına alan, yoklukların hakim olduğu 2. Dünya Savaşı yıllarında bile bu kadar büyük bir ekonomik bunalım yaşanmamıştı. Ülke neden böylesine ağır bir krizle karşılaşmıştı? Bu sorunun yanıtı için ta 1990'lı yıllara, hatta 1980'li yıllara, yani Özal dönemine kadar gitmek, sorunların nedenlerine bakmak gerekiyor.

Sorunların başında kamunun gelir gider dengesindeki bozukluk geliyor. Gelir gider dengesindeki bozukluğun yarattığı olağanüstü bir iç borç stoku söz konusu. İç borç stokunu yaratan nedenlerin başında, kamu harcamalarının her yıl durmadan artması, buna karşın gelirlerin aynı ölçüde artmaması geliyor.

Maliye Bakanlığı Bütçe Mali Kontrol ile Muhasebat Genel Müdürlüklerinin verilerine göre, 1990-2000 yılları arasında, 2000 yılı hariç hiçbir yıl bütçe harcama hedefi tutmamış. Her yıl bir bütçe hazırlanmış, bir harcama tahmininde bulunulmuş, ancak hiç bir zaman hedefler tutmamış; harcamalar öngörülenden daha fazla gerçekleşmiş. Hatta öyle yıllar var ki, hedef yüzde 30 şaşmış. Sözgelimi 1997. Devlet 6.2 katrilyon liralık harcama için yola çıkıyor, ama tam 8 katrilyon 50 trilyon lira harcıyor.

Devletin bu harcamalarının reel olarak artıp artmadığını görmek için bu kez Muhasebat Genel Müdürlüğü'nün 1993-2003 arasına ilişkin bütçe gider gerçekleştirmelerinin milli gelir içindeki payına bakalım: Bütçe gider gerçekleştirmelerinin gayri safi milli hasılaya (GSHM) oranı, 1993 yılında yüzde 24.5. Bu oran 1994'te yüzde 23.1'e, 1995'te yüzde 21.9'a kadar inmiş. Ancak 1996 yılından itibaren sürekli artarak, krizin yaşandığı 2001 yılında yüzde 45.6'ya yükselmiş. Yani ülkenin ürettiği toplam gelirin yarısı devletin harcamalarını karşılayamaz hale gelmiş.

Bu dönemde, devletin ana geliri olan ve gelirlerinin yüzde 80'lik bölümünü oluşturan vergi gelirleri aynı oranda artmış mı? Yine Muhasebat Genel Müdürlüğü verilerine baktığımızda, vergi gelirlerinde aynı olağanüstü artışı görmek mümkün değil. Vergi gelirleri 1998 yılına kadar bir yıl hariç, ya hedeflenen gelirle başa baş ya da çok cüzi miktarda üzerinde gerçekleşmiş. Sözgelimi 1991'de 77.9 trilyon liralık vergi geliri hedeflenmiş, 78.6 trilyon lira olarak gerçekleşmiş. 1994 yılında 573.7 trilyon lira hedeflenirken; 587.6 trilyon lira olmuş. 1995 yılında 6 trilyon liralık gerileme yaşanmış. 1998 yılında 8.9 katrilyon liralık olarak beklenen vergi gelirleri 9.2 katrilyon liraya yükselmiş. Bundan sonraki yıllarda da durum farklı değil.

Kamu gelir-gider dengesi ve dolayısıyla makro ekonomik istikrar açısından büyük önem taşıyan vergi gelirlerinde 1977 yılından bu yana ilginç bir dalgalanma da dikkat çekiyor. Yani vergi gelirleri bir yıl ya da bir kaç yıl enflasyondan fazla artarken, ertesi yıl tersine azalma olmuş. Ekonomik ve toplumsal sorunların zirveye çıktığı yıllar olan 1977-80 yılları arasında vergi gelirleri yüzde 2.2 ile 16.9 arasında gerilemiş. 12 Eylül Askeri müdahalesi sonrasında, 1982-84 yılları arasında vergi gelirlerinde enflasyonla karşılaştırıldığında gerileme sözkonusu. Bu yıllar aynı zamanda Türkiye'nin iç borçlanma ile tanıştığı yıllar. 7.Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın ilk başkanlığı döneminde 3 yıl enflasyonun üzerinde artış meydana gelmiş, ama ertesi yıl düşmüş. 1988 ve 94 yılında vergi gelirleri artış oranı yine enflasyonun altında kalmış.

Vergi Gelirleri Borç Ödemesine

Devletin gelirinin giderini karşılamaması, bu yetmiyormuş gibi giderinin gelirinin kat be kat üzerinde artması, Türkiye'yi bir noktada toplam vergi gelirleriyle, borç ödemelerini bile karşılayamaz hale getirmiş. Öyle ki, 2001 yılında vergi gelirleri faiz ödemelerini bile karşılayamamıştır. Gerçi 2001 yılı kriz yılıdır, faizlerde olağanüstü artışlar meydana gelmiştir. Ancak rakamlara bakıldığında 1990 yılından sonra sürekli bir kötüleşme net bir biçimde görünmektedir. Örneğin 1990 faiz ödemeleri 13.9, toplam genel bütçe vergi gelirleri 45.5 trilyon lira. Yani genel bütçe gelirlerinin yüzde 25'i kadar faiz ödemesi sözkonusu. Oysa faiz ödemeleri 1998 yılında vergi gelirlerinin yarısını geçerek,

vergi gelirlerinin yüzde 66.2'ne, 1999'da 72.4'ne, 2000'de yüzde 77.1'ne ulaşmıştır. Yani Türkiye 2000 yılı itibarıyla topladığı her 100 liralık verginin 77.1 lirasını borç faizine ödemek zorunluluğu ile karşı karşıya gelmiştir. 2001 yılında ise toplanan vergi, faizi ödemeye yetmez hale gelmiştir. 2001'de ödenen faizin miktarı, toplam vergi gelirlerinin yüzde 111.6'na ulaşmıştır. Yani toplanan 100 liralık vergiye karşılık ödenen faiz 111.6 liradır. İşte bu denge- nin böylesine göz göre göre bu boyutta kötüleşmesini önlemek için ciddi önlemler almak yerine her yıl geometrik olarak artan bir biçimde borçlanmaya gidilmesi ülkeyi krize sürüklemiştir.

Devletin gelir ve gider dengesinin sürekli bozulması, borç stokunun katlanarak büyümesinin altında yatan nedenler aşağı yukarı bellidir. Nedenler arasında ilk sırada devletin giderek büyümesi ve hantallaşması, siyasetçinin halka şirin görünerek oyunu alması için popülist yatırım ve harcamalara gitmesi sayılmaktadır. Bu konuda ekonomi kamuoyunda genel bir görüş birliği vardır. Yolsuzluklar da nedenlerden biri olarak sayılmaktadır. Ancak bence bir numaralı neden 1970'li yıllarda belirginleşen, 1980'li yıllardan itibaren giderek artan yolsuzluklardır. Türkiye'nin sosyo ekonomik yapısında 1980'li yıllarda girilen hızlı dönüşüm sırasında değer yargılarında yaşanan hızlı çöküş, bu çöküşün siyasetçi tarafından mevcut ekonomik sistemde kalkınma açısından gerekli olan sermaye birikimini hızlandırmak için bizzat teşvik edilmesi, böylece yolsuzlukları kurumsallaştırması krizin gerçek nedendir.

Talan Ekonomisi

1980'li yıllarda kurumsallaşmaya başlayan yolsuzluklar izleyen 20 yıllık süreçte adeta bir talan ekonomisine yol açmıştır. En büyük siyasetçisinden işadamlarına, işadamlarından sokaktaki vatandaşlara kadar milyonlarca insanın devletten bir tük koparmanın yolunu aramaya yönelmesi, siyasetçinin de bunun üstüne rüşvetle oy almak, kendi sermaye gruplarını yaratmak, bu yolla gücüne güç katmak için kamu kaynaklarını dağıtmaya çalışması 2001 yılında Türkiye'nin duvara toslamasına neden olmuştur. Kamu bankalarının kredi yolsuzluğu faturalarının önemli bir bölümünü de kapsayan görev zararları ile el konulan bankaların topluma getirdiği yükün 2003 yılı itibarıyla 50 milyar dolar (yaklaşık 90 katrilyon lira) olduğu dikkate alınırsa, bankacılık sektörünün batık kredilerinin Ekim 2002 itibarıyla 14 katrilyon lirayı bulduğu hatırlanırsa, yolsuzlukların ülkenin krize girmesinde nasıl büyük bir rol oynadığı görülecektir. Hayali ihracat, kamu kuruluşları ve KİT'lerdeki yolsuzluk olaylarının hangi boyutlara ulaştığını, bir zamanlar Türkiye'nin en büyük bankalarından biri olan Emlakbank'ın yolsuzluklar sonucu battığını da dikkate alırsak yolsuzlukların rolü daha da net hale gelecektir.

Ekonomide 2001'de yaşanan büyük krizin, şu veya bu nedenle, sonuç olarak devletin gelirlerinin faiz ödemelerini bile karşılayamaz duruma gelmesinden kaynaklandığı ortada. Faizlerin bir gecede yüzde 7000'e kadar tırmanmasına, 680 bin lira olan dolar kurunun bir anda 1 milyon lirayı geçmesine, aradan geçen sürede 2 milyon kişinin işsiz kal-

masına neden olan krizi ateşleyen ana etken devletin borçlarını ödeyemeyeceği korkusu olmuştur. Daha önceki krizlerde de, krizin ardından yaşanan dalgalanmalarda da hep bu korku rol oynamıştır.

Borçların sürdürülebilirliği sorunu ortadan kaldırmak, ekonomide dengeleri yeniden yerine oturtmak için uygulanan ilk program, mevcut program değil. 1994 ve öncesi dönemleri bir tarafa bırakacak olursak, Türkiye'de neredeyse 1998 yılından beri programlar uygulanıyor. Mevcut program o programların devam niteliğinde, önceki programların hataları dikkate alınarak hazırlanmış kapsamlı bir programdır. AK Parti Hükümeti, bazı değişikliklere gittiyse de 2001 krizinden sonra uygulamaya konan program aynen devam etmektedir. "Program kimin programı; IMF'nin mi, yoksa Türkiye'nin mi" bunlar ayrı bir tartışma konusu. Ancak program, özü itibarıyla, devletin içine düştüğü borçlarını çeviremez durumdan kurtarmayı, bunun için devletin gelir ve giderlerinde bir denge tutturmayı, talebi kontrol altında tutarak enflasyonu düşürmeyi amaçlayan bir program. Program felsefe olarak kamu harcamalarındaki artışın nedenlerini ortadan kaldırmayı, gelirlerini artırmayı, bu şekilde borç yükünü hafifletmeyi hedeflemektedir. Kamu harcamalarını azaltmak için devletin yeniden yapılandırılma yoluyla hem küçültülmesini hem de etkin hale getirilmesini öngörmektedir. "Reform" diye çıkarılan kanunların önemli bir bölümü bu amaçla çıkartıldı.

Programda yolsuzlukların nedenlerinin ortadan kaldırılması hedefi de vardır. Bu hedef, program 2001 yılında

açıklandığında çok belirgindi. Ancak aradan geçen süre içinde yolsuzluk mücadelesi için öngörülen yapısal adımlar atılmadığı gibi konu hem ülke hem de hükümetin gündemindeki eski sıcaklığını kaybetmiş görünmektedir. Arada bir de olsa Başbakan, Adalet Bakanı ve Enerji Bakanı'nın dışında yolsuzluklardan bahseden yoktur. Böyle bir gündemle yolsuzluklarla mücadele konusunda başarıya ulaşma şansı zayıftır.

Programın Toplumsal Faturası Ağır

Programda kamu dengelerinin yeni gelir yaratmaktan çok tamamıyla harcamaların kısılarak sağlanmaya çalışılması, enflasyonu düşürmek için talebin kısılması, bu amaçlarla bütün ücret ve gelirlerin hedeflenen enflasyona göre ayarlanması programın toplumsal faturasını ağırlaştırmaktadır. Ancak program uygulamasının ta 1998'e kadar gittiği, aradan geçen 6 yıllık süre içinde toplumun büyük bir bedel ödediği dikkate alındığında programın sürdürülmesinde yarar vardır. Programla ekonominin 2005 yılından itibaren büyük ölçüde düzlüğe çıkacağı, toplumun katlandığı faturanın azalacağı, hatta sonuçların topluma doğrudan yansımaya başlayacağı beklentilerinin artması da programın sürdürülmesi gerektiğini göstermektedir. Halkın bugüne kadar yaptığı büyük fedakarlıkların boşa gitmemesi için de bu gereklidir. Eğer Türkiye, önümüzdeki süreçte kaynağı olmadan harcama yapmayı sürdürmezse, yani mali disiplinden kopmadan programı uygulamayı sürdürürse, gerekli güveni sağlayarak doğrudan yabancı sermaye çekmeyi başarabilirse başarıya ulaşması mümkündür. Tayyip Bey, arada bir programın kırmızı çizgilerini aş-

maya kalkışsa da, IMF zorlamasıyla olsa da, hükümet bunların önemini farkında görünmektedir. Avrupa Birliği'ne bu kadar asılmasının nedenlerinden biri de budur, sanırım.

Borç döndürme sorunu 2004'te tamamen ortadan kaldırılabilirse, doğrudan yabancı sermaye girişinde artış sağlanabilirse, iç özel kaynaklar harekete geçirilerek yatırımlar canlandırılabilirse, 2005 yılından itibaren borçların vadesinin uzatılması çok zor olmayacaktır. Çünkü Türkiye'nin toplam borç stokunun milli gelire oranı çok yüksek değildir. Oran 2004 yılında yüzde 71 düzeyinde olacak. Halbuki bu oran bazı ülkelerde yüzde 115'lere kadar ulaşmaktadır. Bu ülkelere güven olduğu için devlet borcunu 30 yıla varan vadelerle çevirebilmektedir. Dolayısıyla burada siyasi istikrarın, siyasetçinin, siyasi etiğin önemi daha iyi ortaya çıkmaktadır. Eğer siyasetçi, siyasetin, kendisine, yakın çevresine ya da kendi inancında olanlara rant sağlama aracı değil, topluma hizmet aracı olduğunu kabul eder ve siyaseti halka hizmet idealiyle yapmayı başarırsa o güven de oluşacaktır. O zaman şu anda büyük sorun olan bir çok sorununun büyük çözüldüğü ya da sorun olmaktan çıktığı da görülecektir. Borç stokunun vadesinin uzaması ulusal politikalara da olanak sağlayacaktır.

Türkiye'nin ekonomik krizlerden tamamen çıkarak istikrara ulaşması için başka seçenekler de vardır. Ancak her seçeneğin başka riskleri de vardır. Eğer Türkiye, dünya ekonomisi ile bu kadar entegre olmasaydı, konsolidasyona da gidilebilirdi. Yine de gidebilir. Ancak faturası çok ağır olur.

"Kamunun Türkiye Ekonomisindeki Payı İddia Edildiği Gibi Yüksek Değil"

Dünya Gazetesi'nin düzenlediği "2004'e Giderken Türkiye Ekonomisi" konulu açık oturum'a TÜRK-İŞ adına katılan TÜRK-İŞ Danışmanı Doç. Dr. Aziz Konukman'ın sorulara verdiği yanıtlar. (*)

Kenan MORTAN: Sizce Türkiye, yaşama 2004'te nasıl bakacak? Örneğin iki milyon kaçak işçinin kol gezdiği bir ülkede, sadece işvereni boğacak asgari ücret zorlaması ne kadar anlamlı? Yeni İş Yasası, taşeron çalışmayı açıkça mümkün kılmışken, sendikalarda da bir esneklik olmalı mı? Daha genel bir ifadeyle çalışma hayatınızda yeni soluk getirecek bir gündeminiz var mı?

Aziz KONUKMAN: Başkanımın son Genel Kuruldaki konuşmasından aldığımız bir tespitle başlayalım. TÜRK-İŞ nerede? Olaylara nasıl bakıyor? TÜRK-İŞ fabrika bacalarının tütmesini ve iş yerlerine sahip çıkmak istiyor. Yatırımı ve reel sektörü önemseyen bir yapısı var. TÜRK-İŞ'in can alıcı özelliği ise, acımasız küreselleşme sürecinde özgürce örgütlenmek istemesidir. Son dönemlerde küreselleşmenin negatif yönleri tartışılır hale geldi. Yedinci ve Sekizinci Plan'm Özel İhtisas Komisyon raporlarına bakarsanız küreselleşmenin fırsatlar manzumesi olduğu ve Türkiye'nin önüne çok önemli fırsatlar ortaya koyduğu söyleniyor. Bu fırsatların da çok büyük çabaya gerek olmaksızın Türkiye'nin önünü açacağı kaydediliyor. Ama nedense bu çalışmalarda, küreselleşme sürecinin sendikaların örgütlenme özgürlüğüne getirdiği sınırlamalar görmezden geliniyor. Ayrıca bu sınırlamalar sadece sendikaları değil tüm toplumu etkiliyor. Toplumun örgütlenme sürecini sekteye uğrattı. TÜRK-İŞ bu nedenlerden ötürü

örgütlü bir toplum istiyor ve sosyal hukuk devletine vurgu yapıyor. Çünkü bunlar, unutulmuş kavramlar. Çok ilginçtir, bunları zaman zaman Dünya Bankası hatırlatıyor. Aslında Dünya Bankası'nın öngördüğü de sosyal devlet değil. Dünya Bankası daha çok, sosyal riskleri azaltmaya yönelik çözümleri öneriyor. Peki biz TÜRK-İŞ olarak nerede duruyoruz? 1980 öncesinin kavramlarını yeniden masaya yatırıyoruz, ama yeni bir içerikle: Büyüme, kalkınma, reel sektör. Çünkü bu sözcükler gerçekten unutuldu. Bu kavramların unutuldu ve herşey piyasa içinde çözülecek zannedildi. Piyasa müthiş bir şekilde yükseltildi. Halbuki kavramların kapitalizmin kendi içindeki gelişmeler olduğu görülmeliydi. Devlet tökezliyorsa piyasalar da tökezleyebilir. Dolayısıyla biz bu kavramları yeniden tartışmaya açtık. Örneğin bu konuda varolan dogmaların yıkılmasını öneriyoruz. Bu konuda yayınlarımız da var.

1984-1988 yılları arasında reel kamu harcamalarının milli gelir içindeki payı (faiz hariç kamu harcamalarının payı) yüzde 17.6 iken, 2002'deki pay ise yüzde 19.4, 2003 programı ise yüzde 18.4. Yani, 1984-1988 ortalamasının biraz üzerinde bir büyüklük var. OECD ülkelerine baktığımız zaman faiz dahil kamu harcamalarının payı ile reel kamu harcamalarının (faiz hariç kamu harcamaları) payı arasında beş puanlık bir fark var. OECD ülkelerinin faiz harcamalarını, kamu harcamalarından düşüğünüz zaman çok ilginç olarak yüzde 45'lere varan bir reel kamu harcama büyüklüğü çıkıyor karşımıza. Yani, Türkiye'de kamunun büyüklüğü OECD ortalamasının bir hayli gerisinde. İlginçtir, rakam-

lar ben burdayım dercesine bağırmasına rağmen bir kısım köşe yazarları, akademisyenler ve medya bu rakamları görmezden geldi.

Örgütlü bir toplum talep ediyoruz. Biz, TISK'le ortak bir çalışma yaptık; kayıtdışı ekonomi kayda alınsa burada örgütlü kesimler yer alsane olurdu diye. Ne olur? SSK'nın açığı kapanır, gelir vergisinde ciddi artışlar olur. Dolayısıyla TÜRK-İŞ gündemine geçmiş yıllarda olduğu gibi birincil olarak bunu koyuyor. Endüstriyel demokrasinin geliştiği yerlerde, yani toplam kalite ödülünü alan yerlerde, işçi sınıfının örgütlü olduğu yerlerde verim son derece yüksek. Fakat işçi sınıfının dikkate alınmadığı yerlerde verimlilik düşük. Sendikal hayatı bunu için istiyoruz. İşverenlerimizin, işçi sınıfı örgütlerini karşıt görme anlayışını terketmesi lazım. İşverenlerimizin dünyasında, işçi sınıfı halen endüstriyel demokrasinin bir aktörü olarak görülmüyor.

Kenan MORTAN: Sayın Konukman, 2004 yılını biraz daha sorgular mısınız? TÜRK-İŞ bu yıl ne yapacak sorusuna getirdiğiniz kavramsal açılımın daha iyi anlaşılması açısından...

Aziz KONUKMAN: TÜRK-İŞ'in gündeminde örgütlenmenin önünü açacak yasal düzenlemeler var. Malesef tasarılar tam tersi. TÜRK-İŞ buna direniyor. Gündemimizde alternatif öneriler var. Türkiye'de, sendikal hareketi yok sayan bir anlayış var. Son 25 yıldaki hükümetler bunu yaptı. Örgütsüz bir toplumla dünya ekonomisine entegre olabilmesi mümkün değil. Bu noktada yüksek katma değerli Ar-GE sürecini oluşturma ve nitelikli elemana dayalı sendikal örgütlenme TÜRK-İŞ'in birincil görevi.

(*) Kenan Mortan'ın yönettiği bu açık oturum 29 Aralık 2003 tarihli Dünya Gazetesi'nin ekinde yayımlanmıştır.

5 Aralık 1934 "Türk Kadınına Seçme ve Seçilme Hakkının Verilmesi"

Büyük Önder Atatürk, Kurtuluş Savaşı mücadelesinde Türk kadınının ne kadar büyük emek harcadığını her zaman ön plana çıkarmış ve kadınların her alanda erkeklerle eşit haklara sahip olması gerektiğini savunmuştur.

Atatürk, çağdaş hukuk devleti olmanın ana şartının eşitlikle sağlanabileceğine inanmış ve Türk kadınının sosyal, siyasal ve kültürel haklarına kavuşması için mücadele vermiştir.

Cumhuriyetin kurulmasıyla birlikte Türk kadını çok önemli yasal haklar elde etmiştir. Öyle ki Türk kadını bu kazanımları, dünyada birçok kadından önce elde etmiştir.

"5 Aralık 1934" tarihli kanun, kadınların hukuk alanında gerçek bir eşitlikten yararlanmalarını mümkün kılması itibarıyla kadınlarımız açısından çok büyük önem teşkil etmektedir.

Bu kanun teklifinde şöyle deniyordu:

"Madde 1-Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nun 10. maddesi aşağıdaki gibi değiştirilmiştir: Yirmi iki yaşını bitiren kadın, erkek her Türk, milletvekili seçilmek hakkına haizdir.

Madde 2-Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nun 11. maddesi aşağıdaki gibi değiştirilmiştir:

"Türk kadınları memleketin mukadderatını millet namına idare eden siyasi zümreye katılmak arzusunu ifade etmekle, memleketin, milletin vatandaşlara yüklediği görevlerin hiç birinden kendilerinin uzak bırakılacağını düşünemezler."

Atatürk

Otuz yaşını bitiren kadın, erkek her Türk milletvekili seçilebilir."

Kanun teklifinin gerekçesi ise şöyle idi:

"Türk tarihinin her safhasında ve her safhasında erkeği ile yan yana her fedakarlığı yapan, ulus ve yurt işlerinde büyük feragatle, her mahrumiyete, her cefaya ve her acıya katlanan, ulusun, yurdun, felaket ve sadetlerine aynı hisle katılan bü-

yük kalpli ve yüksek erdemli Türk kadını, müşterek eseri olan bu Cumhuriyette elbette ve elbette kendi evinin, kendi beldesinin işlerinde olduğu gibi, yasama işlerinde de temiz ve ciddi mevkiini alacaktır. İstibdat ve cehalet devirlerinden arta kalan kötü ve sakat düşüncelerin, Cumhuriyet ve İnkılabın temiz erdemli muhitinde yeri yoktur. İşte bu düşüncelerle, yüksek Türk kadınına milletve-

kili seçmek ve milletvekili seçilmek yolunda da erkeği yanında mevkiini vermeyi ve bu surette yurdun bütün işlerinde onun temiz duygulu çalışmalarından istifade etmeyi temin etmek için, kanun teklif edilmiştir."

Ancak kanunun kabul edilmesinin 69. yıldönümünü kutladığımız 2003 yılında, kadınların siyasal alanda ne ölçüde söz sahibi olduğunu incelediğimizde sayısal verilerin hiç de iç açıcı olmadığını görmekteyiz:

1935 yılı ara seçimlerinde 18 kadın milletvekili Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne girebilmiştir. Bu gerçekten büyük bir başarıdır. Oysa 3 Kasım 2002 tarihinde yapılan son genel seçimlerde TBMM'ye giren 550 milletvekilinden sadece 24'ü kadındır.

Günümüzde yerel seçimlerde kadımların temsil oranı ise % 1 gibi çok düşük bir oranda gerçekleşmektedir.

Siyasi alanda eşitliğin ortaya konmasında AB ortalamasının önemli bir ölçüt olduğu gerçeğini kabul etmek zorundayız. AB ortalaması incelendiğinde; 1991-2000 yılları arasında ulusal meclislerdeki ortalamanın %14'den %20,6'ya yükseldiği görülmektedir. Türkiye'deki durum incelendiğinde ise, bu oranların AB üye ülkelerinin hepsinden ve AB ortalamasından oldukça düşük olduğu görülmektedir. (European Commission, "Equal Opportunities for Women and Men in the European Union; Annual Report 2000, 2001. s. 32-33)

Türk kadınının, 1934 yılında dünyada birçok kadından önce seçme ve seçilme hakkını elde etmesine rağmen 69 yıllık bu süreçte, bu konuda hiçbir ilerleme kaydedilememesinin ve ülkemiz ortalamasının AB ortalamasının gerisinde seyretmesinin çeşitli nedenleri bulunmaktadır.

Bu nedenlerden en önemlisi; ataerkil bir yapıya sahip olan Türk toplumunda kadının toplumsal baskı nedeniyle ön plana çıkmasının engellenmesi ve kadının ev ve aile yaşamı ile sınırlandırılmış bir çerçevede içinde yer almaya zorlanmasıdır. Bu tür toplumsal önyargılar ortadan kaldırılmadıkça kadına karşı ayrımcılık sadece siyasette değil, toplum yaşantısının her alanında devam edecektir.

Tüm bu sorunların çözüme ulaşması için ülkemizin temel gereksinimi, daha nitelikli ve herkesçe ulaşılabilir eğitim olanaklarının yaratılmasıdır. Ülkemizin eğitim sisteminin yeniden gözden geçirilip, AB standartlarına ulaşan bir eğitim sistemi yaratmak için gerekli tak-

viyelerin en kısa zamanda yapılması gerekmektedir.

Kadınların siyasal alanda erkeklerle eşit oranda temsilini sağlamak amacıyla AB destekli projeler ve siyasi partilerin kota uygulamasının hayata geçirilmesi de sorunun çözümüne büyük oranda katkı sağlayacaktır.

TÜRK-İŞ olarak kadın sorunlarının çözüme ulaşmasının, karar alma mekanizmalarında kadınların daha fazla pay sahibi olması ile gerçekleşeceğine inanmaktayız. Çünkü kadın sorunlarının ortaya konması ve çözümlenmesinde kadın duyarlılığının sonuçlara ulaşmada çok daha etkili olacağını savunmaktayız.

Ayrıca kadın erkek eşitliğini sağlamak amacıyla Anayasada yer alan düzenlemelerin, Birleşmiş Milletler Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW) ve Pekin Eylem Planı ve Deklarasyonu gibi ülkemizin onayladığı sözleşmelerin uygulamaya geçirilmesinde ülkemizin daha kararlı bir tavır izlemesinin faydalı olacağı inancındayız.

Kadının Türküsü

2003 yılında iki uluslararası kadın projesinin metin yazarı olarak; baharla başlayan ve şu günlere değin süren çalışmalarım kadın yoğunlukluydu. Yirmi yıl artı altı aylık çalışmam noktalandı. O nedenle 2003 benim için şanslı ve güzel geçti. Ancak 2003 yılı dünyada ve ülkemizde kadınlar adına hareketli, bol ödüllü, yığınla sorunlu bir de savaş belası ile geçti... Dünyanın gündemindeki olaylar ve kadınlarla akışımızı sürdürüelim.

JOAN BAEZ; SAVAŞA KARŞI YENİ BİR YÜZYILDA DA YÜRÜDÜ

Dünyanın her yerinde insanlar savaşa karşı yürüyor. San Fransisco, Buenos Aires, Viyana, Lahor, Washington, Stockholm, Tampa, Brüksel, Gazze, Şam, Hiroşima, Christchurch, Ciudad Juarez, Madrid, Moskova, Rotterdam, Uden, Rejka-wik... Birçok kent dünyada savaş karşıtı gösterilere sahne oldu ve insanlar savaşa karşı yürüdü.

68 kuşağı kadınlarından Joan Baez'i de savaş karşıtı yürüyüşçüler arasında görünce "Canım benim!" diye kendi kendime seslendim. O, yirminci yüzyılda sadece sesiyle değil, savaş karşıtı toplumsal mücadele içindeki eylemleriyle de akıllarda kaldı.

Sevgili Joan Baez, savaş sonrası kentler gezdim. İnsanlar tanıdım. Hiroşima insan müzesinde filmler izledim. Barış parkında çocuklarla, barış adına turna kuşları uçurdum. Güneydoğu gezim sırasında; biri "Gözyaşının rengi yok!" dedi. Tüm gözlemlerim sonucu öğrendim ki; savaş coğrafyasındaki dağlara, yorgun turnalar bile konmuyor. İnsanların savaş karşıtı olmalarının, birçok nedeni yok mu?

Kadının Türküsü, bir ilkti. Bu dünya kadın belgeselinde; kadınlar ülkelerinin nehirleri ile okyanusa akıyorlardı. Yazının coşkulu akışı sürerken, ansızın kalemim acıya kaydı:

İsveç Dışişleri Bakanı Anna Lindh Öldürüldü... Kadının Türküsüne Kan Damladı...

Karacaoğlan yaşasaydı, emimim "Taze karlar yağmış karın üstüne... Sanki kan damlamış karın üstüne" türküsünü Anna Lindh için söylerdi.

Kuzey rüzgarları acı haber esti... Vikinglerin topraklarından bir kadın öldürüldü...

İsveç'in nehirleri Dal, Lyungan Ume, Torne, mevsimsiz çoştular...

Dicle, Po, Mississippi, Ren, Sen, Sava sızım sızım sızıldılar...

Sesime ses olun sesli sular...

Sızımı sessiz ıslatın sular...

Sitemim dünyaya duyurun sular...

Oysa, daha dün gibi belleklerde 21 Ocak 2002 günü İsveç'in Uppsala kentinde babası tarafından öldürülen Kahra-

manmaraşlı Fadime Şahindal'ın töre cinayeti öyküsü. Sokaklara dökülen İsveç halkı ve Fadime için yarıya indirilen bayraklar... Görünen gerçek: "Töre Cina-yetleri de Göç Etti!"

Yeni bir yüzyılda da kadın hangi konumda olursa olsun şiddet kurbanı oluyor. Ya sevgili, ya babası, ya eşi ya da sokaktaki herhangi biri tarafından öldürülüyor. Dünyanın ister en gelişmiş, isterse en geri ülkesinde kadının şiddet karşısında yazgısı değişmiyor.

İsveçli Anna Lindh için sadece İsveç nehirleri Torne, Dal, Ume, Lyunga değil Avrupa ülkelerindeki Ren, Tuna, Po, Dicle, Amazon da ağıladı.

İskandinav ülkelerinden Nobel Barış ödülü İranlı Şirin Ebadi için dünyada yankılandı.

İRAN

Binlerce yıllık tarihi olan İran'da, İslam Devrimi sonrası, kadınlar için karanlık günler başladı. İran kadınları için sürgünler başladı. Birçok dünya ülkesinde İranlı mülteci ve gurbetçi kadınları toplumsal etkinliklerde görmek, dinlemek, korku dolu gözlerine tanıklık etmek, birçok kadının yüreğini burktu.

İran'ın çağdaş görünümü kadınları İran İslam devrimi ile çarşafa girdiler. Tüm dünya bu köklü tarihi, gelenekleri, kültü-

rü olan ülkeyi ve ÇADOR içindeki kadınlarını hayretle izlemeye koyuldu. İranlı kızlar ve kadınlar sürgünlerde filizlendi.

Çarşıdan çıktılar. Saçlarının uçları başörtülerinden fırlayıp rüzgarla oynamaya başladı. Uluslararası ilk filizlenme sanat yoluyla oldu. İranlı kadın yönetmen Samira Makhmalbaf 2003 yılında Cannes'da jüri özel ödülünü "Öğlenden Sonra Beste" isimli filmi ile aldı. Film baştan sona kadın hakları özlemini anlatıyordu.

Yıl 2003. Şirin Ebadi Nobel Barış Ödülü'nü aldı.

Paris ve İran arası mekik dokuyan insan hakları savunucu-

su, avukat kadının başarısı tüm dünyanın gözlerini yeniden İran'a çevirdi.

Samira ve Şirin

Sevgi ve sabır

'S ve Ş' harfi ile ismi başlayan kadınlar

Mücadelelerini sevgi ve sabırla süslediler...

Samira ve Şirin

Samira sinema ile anlattı özlemine, Şirin şiddete karşı sözle savundu istemini.

Onların türküsü İran kadınının sevdâ türküsü oldu. O türküyü şimdi tüm dünya kadınları söylüyor...

FİLİSTİNLİ KADINLAR

"Soyumun senden oluşunu seviyorum

Nehrin dalgalarının şakasıyla seviniyorum"

Filistinli şair Hanan Ashrawi'nin dizeleriyle aktım bir başka Filistinli kadına...

HANAN ASHRAWİ

Filistinli akan bir başka Hanan Ashrawi, Sydney Barış Ödülü'nü 6 Kasım 2003'te yapılan bir törenle aldı... Sydney Barış Ödülü Jürisi, ödülün gerekçesini şöyle açıkladı: "İnsan haklarına, Ortadoğu'da barışı sağlama projesine bağlılığı ve adalet için gösterdiği yürekli çabalar."

Hanan Ashrawi'nin, Filistin davasının savunucularından bi-

ri olarak tanınmaya başlanması 1988 yılında Amerika'daki bir televizyon programına tartışmacı olarak katılmasıyla başlar. O güne kadar adı bilinmeyen bir İngiliz edebiyatı profesörü ve Filistin Anglikan Üniversitesi Sanat Fakültesi'nin dekanı iken, bu tarihten sonra Filistin Kurtuluş Örgütü'nde aktivist olarak tanındı. Hanan Ashrawi'nin FKÖ'nün sözcüsü olarak başarılarındaki en önemli etkenlerden biri, Yaser Arafat gibi hakiler içinde dolaşan eski eylemcilerden çok farklı bir görünümde olmasıdır. Eğitimli Filistinliler onda kendini bulurlar. Buna karşın onu eleştirenler de vardır: "Varlıklı bir Hristiyan ailenin Beyrut Amerikan Üniversitesi'nden mezun kızı. Feminist ve eski Marksist."

Hanan Ashrawi uzun zamandır nerelerde? Kayıplara karıştı derken; barış ödülü ile kadının türküsüne karıştı. Kaliteli emek unutturmuyor, birik-

tiriyor, ödül olarak karşımıza çıkıyordu. Ülkesini dünyaya duyuran iki Hanan'ın mücadelesine saygı duymamak ve ülkeleri adına yaktıkları mücadele türkülerine katılmamak olası mı?

ÜLKEMİZDEKİ OLAYLAR VE KADINLAR

Nijeryalı Emine Lawal'ın recm cezası, ülkemizde kadın hakları savunucusu Nazmiye Halvaşi'nin Ankara'dan İstanbul'a yürüyüşü ve dünya kadınlarının girişim ve katkıları ile Emine Lawal için verilen recm cezası kaldırıldı. Buna karşın ne yazık ki, Mardin'de Şemse Alak'a recm cezası uygulandı. Aile bireylerinin attığı recm taşları ile yaralanan Şemse ve karındaki çocuğu Diyarbakır'da aylarca hastanede kaldı. Diyarbakır kadın örgütleri temsilcilerinin özenle hastanede bakımına katkıda bulundukları kadının cenazesi Diyarbakırlı kadınlarca kaldırıldı. Güneydoğu'daki töre cinayetleri tüm hızıyla sürüyor...

RÜZGARIN KIZI SÜREYYA AYHAN

Avrupa Atletizm Şampiyonası'nda 1500 metrede Süreyya Ayhan, 3.58.79'la yılın en iyi derecesini yaparak, Türkiye'ye bu dalda hem altın kazandırdı hem tarih yazdı. Türkiye Spor tarihinde yeni bir dönem açıldı.

"Koş Süreyya Koş", sevgili dostum Vivet Kanetti'nin kitabının adı. Vivet'in bu kitabını

severek okudum ve salonumun güzel bir köşesinde ve arada bir soluklanmak için baktığım birkaç kitabın üstüne koydum. Her gün gözüm değişiyor, arada bir de ellerim değişiyor sayfalarını çeviriyorum.

Süreyya, Vivet'in seslenişini de duyarak tüm gücüyle koştu. Avrupa birinciliğini en iyi derece ile kazandı. Telefondaki coşkulu sesi bu başarının rastlantısal olmadığını çok çalıştığını ve mutlu olduğunu söylüyordu. Babası Yaşar Ayhan da telefonda kızının başarısından gurur duyduğunu ve ülkemize hayırlı olmasını söyledi. Çok çalışmadan hangi başarıya ulaşılır ki?

Süreyya Ayhan'ın başarısından çok onu yetiştiren Yücel Kop'la olan aşkı gündeme geldi. Oysa, Süreyya Ayhan Anadolu'nun bozkırı Çankırı'da doğmuş ve dünyaya koşuyordu. Bundan büyük aşk mı olurdu? Türkiyeli kadının atletizmdeki sesi idi, simgesi idi. Bu yanı sıra kalemlere takılmalı ve işlenmeliydi.

Süreyya Ayhan, aşksız koşabilir miydi? Aşksız sevdasız hangi çalışma başarıyla sonuçlanır? Aşksız hedeflere nasıl ulaşılır? Aşk çalışmaya katık olmazsa nasıl yol alınır? Süreyya Ayhan ne çok aşkla koştu. Avrupa'nın en büyük stadında alışıksız rüzgar değil içindeki rüzgar onu rüzgarın kızı yapıyordu. Süreyya Ayhan attığı her adımda alfabenin birincisiydi. Süreyya Ayhan, Avrupa, Atletizm, Altın ve Aşk...

Süreyya Ayhan'ın bireysel başarısı bir başka bireysel başarıyla bizi göndirdi. Prof. Dr. Ioanna Kuçuradi, ülkemizde felsefe kongresini topladı ve UNESCO ÖDÜLÜ aldı. İki bireysel başarıdan bir ekipsel başarıya türkü yaktık. FİLENİN SULTANLARI, ortak akıl ve ekip anlayışının ödülünü ülkemize getirdiler...

Tüm kadınları kendi olanaklarıyla 3 Nisan 2004 yılında Almanya'nın OBERHAUSEN kentinde yapılan KADININ TÜRKÜSÜ FESTİVALİ'ne çağırıyoruz. Gelin Dünya kadının türküsünü birlikte çığır! ÇÜNKÜ KADININ TÜRKÜSÜ EVRENSEL TÜRKÜDÜR!

İnsan Hakları

**İnsan Hakları Beyannamesinin kabul edildiğinin 55. Yılında
Türkiye İnsan Hakları konusunda sınavdan geçiyor**

**İnsan Hakları Danışma Kurulu ve İnsan Hakları İl ve İlçe Kurulları
sivilleşmemenin sancılarını çekiyor**

Türkiye'de günümüzde İnsan Hakları konusunda yapılan çalışmalar büyük bir sınavdan geçiyor. İl ve İlçelerde kurulan 900'e yakın insan hakları kurulları, demokratik bir yapıda oluşturulan Başbakanlık İnsan Hakları Danışma Kurulu ve Başbakanlık bünyesinde oluşturulan İnsan Hakları Başkanlığı Türkiye'de İnsan Hakları konusunda yapılan şikayetleri inceleyerek çözümlemeye çalışıyorlar. Avrupa Birliği'ne verdiğimiz taahhütler çerçevesinde insan hakları konusunda sivil toplum örgütlerinin ve sendikaların da insan hakları ihlallerini incelemek konusunda oluşturulan birimlerde yer almaları demokratikleşme gibi görünse de kurulların etkisizliği nedeniyle Türkiye tüm çabalarına karşın İnsan Hakları konusunda tam bir "sivilleşmeyi" yakalayamadı.

21 Nisan 2001'de 4643 Sayılı kanun ile kurulan İnsan Hakları Danışma Kurulu, "İnsan Haklarına ilişkin olarak ilgili devlet kuruluşları ile sivil toplum kuruluşları arasında iletişim sağlamak ve insan haklarını kapsayan ulusal ve uluslar arası konularda danışma organı olarak görev yapmak üzere" kurulmuştu. Danışma Kurulunda insan hakları ile ilgili bakanlık ve kamu ve kurum kuruluşları ile meslek kuruluşları temsilcileri insan hakları alanın-

da faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşları temsilcileri ve bu alanda yayınları-çalışmaları bulunan kişilerden oluşur. Danışma Kurulunda başta Konfederasyonumuz TÜRK-İŞ olmak üzere diğer işçi sendikaları konfederasyonları ile memur sendikaları da yer almaktadır. İşlevinin ulusal ve uluslararası alanda insan hakları sorunlarını belirlemek ve bunlara insan hakları biliminin verileri ışığında çözüm üretmek olan insan hakları danışma kurulu ne yazık ki iki yıldır tüm iyi niyetli çabalarına karşın Türkiye'de halen "sivilleşme" sorunu nedeni ile bir insan hakları meclisi olabilme yetisini kazanamamıştır.

İnsan Hakları Danışma Kurulu'nun görevinin zorluğunun esas kaynağı, insan hakları ihlallerinin bir çoğunun kaynağının devlet olması iddialarından kaynaklanmaktadır. İnsan Hakları Danışma Kurulu'nun "devletin uzantısı bir organ" olarak görülmesi, insan haklarına ilişkin aykırı bulduğu düzenleme, kanun tasarıları, söylem ve eylemlere yasa-yürütme ve yargıdan kaynaklanan sorunlara eleştiriler yöneltmesi devletin uzantısı olarak kabul edilen bir organının hükümet uygulamaları da eleştirir olması ne yazık ki bir çok çevrede hoş karşılanmamaktadır. Bu ise insan hakları konusunda halen bir sivilleşme olgunluğunu henüz kaldıramadığımızı ortaya koymaktadır. TBMM'de taslak haline görü-şülen bir çok yasadaki insan hakları konusunu incelemekle yükümlü kılınması ve teklif vermesi gerekirken. Bu konuda kendisine "danışılmayan" insan hakları danışma kurulu, mevcut sorunları kendi başına görüşerek "oyalanan" bir kurul niteliğine getirilmiştir.

İnsan Hakları Danışma Kurulu'nun sekreteryaya hizmetlerinin karşılanması görevi verilen Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı ile Kurul arasında bu hizmetlerin görülmesi hususunda yaşanan

ciddi sıkıntılar, Kurulun 8 Aralık 2003 günü yapılan son toplantısında Danışma Kurulu Başkanı Prof.Dr. İbrahim Kaboğlu'na, Başbakanlık İnsan Hakları Başkanı Doç.Dr. Vahit Bıçak tarafından yöneltilen "yolsuzluk" suçlamalarının taksi fişi gibi basit bir ödemeden kaynaklanması, iki kurum arasında ciddi bir rekabetin de yaşandığını gösteriyor. İki kurum temsilcisinin bir zamanlar İnsan Hakları Danışma Kurulu Başkanlığı için seçime girdikleri, Sayın Kaboğlu'nun seçimleri kazanması neticesinde Sayın Bıçak'ın da Başbakanlık İnsan Hakları Başkanı olarak atanması, kurul ile başkanlık arasında bir çekişmenin de kaynağını da ortaya koymaktadır. Bu konuda basına bir açıklama yapan Prof. Dr. İbrahim Kaboğlu "İnsan hakları mücadelesinin seçilmişlerden oluşan sivil ağırlıklı kurullar yerine, hükümetin atadığı başkan eliyle devlet şemsiyesiyle yürütülmek istenmesinin de sakıncalı olacağını" söyledi. (Radikal, 8.12.2003) İnsan Hakları Danışma Kurulu'na sormadan hükümetin siyasi yapısına yakın olduğu iddia edilen bazı kuruluş temsilcilerinin de kurula dahil edilmesi bardağı taşıran son damla olmuştur.

Türkiye'de tüm il ve ilçelerde kurulan İnsan Hakları İl ve İlçe Kurulları da benzer bir yapılanma içinde vali veya görevlendireceği bir vali yardımcısının başkanlığında toplandığı için toplantıya katılan sivil toplum örgütleri temsilcileri devletin yönetimi altında toplandığını hissetmektedirler. İl'de bulunan, başta emniyet müdür yardımcısı olmak üzere İl Sağlık, İl Millî Eğitim ve İl Sosyal Hizmetler Müdürlüklerinin de valiliğe bağlı olması bu kuruluş temsilcilerinin yeteri kadar bağımsız hareket etmelerini de ön-

ler niteliktedir. İnsan Hakları konusunda çalışan bazı vakıf ve dernekler en başından beri bu yapılanmaya karşı oldukları için bu yönetimin sivil toplum örgütlerine de yer veriyoruz görüntüsü altında vermeye çalıştığı çerçeve resme katılmamışlardır.

Türkiye'de bugün ne yazık ki, İnsan Hakları İl ve İlçe Kurulları gerçek bir insan hakları meclisleri olabilmenin sancılarını çekmektedir. Sivil toplum kuruluşlarının temsilcilerinin veya Üniversitelerden gelen temsilcilerin başkanlık ettiği bir kurul'un daha demokratik kararlar üretebileceği açıktır. Ancak ilgili kuruluşlardan gelen bu taleplere rağmen Başbakanlık İnsan Hakları başkanlığı, İnsan Hakları Danışma Kurulu'na herhangi bir görüş sormaksızın kendi başına yönetmelik düzenlemeleri yaparak İnsan Hakları İl ve İlçe Kurullarını daha fazla devletin güdümüne sokmuştur. İnsan Hakları İl ve İlçe Kurullarında yer alan Jandarma ve Emniyet mensuplarının kurullardan çıkarılmasının pratikte bir yararı olmamasına (*hatta kalmalarının doğrudan bilgilenme açısından çok büyük faydası olduğu halde*) kurul üyeliklerinden çık-

rılmaları kurulları daha fazla etkisizleştirmiştir.

Başta hastaneler, metro, gar gibi yerlere asılan insan hakları şikayet kutuları vatandaşın gereken ilgi ve alakayı görememiştir. Çünkü vatandaş yönetimin kendisinin insan hakları ihlali yaptığı iddia edilen bir ortamda, konuyu yine yönetimin amiri olan valiliğe bildirmeye çekinmektedir. İnsan Hakları İl ve İlçe kurulları da bu anlamda, sokakta yaşayan kimsesizler, yaşlılar için bir takım sosyal hizmet çalışmalarına yönelerek bu açığı kapatmaya çalışmaktadır.

İnsan hakları il ve ilçe kurullarında yapılan yönetmelik değişikliklerinin bir an önce daha demokratik bir yapılanma içine girmesi, il ve ilçe kurullarında valiliklerin ve kaymakamların başkanlık etmesi yerine, kurullara katılanlar arasında oylama ile başkanın belirlenmesi, valilik ve kaymakamlıkların kurul üyesi sıfatı ile toplantılara katılması kanımızca daha demokratik bir yapılanma olacaktır.

İlçe kurullarında meslek örgütleri temsilcilerinin ilçede görev yapanlar arasından Kaymakamlık tarafından seçilmesi ilçe kurullarının da bir sivilleşme sorununu yaşadığının göstergesidir. Daha demokratik bir yapılanma tercihinde bu temsilcilerin o ilçenin bağlı bulunduğu ildeki meslek odası tarafından aday gösterilmesi ve bu adayların kurul tarafından kabul edilmesi yolu tercih edilmemiş, kaymakamlıkların "beğendiği" adayın direkt olarak kurula alınması görüşü benimsenmiştir.

İnsan Hakları İl Kurullarındaki sorunların ve çözüm önerilerinin neler olduğu bir haberde şöyle özetlenmiştir. (Milliyet, 11.11.2003)

"Valiler konuyla uzaktan ilgileniyor veya hiç ilgilenmiyor. Sivil toplum katılımı yetersiz. İlçelerde kurullar hiç toplanmadan rutin rapor gönderiyor. Kurulların bazıları sürekli bütçeyi gündeme getiriyor. Kurulların özerk bütçeleri olmalı. Çocuklardan bir üye kurula katılmalı. Kurullarda çoğunluk görüşü esas alınmalı, muhalefet şerhine de yer verilmeli. Kurul gündemindeki konular oylanarak karar alınmalı, oylama gizli usulle yapılmalı. Kurulun aldığı kararlarda oyçokluğu aranmalı. İnsan Hakları ihlallerini kurullarda kimlerin soruşturacağı, yetkilerinin neler olacağı açıklığa kavuşturulmalıdır."

TÜRK-İŞ ile diğer işçi sendikaları konfederasyonlarının da temsilci gönderdiği İnsan Hakları Danışma Kurulu, şu andaki görünümü ile İnsan Hakları konusunda Avrupa Birliği'ne verilen taahhütlerin yerine getirildiği "**kurulumuz var işte çalışıyor**" imajı veren ama aslında büyük demokratikleşme sorunları olan bir kurul niteliğindedir. Özerk ve demokratik olarak başkanım seçen bu kurum çok basit suçlamalarla etkisizleştirmek istenmektedir. Gerek kurulda gerekse insan hakları il ve ilçe kurullarının daha demokratik bir hale getirilmesi mümkün iken bu tercih edilmeksizin kurullar yönetime daha bağlı ve etkisi altında bir yapıya büründürülmüştür.

Bu etkisizleştirme süreci, Türkiye Başbakanlık İnsan Hakları Danışma Kurulu'nun uluslararası anlamda akredite olmasını da engelleyecek niteliktedir. Baştan bir insan hakları danışma meclisi anlamında kurulan kurul, bu uygulamalarla insan hakları konusunda çalışma yapan kuruluşların uluslararası standartlarını belirleyen "**Paris İlkeleri**"ne de uyabilmekten çok uzaktır.

İnsan Hakları Danışma Kurulu ile Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı arasında yaşanan bu gerginlikler sonrasında, Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı, Danışma Kurulu üyelerine 7.1.2004 tarihinde gönderilen 02.57 ve 02.58 sayılı yazılarla açıklama yapma gereğini duymuştur. İl ve İlçe Kurullarında yapılması gereken yönetmelik değişiklikler konusunda sivil toplum örgütlerinden ve kamu kurumlarından görüş istendiği ve yönetmeliğin bu şekilde değiştirildiği vurgulanmıştır.

Söz konusu açıklama yerinde gibi görünmesine karşın bir takım eksiklikler de içermektedir. Alman görüşlerin hangi konuları içerdiği, hangi sivil toplum kuruluşunun önerisin ne olduğu ve

bu önerilerin bir bütün halinde derlenip toplanarak İl ve İlçe Kurullarının yönetmelik taslağının son şekli verilmek üzere İnsan Hakları Danışma Kurulu'na sunulması gerekirken bu yol tercih edilmemiştir. Tercih edilen yol, İnsan Hakları Danışma Kurulu yerine bu yönetmeliklerin İnsan Hakları Üst Kurulunda 13.11.2003 tarihinde yapılan 91.toplantısında daha dar bir çerçevede ve kamudan katılımların ağırlıklı olduğu bir ortamda ele alınmasıdır.

Bir diğer yazıda da İnsan Hakları Danışma Kurulu'nun sekreteryaya hizmetlerinin Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı tarafından yerine getirilmesinden kaçınıldığı ve mekan tahsisi ile bir muhatap alınacak görevlinin bulunmadığı eleştirilerine cevap verilmiş ve kurumda bu konuda 1. Ekim 2003 tarihinde yapılan yeni yapılanma açıklanmıştır. Söz konusu tarihte yapılan yeni yapılanmaya kadar söz konusu hizmetlerin verilemediği konusunda bir beyan bulunmamakla birlikte, Danışma Kurulu'nun kurulduğu tarihten yeni yapılanmanın gerçekleştirildiği aradan geçen iki yıllık süreç içinde söz konusu yakınmaların haklı olabileceği sonucu çıkartılabilir.

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Beyannamesi 10 Aralık 1948 yılında kabul edildi. Beyanname'nin kabul edilmesinin 55.Yılı kutlanırken çalışma hayatını, sosyal hakları düzenleyen bir çok madde, ne yazık ki küreselleşmenin sosyal hayatı ve çalışma hayatını yıkıcı, yıpratıcı etkileri arasında unutuldu gitti. Beyanname'nin 22. Maddesi şu şekildedir.

"Herkesin, toplumun bir üyesi olarak, sosyal güvenliğe hakkı vardır. Ulusal çabalarla ve uluslar

arası işbirliği yoluyla ve her devletin örgütlenmesine ve kaynaklarına göre, herkes onur ve kişiliğinin serbestçe gelişimi için gerekli olan ekonomik, sosyal ve kültürel haklarının gerçekleştirilmesi hakkına sahiptir."

Madde'de yer alan hükme baktığımızda, Türkiye'de sosyal güvenliğe bir hak olarak sahip olması gereken çalışanların yarısından fazlasının kaçak işçilik, yabancı kaçak işçilik, sigortasız çalıştırma ve sendikaya üye olduğunda işten çıkarıldıkları göz önünde bulundurulduğunda bu hakkın tam anlamıyla uygulandığı söylenebilir mi?

Keza Beyannamenin 23. Maddesi, **"Herkesin çalışma, işini serbestçe seçme, adaletli ve elverişli koşullarda çalışma ve işsizliğe karşı korunma hakkı vardır. Herkesin eşit iş için eşit ücrete hakkı vardır. Herkesin kendisi ve ailesi için insan onuruna yaraşır ve gerekirse her türlü sosyal korunma önlemleri ile desteklenmiş bir yaşam sağlayacak adil ve elverişli bir ücrete hakkı vardır. Herkesin çıkarını korumak için sendika kurma ve sendikaya üye olma hakkı vardır"** şeklinde 55 yıldır yürürlüktedir.

Bu ve bunun gibi maddeleri ele alıp, Türkiye'nin şu anda görünen özelleştirmeler, işten çıkarmalar, kaçak işçilik, sendikaya üye olduğu gerekçesiyle işten çıkarmalar ve giderek uzayan hak arama müddetlerini de göz önünde bulundurduğumuzda bu maddenin de gerçekten ülkemizde işlevsel olduğunu söyleyebilir miyiz?

Sendika kurma ve sendikaya üye olma hakkının bir insan hakkı olduğunu Türkiye'de çalışma hayatının unsurlarını oluşturan işveren ve hükümetlerin gerçekten kabul ettiğini söylemek mümkün müdür?

Milli Gelir Dağılımındaki bozulmalar, adaletli bir vergi sisteminin hala oturtulamamış olması, işsizlik, sokak suçlarındaki artışların bir nedeni de uygulanmayan insan haklarının yol açtığı **"dışlanmış ve yoksul"** bir nüfusun yaratılmasıdır. Bir bakıma insan hakları kavramında geri kalmışlığın bir nedeni de yoksulluktur.

Türkiye'de İnsan Hakları konusunda yaşanan sorun devletin insan için mi yoksa insanın devlet için mi var olduğu sorusunda düğümlenmektedir. Hakların savunulmasında Hakkın öznesi olarak insan mı eksen alınacaktır, yoksa **"ben devletin gerekirse insan haklarım da ben veririm"** zihniyetimi baskın gelecektir? İkinci zihniyet baskın geldiği takdirde Türkiye'nin insan hakları sınavını vermesi gerçekten zor görünmektedir.

Türkiye, İnsan Hakları konusunda yalnızca işkence iddiaları ile sıkışıp kalan dar bir perspektifin içine kalmadan bu kavramı genişletmelidir. Başta sağlık ve eğitimde fırsat eşitliği olmak üzere adil bir milli gelir dağılımı politikasını hayata geçirmek zorunluluğu da uluslararası alanda kabul edilen temel insan hakların-

dan birisidir. Vergisini ödemek isteyen vatandaşın vergi dairelerinde girdiği saatler süren kuyruklardan sonra ödemeyenlere vergi affı çıkartılması eşitlik ilkesine aykırı kabul edilmelidir. Ayrıca Devlete ait kurumlarda kurulan çeşitli vakıf ve derneklerin vatandaşın (vergi, resim ve harçlara ilaveten) zorla bağış almasına kadar hemen her alanda yeni bir açılımı ve insan merkezli politikaları yakalamak ve üretmek zorundadır.

Türkiye'de mevcut siyasi iktidar, insan hakları kavramı konusunda büyük bir imtihandan geçmektedir. Bu imtihanı insan merkezli politikalar ürettiği takdirde kazanacak, siyasi kariyer ve Avrupa Birliği için oluşturulan göstermelik sivilleşemeyen yetkisiz kurulları sürdürerek de kaybedecektir.

Türkiye'de insan hakları konusunda bir çok çözümlenmesi gereken sorun var iken ve bu sorunları devletin ilgili kurumları ile sivil toplum örgütlerinin birlikte çözmeleri gerekirken, bu işlevsizleştirme sürecinin ortadan kaldırılarak bir an önce daha demokratik ve sivil yapının hakim olduğu bir örgütlenme modeline geçilmesi en büyük temennimizdir.

2004 Bütçesi: Yeni Bir Bütçe Sınıflandırmasına Geçiş Dışında Değişen Bir Şey Yok

Sosyal Devletin Tasfiye Süreci Devam Ediyor

Geçen yılda olduğu gibi, bu yılın bütçesi de sosyal devletin tasfiyesi için ne mümkünse onu yapmaya çalışıyor. Bütçe görüşmeleri sırasında muhalefet ve iktidara mensup çok sayıda milletvekili tarafından sosyal devletteki erozyona dikkat çekilmesine rağmen, tasarıda öngörülen eğitim ve sağlığın bütçe paylarında en ufak bir değişikliğe gidilememiştir. Paylar sırasıyla yüzde 10.7 ve 3.5'dir.

IMF-Dünya Bankası (DB) patentli politikalara uygun bir anlayışla bütçe yapılmaya çalışıldığında, zaten bu tür bir bütçenin bizi farklı bir yere götürmesi beklenemezdi. Bilindiği üzere, yapısal uyum olarak adlandırılan bu IMF-DB patentli politikalarla ekonomi liberalize edilirken mali istikrarın sağlanması öngörülür. Mali istikrar sağlanabilsin ki, sözkonusu ülke dışardan ve içerden yaptığı borçlanmaların ana para ve faiz ödeme taahhütlerini kesintisiz bir şekilde sürdürebilsin. Önemli ve geçerli olan bu tür konumdaki ülkelerin kesintisiz bir şekilde dış ve iç borç servisi yapabilmesi ve ekonomik dengeleri yeniden kurabilmesidir. IMF ve DB için, bu tür önlemler sonucu gelir bölüşümü ve bir dizi sosyal ilişkinin bozulacak olması hiç önemli değildir⁽¹⁾.

Nitekim, bütçelerimizin "kamu hizmeti" ve "sosyal hizmet" üretememe noktasına gelmesi bu kuruluşları hiç ilgilendirmemektedir. İşte o nedenle dir ki, niyet mektuplarında ve gözden geçirmelerde "borçların çevrilebilirliği" ve "borçların sürdürülebilirliği" ön plana çıkarılmaktadır. Ve onun için 1999 sonunda yürürlüğe konulan istikrar programının bir gereği olarak her yıl bütçelerimiz "faiz dışı fazla" hedefine kilitlenmiş durumdadır⁽²⁾.

Bu sürecin bir uzantısı olarak 2004 bütçesiyle sosyal devletin tasfiye sürecine devam edilmektedir.

Eskiden Olduğu Gibi Bütçe Esneklikten Yoksun

2004 Mali Yılı Bütçe Kanun Tasarısı Plan ve Bütçe Komisyonu ve Genel Kuruldaki görüşmeler sonucunda önemli bir değişikliğe uğramadan kabul edilmiştir. Bütçenin gelir ve gider rakamları toplamda aynı kalmış; ancak gider kalemlerinde az bir değişiklik olmuştur.

Bu çerçevede 2004 yılında öngörülen bütçe ödenegi 160.9 katrilyon TL'dir⁽³⁾ geçmiş yıllarda olduğu gibi bunun 66.2 katrilyon (yüzde 41.1) faizlere gidiyor. Yatırımlara ise sadece 7.6 katrilyon ayrılabilir. Bu yılki ödenek geçen yıldakinin (geçen yıl 8 katrilyon öngörül-müştü) bile gerisindedir. Sosyal güvenlik kurumları için öngörülen ödenek ise geçen yılki ödenekle (6 katrilyon) aynı düzeydedir. Özetle, 2004 yılı bütçesi yatırım vizyonu olmayan bir borç faizi bütçesinden öteye bir anlam taşımıyor.

Bu bütçe büyüklükleri, geçmiş yıllardaki uygulamalar sonucu dengeleri bozulmuş olan bütçenin görüntüsünü düzeltme şansının olmadığını göstermektedir. Çünkü esnekliğini yitirmiş bütçeler ve IMF programının dayattığı faiz dışı verme koşulu, hükümetlere kendi siyasal programlarını kısmen de olsa uygulamaya koyabilme olanağını artık vermemektedir.

Hatırlanacaktır, 2004 Bütçe Kanununun kabulünün ardından asgari ücrette ve SSK - Bağ-Kur emekli maaşlarında bütçede öngörülenin üzerinde bir artışa gidildi. Hesaplamalar, asgari ücrette yapılan yüzde 34'lük artışın ardından emeklilere yıllık yüzde 21 zam verilmesinin bütçeye 3.5 katrilyonluk bir yük getirdiğini göstermektedir. Hükümet yetkililerinin yaptığı açıklamaya göre bu yük, yapılacak bir yasal düzenlemeyle maaş ve faiz ödeneklerinin dışındaki ödeneklerden yapılacak yüzde 10'luk bir kesintiyle karşılanacaktır. Diğer bir deyişle, adı konmasa da yapılacak düzenleme ek bütçe kanunu çıkarmak olacaktır. Bu tür bir kesintiden en büyük darbeyi, hiç kuşkusuz yatırım ödenekleri alacaktır. Halbuki mevcut bütçe dengeleri içinde bütçe esnekliğinin yitirilmesi nedeniyle yasal olarak böyle bir olanak yaratılsa bile mevcut yatırım ödeneklerinde büyük çaplı bir kısıntıya gitmek akılcı görünmemektedir. Çünkü, bu tür bir kesinti devam eden yatırım projelerini durdurmak anlamına gelir. Diğer bir deyişle, bir yatırım projesine gereğinden az kaynak aktarılması o proje için harcanmış tüm kaynağın projenin zamanında tamamlanamaması nedeniyle israf edilmesi sonucunu doğurur. "Ödenek kesintisiyle tasarruf yaratalım" derken böyle bir kaynak israfına yol açılması işten bile değildir⁽⁴⁾. Şayet istikrar programları harcama disiplini bu tür kesintilerle sağlamaya yönelmişse -ki Türkiye'de durum böyledir. Tek farklılık, muhtemel bir ek bütçe kanunuyla 2004 yılında kesinti-

lerde kantarın topuzunun biraz fazla kaçacak olmasıdır- bunların geçici kesintiler olduğu ve ileride aynı ihtiyacın yeniden ortaya çıkacağını düşünmek gerekir. Bu gelişme, yatırımlara yönelik somut bir strateji geliştirilmediğinde orta vadede özellikle büyüme üzerinde olumsuz sonuçlar doğuracaktır⁽⁵⁾. Son iki yılın büyüme rakamları, büyümenin yatırım kaynaklı olmadığını göstermektedir⁽⁶⁾.

Özel sektörün kamunun yarattığı boşluğu dolduramaması nedeniyle yatırımsızlığın yaşandığı bir ortamda, yapılacak bu ödenek kesintileriyle kamunun yatırım yapamaz noktaya getirilmesi telafisi güç sonuçlar yaratabilir. Bazı makro göstergelerin iyiye gidişinin yarattığı iyimserlik havası, bu olası risklerin görülmesini ve tartışılmasını engellememelidir.

Yine Nimet Sermayeye Külfet Emekçiye

Geçmiş yıllarda olduğu gibi, nimet-külfet dengesizliği 2004 bütçesinde de devam ediyor. Vergi yükünü yine çalışanlar taşımaktadır. Öngörülen 99.2 katrilyonluk vergi toplamının 69.4 katrilyonu (yüzde 70'i) adeletsiz vergi biçimi olarak bilinen dolaylı vergilerden gelmektedir. Öngörülen gelir vergisi ise 18.7 katrilyondur. Bunun yaklaşık yüzde 45'ini emekçiler ödeyecektir. Öte yandan, sermayeden alınan kurumlar vergisi için öngörülen ise sadece 9.3 katrilyondur (öngörülen vergi gelirlerinin yüzde 9.4'ü).

Ücretliler Gelir Vergisi Kanunu'nun (GVK) 103. maddesindeki vergi tarifesi üzerinden vergi ödüyorlar. Vergi tarifesi-nin gelir dilimleri her yıl enflasyon paralelinde artırılıyor. Nite-

kim 2003/6578 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, 2004 yılı gelirlerine uygulanacak vergi tarifesinin dilim tutarları yeniden belirlendi. Ücretliler geçen yıl olduğu gibi bu yıl da, yeni belirlenen tarife üstünden diğer kazanç sahiplerine göre 5 puan daha az vergi ödeyecekler. Bu açıdan, bu yıl emekçiler lehine getirilmiş yeni bir düzenleme söz konusu olamamıştır. Lehte yeni bir düzenleme beklenirken, maalesef özel indirim tutarının uygulaması kaldırılmıştır. Bilindiği üzere, ücretlilerin maaşlarının bir kısmı "özel indirim" adı altında vergi dışı tutuluyordu. Geçtiğimiz yıl bu rakam günlük 1 milyon 500 bin, aylık 45 milyon, yıllık 540 milyon lira idi. Bu indirim sayesinde ücretliler günde 225 bin, ayda 6 milyon 750 bin, yılda 81 milyon lira daha az vergi ödediler. Ücretlilere az da olsa bir avantaj sağlayan özel indirim uygulaması, 31 Aralık 2003 tarihinden itibaren 4824 sayılı Kanun'un 3. maddesi ile GUK'nın 31. maddesinde yapılan değişiklikle yürürlükten kaldırıldı.

Emekçileri yakından ilgilendiren çöp vergisinin hesaplama ve tahsil usulü değiştirildi. Bilindiği üzere, belediyelerin vermiş olduğu katı atık ve kanalizasyon hizmetleri karşılığı binalardan "çöp vergisi" olarak tanımlanan "çevre temizlik vergisi" (ÇTV) alınmaktadır. 5035 sayılı Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun ile, Belediye Gelirleri Kanunu'nun mükerrer 44. maddesinde yapılan değişiklikle ÇTV su tüketim bedeline bağlandı. Ödemesi de su faturalarının içinde ayrıca gösterilmek koşuluyla su faturaları ile yapılacaktır. Konutlarda tüketilen suyun her metreküpüne su bedelinden ayrıca "100 bin lira" ÇTV ödenecektir. ÇTV'nin bir tür tüketici vergisine dönüştürülmesi, ödeme yöntemi bakımından kolaylık sağlamıştır ancak vergi adaleti açısından sağlıklı olmamıştır.

Depremde getirilen özel işlem ve özel iletişim vergileri ise, geçici olmaktan çıkarılarak "kullanıcı harçları" benzeri bir

yapıya dönüştürülmektedir. Depremi gerekçe göstererek salınan bu ek vergilerin depremin ardından her yıl devam ettirilmesi ve sonunda kalıcı hale getirilmesi, vergi ahlakı açısından uygun olmamıştır. Bu uygulamayla, ayrıca iletişim özgürlüğüne bir darbe indirilmiştir.

Öte yandan, sermaye kesimi ise geçmiş yıllarda olduğu gibi bu yıl da vergisel teşviklerle ödüllendirilmeye devam etmektedir. 5035 sayılı Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun ile sermayeye bir yandan yeni teşvikler getirilmekte diğer yandan da mevcut teşviklerin süresi uzatılmakta ve kapsamı genişletilmektedir. Bu Kanun kapsamında;

- Mevduat faizleri, faizsiz olarak kredi verenlere ödenen kâr payları ve repo gelirleri ile yatırım fonlarının katılma belgeleri kâr payları için yıllık gelir vergisi beyannamesi verilmemesine yönelik düzenlemenin süresi 1 yıl daha uzatılmaktadır.
- Devlet Tahvili ve Hazine Bonosu faizleri ile ilgili olarak uygulanan ve bu yıl sonu itibarıyla sona erecek olan istisnanın süresi 1 yıl daha uzatılmaktadır.
- Kurumların sermaye yapısının iyileştirilmesi amacıyla, sistemde yer alan iştirak hisseleri ve gayrimenkullerin satışından elde edilen kazançlara yönelik istisnanın süresi 1 yıl daha uzatılmaktadır.
- Bankalara borçlu durumda olan mükelleflerin

borçlarının ödenmesinde kolaylık sağlamak ve bankacılık sektörünün yeniden yapılandırılmasını teşvik etmek amacıyla getirilmiş olan ve süresi bu yıl sonunda dolan istisna 1 yıl daha uzatılmaktadır.

- Teknoloji geliştirme bölgelerini işleten yönetici şirketler için 10 yıl süreli kurumlar vergisi istisnası getirilmektedir.
- Bankacılık işlemlerinde; bireysel amaçlı taşıt kredisi, ev kredisi ve ihtiyaç kredisi gibi kredi kullanımları, kurumsal bankacılık işlemleri kapsamında yatırım kredisi gibi kredi kullanımları nedeniyle düzenlenen kağıtlar Damga Vergisinin konusu dışına çıkarılmaktadır.
- İhracat ve döviz kazandırıcı faaliyetlerle ilgili teşvikler sürekli hale getirilmekte, teşviklerin uygulanmasıyla ilgili bürokratik işlemler de en aza indirilmektedir.

Yukarıdaki düzenlemelerden en önemlisi, Devlet Tahvili ve Hazine Bonosu faizleri ile ilgili olarak uygulanan ve bu yıl itibarıyla sona erecek olan istisnanın süresinin 1 yıl daha uzatılmasıdır. Halen 2003 yılı gelirleri için bu istisnanın tutarı 315 milyar liraya (314 milyar 809 milyon 411 bin 764 lira) ulaşmaktadır. Bu devlet iç borçlanma senetlerinden (DİBS) elde edilen faiz gelirlerinden yıl içinde vergi stopajı da yapılmadığından 315 milyara ulaşan faiz gelirleri hiç vergi ödememe gibi

bir avantaj elde etmiş oluyor. Bu yeni düzenlemeyle, 2004 yılında ihraç edilen DİBS'ler de söz konusu avantajdan yararlanacaklardır. GVK'nın geçici 59. maddesinde 5035 sayılı Kanun'un 48. maddesi ile yapılan ibare değişikliği sonucu, avantajdan yararlanma süresi olan 31.12.2005 tarihi 31.12.2006 olarak değiştirilmek suretiyle 1 yıl kadar uzatılmış oldu. Yani, 26 Temmuz 2001 ile 31 Aralık 2004 tarihleri arasında ihraç edilen DİBS'lerden 31 Aralık 2006 tarihine kadar elde edilen gelirler GVK'nın Geçici 59. maddesindeki istisnadan yararlanacaktır. Sürenin 1 yıl uzatılması vergide eşitlik ilkesine aykırıdır. Ayrıca, 2001 kriz yılının koşulları içerisinde getirilmiş bir düzenlemenin kriz koşullarının kalktığı bir ortamda sürdürülmesini herhangi bir ekonomik rasyonilitesi bulunmamaktadır.

5035 sayılı Kanun'un bir diğer düzenlemesi, motorlu taşıtlar vergisine ilişkindi. Söz konusu kanunun tasarı halindeki metninde, mevcut ağırlık hesabı terk edilerek silindir hacmi ve yaşa göre hesaplama yöntemine

geçilerek lüks arabaların ödediği vergi miktarı artırılıyordu. Ancak, üst gelir gruplarından gelen tepkilerden olsa gerek Genel Kurul görüşmelerini sırasında yapılan bir değişiklikle lüks araçların vergileri düşürülmüştür.

Bu düzenlemelerden görülüyor ki, verginin yükünü yine çalışanlar üstlenecektir. Diğer bir deyişle, külfeti yine emekçiler çekecektir. Peki ya nimetler kim gidecektir? Daha önce de ifade edildi. Sosyal devletin tasfiye sürecine devam edilmesinden en büyük zararı emekçiler çekecektir. Çünkü, böyle bir süreçte ödedikleri verginin kendilerine eğitim, sağlık gibi kamu hizmeti olarak geri dönmesi olanağı neredeyse hiç kalmamaktadır. Doğal olarak faiz ödemelerine yer açabilmek için, her yıl olduğu gibi bu yılda da faiz dışı harcamalar bir hayli kısılacaktır. Bütçede neredeyse her yıl tekrarlanan bu bölüşüm tablosu, vergi teşvikleri de dikkate alındığında nimetlerden kimlerin yararlandığını veya yararlanacağını açıkça göstermektedir. Özetle, bütçenin nimetleri sermaye ve rantıye kesimine gitmekte, külfetini ise emekçiler üstlenmektedir.

Bütçe Bu Yıl Da Ciddiyetten Uzak

Günümüzün bütçe süreci temsile dayalı demokrasi ile birlikte doğmuştur; bu ikili iç içedir. Bu nedenle bütçe, çağdaş demokrasinin varlık nedeni olarak kabul edilir. Ama ne yazık ki, son yılların bütçe müzakereleri, hükümetlerin bu işi ciddiye almadıklarını göstermekte-

dir. Maalesef bu gelenek, AKP iktidarı ile de sürmektedir. Sadece hükümetler değil, Meclis de bu görüşmelere giderek kayıtsız kalmaktadır. Meclis, geçmiş bütçe uygulamasına (iki yıl önceki bütçe uygulaması) ilişkin kesinhesap kanun tasarılarının (KHKT) görüşülmesinde zaten devre dışı kalıyordu, şimdi buna bütçenin kendisi eklenmiştir. Meclis'in hiç tartışmadan KHKT'ni onaylaması ve aynen yasalaştırması ve bütçe müzakeresini ciddiye almaması, çağdaş ve demokratik bir ülkede kabul edilebilir bir durum değildir.

Bütçe müzakerelerinin ciddiye alınmadığının ilk göstergesi katılımdır. Bu yılki görüşmelerde, Başbakan ve Hükümetin katılmaması nedeniyle kayıtsızlık had safhasına varmıştır. Muhalefetin tam katılımına rağmen -ki geçmiş yıllarda bu çoğu kez sağlanamıyordu- bunun olması düşündürücüdür.

Bir diğer gösterge, müzakereler için öngörülen sürelerdir. Bütçenin genel sunuş ve kapanış konuşmalarıyla birlikte tümünün görüşülmesi bir haftada tamamlanmıştır. Tabi bu arada bakanlık ve kuruluşların 2002 yılı kesinhesapları da görüşülüp oylandı. Bu olağanüstü sıkıştırılmış süreye, ayrıca iki yasa tasarısının görüşülmesi de eklendi. Anlaşılan, bugünkü Meclis, bir önceki Meclis'in "15 günde 15 yasa çıkarma" performansından bir hayli etkilenmiş gözüküyor. Ama aynı Meclis, bir önceki Meclisin seçimlerdeki akıbetini de unutmamalıdır. Gün gelir, onlar unutsalar bile seçmenler kendilerine hatırlatıverir.

Bütçeyle ilgili bir diğer cidiyetsizlik örneği, 2004 Bütçe Kanunu'nun daha mürekkebi kurumadan bir tür ek bütçe sayılabilecek bir kanun tasarısı hazırlama -buna daha önce değinilmişti- çabasına girilmiş olmasıdır. Bilindiği üzere, geçtiğimiz günlerde Kamu Mali Yönetim ve Kontrol Kanunu Tasarısı yasalaşmıştır. Bu yeni Kanuna göre, 2005 yılında üç yıllık bütçe hazırlanması uygulamasına geçilecektir. Ama bu son gelişmeyle anlaşıyor ki, Hükümet bırakın üç yıllık bütçe büyüklüklerini belirlemeyi bir yıllık bütçeyi bile hazırlamanın bir hayli uzağındadır.

"Anayasaya Aykırı Düzenlemelere Bütçe Kanunlarında Yer Verme" Geleneği Devam Ediyor

Yıllardır bütçe kanunlarıyla anayasaya aykırı düzenlemeler

yapılmaktadır. Bunlarla ilgili Anayasa Mahkemesi çok sayıda iptal kararı vermektedir. Hükümetler buna rağmen ısrarla iptal edilmiş maddeleri ve anayasaya aykırı düzenlemeleri bütçe tasarılarına koymaya devam etmektedir. Meclis de bunları görmezlikten gelerek bu tür düzenlemelerin yer aldığı tasarıların kanunlaşmasına onay vermektedir. Adeta "Anayasa'ya aykırı hükümleri içeren bütçe kanunu çıkarmak" bir gelenek haline gelmiştir. Bu gelenek, maalesef bu yıl da devam etmektedir. 2004 Bütçe Kanunu'nun bir çok maddesinde Anayasa'ya aykırı hükümler bulunmaktadır.

İlginçtir, Anayasa Mahkemesinde dava konusu yapılan 21 konu, 2004 Bütçesinde yeniden düzenlenmiştir. Ki bunların bir bölümü hakkında Anayasa Mahkemesinin iptal kararları vardır⁽⁷⁾.

Kayıt Dışı Bütçe Uygulaması Devam Ediyor

Bütçe dışında kalan ve kayıt dışı bütçe olarak adlandırılan işlemler yıllardır varlığını sürdürmektedir. Kayıt dışı işlemlerle ilgili bilgilere 1997 yılından itibaren Sayıştay tarafından KHKT'nın ekli belgesi olarak hazırlanan Hazine İşlemleri Raporlarında yer vermeye başlanılmıştır. Kayıt dışı işlemler Anayasa'nın 161'inci maddesi gereğince bütçede yer alması gereken, ancak bütçe kanunları ile verilen yetki çerçevesinde bütçe gelir veya gideri olarak kaydedilmeyen tüm harcama ve gelirleri ifade etmektedir⁽⁸⁾.

Bilindiği üzere, geçtiğimiz günlerde 2004 Bütçe Kanun Tasarısı ve 2002 KHKT birlikte yapılmıştır. 2002 KHKT'nın ekinde sunulan 2002 Yılı Hazine İşlemleri Raporu'na göre, 2002 yılında kayıt dışı işlemler dahil edildiğinde 114 katrilyon olarak açıklanan giderlerin 147 katrilyon, 75 katrilyon olarak açıklanan gelirlerin ise 82 katrilyon lira olduğu görülmektedir. Ayrıca, kayıt dışı işlemlerin önemini gösteren bir diğer büyüklük de faiz dışı denge rakamlarıdır. Hazine Müsteşarlığı'nın verilerine göre 2002 yılında faiz dışı denge 12.4 katrilyon lira fazla vermektedir. Ancak bu rakam, kayıt dışı işlemler dikkate alındığında 11.8 katrilyon liralık bir açığa dönüşmektedir. Yani, faiz dışı denge bu tutar kadar açık vermektedir. Ancak ilginçtir doğru rakam Sayıştay'ın tespit ettiği bu rakam olmasına rağmen, ekonominin performansı değerlendirilirken Hazine'nin yayınladı-

ğı veri esas alınmaktadır. Halbuki, bütçe müzakereleri sırasında Meclis tarafından Sayıştay'ın bu bulguları dikkate alınsa ve bütçe dışına kaçışa izin veren bütçe kanun hükümleri bütçe kanun tasarılarından arındırılabilse, bütçe daha yasalasmadan kayıt dışı bütçe uygulamasının önüne geçebilmek mümkün olabilecektir. Ama ne yazık ki, Meclis, ne geçmiş yıllarda ne de 2004 bütçe müzakerelerinde böyle bir çaba gösterebilmiş değildir.

Sayıştay'ın tespitlerine göre, kayıt dışılığa üç tür işlem grubu yol açmaktadır. Bunlar şöyle sıralanabilir: Bütçeye kaydedilmeyen ödemeler, özel tertip DİBS ile finanse edilecek harcamalar ve gelir ya da gider kaydedilmesine "yetki" veren işlemler. 2004 Bütçe Kanunu'nda bu işlem grubu altında sıralanabilecek çok sayıda düzenleme bulunmaktadır⁽⁹⁾. Benzer düzenlemeler, 2003 Bütçe Kanu-

nu'nda da vardı. İleride 2003 ve 2004 yılı KHKT görüşülürken, Sayıştay tarafından sunulacak Hazine İşlemleri Raporları'nda "bu düzenlemelerin kayıt dışı bütçe yarattığı" ifadesi yer aldığına şaşmamak gerekir.

Hükümet, 2004 yılını "kayıt dışı ekonomiyle mücadele yılı" olarak ilan etmeye hazırlanıyor. Kendi hesaplarını kayıt altına alamayan bir hükümetin ekonomiyi nasıl kayıt altına alabileceği haklı olarak sorgulanacaktır. Umarız, Hükümet işe en kısa sürede kendi hesaplarını kayıt altına almakla başlar. Çünkü, diğer mücadelenin inandırıcılığı ancak o zaman mümkün olabilecektir.

Tek Yenilik Yeni Bir Bütçe Sınıflandırılmasına Geçilmiş Olmasıdır

Bütçenin çağdaş bir yapıya kavuşturulması amacıyla 2002 yılında başlatılan çalışmalar -altı kurumda analitik bütçe sınıflandırması pilot uygulama olarak başlatılmıştır- sonuçlandırılmış ve ardından 2004 Mali Yılı Bütçe Kanunu Tasarısı analitik bütçe sınıflandırılması olarak adlandırılan bu yeni kod yapısına uygun olarak hazırlanmıştır.

Avrupa Komisyonu'nca kabul edilen Katılım Ortaklığı Belgesi'ndeki "Mali ve Bütçe Hükümleri" çerçevesinde tanımlanan bu yeni kod yapısına geçiş, bütçenin çağdaş bir yapıya kavuşturulması açısından önemli bir adım olmuştur. Ancak, bütçe felsefesinde eski anlayışlar devam ettiğinden bu önemli değişiklik şekilsel düzeyde kalmıştır. Zaten, eski anlayışla yeni

bir bütçe hazırlayabilmek yeni bir tekniğe başvurulsa bile mümkün değildir.

NOTLAR

- (1) Ancak son yıllarda, IMF programlarının yarattığı sosyal risklerin önemli boyutlara ulaşmasından ve bu programlara yönelik gelişmekte olan ülkelerdeki çalışan kesimlerin örgütlü tepkilerinin yoğunlaşmasından olsa gerek, iki kuruluş arasında yapılan iş bölümünün bir gereği olarak DB bu tür sosyal sorunları giderek önemser hale gelmiştir. Böylelikle, DB aracılığıyla IMF programlarının yarattığı sosyal riskler giderilmeye çalışılmaktadır. Nitekim, 2000 yılında imzalanan stand-by anlaşmasının hemen ardından DB tarafından sosyal risklerin azaltılmasına yönelik program devreye sokulmuştur. Özellikle yoksullara yardım götürülmesi son yıllarda IMF-DB patentli programların ayrılmaz bir parçası olmuştur. Ancak yoksullara yardım DB'ce "iane-sadaka-zekat" gibi görülmektedir. Kaldı ki, yoksullara yardım götürülmesi ülkemiz açısından yeni de bir uygulama değildir. Bilindiği üzere, 1986'da Özal tarafından bu amaçla sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı teşvik fonu kurulmuştur. Bu tür yardımlar, Batı ülkelerinde vatandaşlık hakkının bir sonucu olarak bir sosyal güvenlik yardımı niteliğindedir. Aksi halde, bu tür yardımların hedef kitleye ulaşması son derece güç olmaktadır. Nitekim, KIT Komisyonu'na sunulan Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu'nca hazırlanan raporlardan da izleneceği üzere sözünü ettiğimiz fon aracılığı ile dağıtılan yardımların hedef kitleye ulaşmadığı görülmektedir. Basından edindiğimiz bilgilere göre, DB'ce fakir ailelere aile başına verilen eğitim yardımı da aynı akıbeti paylaşmaktadır. İki yardım kanalı arasındaki tek farklılık, ilkinin hibe, ikincinin ise geri dönüşü olan bir kredi olmasıdır. Sakıncası açıkça görülmesine rağmen, AKP Hükümeti'nin Acil Eylem Planı'nda (AEP'de) bu fon üzerinden yoksullara yardım götürülmesini planlaması ve bunu yeni bir öneriymiş gibi sunması düşündürücüdür. Ayrıntılı bir değerlendirme için bknz. Konukman (2003 a).
- (2) Bu durumun ayrıntılı bir analizi için bknz. Erdoğan (2003: 15-20).
- (3) Burada verilen bütçe büyüklükleri, geçmiş yıllarla karşılaştırma yapılabilmesi için uygulanmakta olan bütçe sınıflandırılmasına göre sunulmaktadır. Bu eski sınıflandırmaya göre, öngörülen diğer bütçe büyüklükleri şöyledir: Bütçe

gelirleri: 114.5 katrilyon lira, Bütçe Açığı: 46.4 katrilyon lira, Faiz dışı fazla: 19.8 katrilyon lira. Yani sınıflandırmaya göre bütçe büyüklükleri ise şu şekildedir: Bütçe giderleri: 150.6 katrilyon lira, Bütçe gelirleri: 104.1 katrilyon lira, Bütçe Açığı: 46.5 katrilyon lira, Faiz dışı fazla: 18.2 katrilyon lira. Öte yandan, metinde yeralan eğitim ve sağlık bütçe payları yeni sınıflandırmaya göre verilmiştir. Çünkü, Meclis'e bu paylarla ilgili olarak eski sınıflandırmayı temel alan herhangi bir veri sunulmamıştır.

- (4) Ödenek kesintileri tasarruf yerine tam tersine israf yaratmaktadır. Verilmesi gereken ödenegi vermemekle neden olunan israf, ödeneginden fazla harcama nedeniyle yapılan israfı kat ve kat aşmaktadır. Dolayısıyla, Türkiye'de tasarruf genelgesi tasarrufu artırmaktan ziyade israfın büyümesine neden olmuştur. Ayrıntısı için bknz. Konukman (2001: 21-22). Bu tasarruf anlayışında öylesine ileri gidilmiştir ki, üniversiteler, kendi araştırma fonlarını Maliye Bakanlığı'ndan izin alma zorunluluğu nedeniyle neredeyse kullanamaz hale getirilmiştir. Bilindiği üzere, IMF ile geçen yıl varılan anlaşma çerçevesinde üniversitelerin araştırma fonları, diğer tüm fonlar gibi bütçe içine alınmıştır. Bu bizim de katıldığımız ve savunduğumuz bir karardır. Çünkü bu tür bir düzenleme, hazinenin teklifinin, mali disiplinin ve saydamlığın sağlanması açısından gereklidir. Ancak buradaki yanlışlık, üniversitelerin araştırma fonları ihtiyacının görmezden gelinmesidir. Söz konusu fonların bütçeye alınması, ihtiyacın varlığını ortadan kaldırmaz. Büt-

çeye alınma sürecinde, araştırma için gerekli olan tutarların ödenekleştirilerek üniversitelerin serbest kullanımına sunulması daha doğru bir düzenleme olurdu. Maalesef, bu yola gidilmemiş ve üniversiteler mağdur edilmiştir.

- (5) Harcama kesintilerinin büyüme üzerindeki muhtemel etkileri ve maliye politikalarının kalitesinin değerlendirilmesi-ne ilişkin ayrıntılı bir analiz için bknz. Emil ve Yılmaz (2003: 8-19).
- (6) Bu tespit için bknz. Konukman (2003b: 21-22).
- (7) Anayasaya aykırı bu hükümlerin ayrıntılı bir analizi için bknz. Gülen (2003: 4-5).
- (8) Ayrıntılı bilgi için bknz. Sayıştay (2003).
- (9) 2004 Mali Yılı Bütçe Kanunu'nun "Bağış, hibe ve yardımlar" başlığını taşıyan 23'üncü maddesi TMO ile ilgili 27 (g) maddesi, "Türk Telekomünikasyon A.Ş.'nin kâr ve sermaye değişiklikleri" başlıklı 28'inci maddesi ve "kamulaştırma bedellerinin sertifika ile ödenmesi" başlıklı 46'ncı maddesi hemen göze çarpan hükümlerdir. Kayıt dışılığa yol açan hüküm örnekleri daha da çoğaltılabilir. Bu hükümlerin ayrıntılı bir dokümü, bu metnin yazarından temin edilebilir.

KAYNAKÇA

- Emil, F. Yılmaz, H.H (2003), **Kamu Borçlanması, İstikrar Programları ve Uygulanan Maliye Politikalarının Kalitesi: Genel Sorunlar ve Türkiye Üzerine Gözlemler**, (Yayımlanmamış Tebliğ).
- Erdoğan, S. (2003), "% 6.5 Faiz Dışı Fazla: Sürdürülebilir Kamu Borcu ya da Sürdürülemez İktidarlar", **TÜRK-İŞ Dergisi**, Eylül-Ekim 2003, Sayı: 357, s. 15-20.
- Gülen, F. (2003), **2004 Mali Yılı Bütçe Kanununda Yer Alan Bazı Düzenlemeler Hakkında Değerlendirmeler**, (Yayımlanmamış Çalışma), TBMM CHP Grubu.
- Konukman, A. (2001), "Bütçe gerçekten bir yasa mıdır?" (Yuvarlak Masa), **İktisat Dergisi**, Aralık 2001, Sayı: 420, s. 3-24.
- (2003a), "AKP'nin Acil Eylem Planı (AEP) Üzerine Bir Değerlendirme", **TÜRK-İŞ Dergisi**, Aralık 2002-Şubat 2003, Sayı: 353, s. 29-31.
- (2003b), "Büyüyoruz Ama Nasıl?", **TÜRK-İŞ Dergisi**, Eylül-Ekim 2003, Sayı: 357, s. 21-22.
- Sayıştay (2003), **2002 Yılı Hazine İşlemleri Raporu** (<http://www.sayistay.gov.tr>).

2004 Yılı Bütçesi ve Çalışanlar

Ülkemizin 2003 yılı sonuçlarına bakıldığında, faiz oranlarının ve enflasyonun düşmesi olumlu bir gelişmedir. Ekonomideki bu olumlu sonuçların yanında, iç ve dış borç stokları, işsizlik ve yoksulluk artmıştır. KİT'lerin haraç-mezat satılması ve sendikasılaştırma uygulamaları, esnek çalıştırmayı kurumlaştıran Yeni İş Kanunu çalışanlar bakımından olumsuz gelişmeler olarak değerlendirilmiştir.

Bu anlayışın ürünü olarak 2004 yılı bütçesi hazırlanmış ve geniş halk kesimlerinin yoksullaşmasını öngören yeni hedefler belirlenmiştir. Devlet gelirleri şekillenirken, ağırlık olarak dolaylı vergilerdeki artışlar esas alınmış, ücretlilere yönelik iyileştirmeler bir yana sınırlı bir katkısı olan ve 2003 yılında 45 milyon lira olarak uygulanan özel indirim tutarı kaldırılmıştır.

Bütçede en büyük gider kalemi olarak faiz ödemelerine 66,2 katrilyon TL ayrılmıştır. 2004 yılı Bütçesinde ücret artışlarına, sosyal haklara, yatırımlara ayrılan payların yetersizliği dikkat çekmektedir.

Acil Eylem Planında "Ücretlilerin yararlandığı özel indirimin, zaman içerisinde, kademe olarak artırılarak, asgari ücret seviyesine çıkarılacak." şeklinde taahhüt edilmesine rağmen, Hükümetin, 2003 temmuz

ayında çıkardığı bir yasayla, 2004 yılından itibaren özel indirimi kaldırması, kendi taahhütlerine de sahip çıkma konusunda güvensizlik yaratmıştır. Özel indirim, ayda 6 750 000 lira olarak bir katkı getirmekteydi. Denilebilir ki, biz, ücretlilerin yararlandığı özel gider indirimini artırdık; yani, bu, fatura, fiş toplamak suretiyle yararlanılan indirim dönüştürdük gibi gerekçeler hiçbir şekilde inandırıcı olmaz. Bu değişiklik, ücretlilerin daha çok vermesini getirmiştir.

2004 yılı bakımından ayrı bir eşitsizlik örneği, emekli aylıkları ve SSK prim kazançların

da yapılmıştır. SSK emekli aylıklarında altışar aylık bölümler olarak yüzde 10 artış öngörülürken, 1.1.2004 itibariyle prim kazançlarında yüzde 20 artış yapılmıştır. 4447 sayılı Kanun ile prim artışlarının başlangıcının 1 Nisan olmasına rağmen, asgari ücret artışı gerekçe yapılarak 1 Ocak 2004 tarihine çekilmiştir. Hükümet, asgari ücretteki artış nedeniyle, SSK prim alt sınırı kazanç arasındaki fark olan 46 milyon liranın devletçe karşılanmasını getirirken, prim artışlarını üç ay öne çekmekle, yüksek gelir üzerinden prim ödeyenlerden sağlanacak ek artışlarla, aslında Devlet daha kazançlı olmuştur.

Bu bütçe, devletin sosyal devlet olma niteliğini önemsemeyen bir yaklaşımla hazırlanmıştır. Örneğin, eğitime, sağlığa ve sosyal güvenlik kurumlarına ayrılan payların yetersizliği de, yoksulluğun artmasında belirleyici olmaktadır. Sosyal güvenlik kurumuna yapılan transfer 2003 yılında 16,1 katrilyon olarak saptanırken, 2004 yılında 15,9 katrilyona indirilmiştir. Bütçe ile düzenlenmesi gereken iyileştirmeler yapılamamış, emekli aylıklarında oluşan eşitsizlikler giderilememiştir. 1.1.2004 itibariyle, işçi ve memur emekli aylıklarında büyük farklar oluşmuş, işçi emeklileri sistemin haksızlığına uğrayan ke-

simi olarak kalmıştır. Bugün için, taban emekli aylıklarında, memur ve işçi emeklileri arasında 119 milyon lira fark oluşmuştur.

Bütçenin diğer bir adaletsizliği de vergi gelirlerinin dağılımında karşımıza çıkmaktadır. 2003 yılında yoğun biçimde tartışılan ve mutlaka düzeltilmesi gereken dolaylı vergilerin payı daha da artırılmıştır. 2003 yılında yüzde 68 oranlarında olan dolaylı vergilerin toplam vergiler içerisindeki tutarı, 2004 yılı bütçesi içerisinde yüzde 70'leri aşacak olması, geliri sınırlı olan ve zor geçinen kesimlere dönük yoksullaştırma politikaları olarak değerlendirilmiştir.

Özel İşlem ve Özel İletişim Vergileri sürekli hale getirilmiş, fon kesintilerinin süresi uzatılmış, bazı vergilerin ortalama enflasyonun üzerinde artırılması, ücretlilere uygulanan özel indirim tutarının kaldırılması gibi uygulamalar, birer haksızlık örneği olarak görülmüştür.

2004 yılı bütçesinde yatırımlar 7 katrilyon 550 trilyon olarak öngörülmüştür. Yatırımlara ayrılan bu pay ile 2004 yılı istihdam ve yatırım bakımından kayıp bir dönem olacaktır. Yatırımlar, 1999 öncesinde gayri safi milli hâsılaya oran olarak yüzde 6,2 iken, 2003 yılında yüzde 4,8'e düşmüş, 2004 yılı bütçesinde ise yüzde 4'lere kadar çekilmiştir.

KIT'lere ayrılan transferler de çok yetersiz kalmış, bilinçli olarak bu dev kurumların zayıf-

latılması ve özelleştirilmesi benimsenmiştir.

2003 yılında yüzde 3 dolayında gerileyen tarım sektörünün, 2004 yılında yüzde 5 dolayında küçülecek olması, kırsal alandaki yoksulluğu ve tarım ürünlerinin ithalatını artıracak uygulamalar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu değerlendirmelerden de anlaşılacağı gibi, 2004 yılı daha zor bir yıl olacağı benzetilmektedir. Halkın satmalma gücü kalmamış, büyümenin istihdam yaratmayan bir yöne dönüşmesi ciddi bir şekilde tartışılması gerekir. 2003 yılındaki büyüme, daha çok stoklardan ve ihracattan sağlanmıştır. Esas olan, istihdam yaratan ve gelir düzeylerini artıran büyümeyi teşvik edecek kararların alınmasıdır. Öncelikle, kesintilerin yüksekliği ve işverene maliyeti, yatırımları engelleyen bir yapıya

dönüşmesi nedeniyle, sosyal güvenlik kesintileri ve vergilerin ödenebilir bir seviyeye çekilmesi gerekmektedir.

Hükümet, sosyal tarafların görüşlerini almalı ve bu şekilde Kanun Tasarıları hazırlanmalıdır. Hükümet, kendi çoğunluğu ile yanlış yapmamalı, sosyal taraflar ile uzlaşan bir yaklaşım göstermelidir. Bu ilke, toplumsal barışa da katkı sağlayacaktır. Özellikle de, Kamu Yönetiminde Yeniden Yapılanma Kanun Tasarısı, ülke gerçeğine uymamakta, istihdamda ve hizmetlerde belirsizlik getirmekte ve üniter devlet yapısı ile çelişmesine ve oluşan muhalefete rağmen TBMM'sine sunulmuştur. Esas olan, sosyal kesimlerin görüşlerini değerlendiren ve toplumsal mutabakat ile bu tür Kanun Tasarılarının hazırlanmasıdır. Hükümet, bu kurala uymadı. TBMM'nde çoğunluk sayısı, haksızlık için bir güç olmamalıdır.

3 Aralık Dünya Özürlüler Günü

Özürlüler Çalışma Yaşamının Neresinde?

3 Aralık tarihinin tüm dünyadaki özürlü vatandaşlara atfedilmesi, bu günde özür-lülerin sorunları ve çözümle-rinin ele alındığı platformla-rın oluşturulması anlamlı bir olgudur.

Ortopedik, zihinsel, be-densel ve eklem hareketi ya-pamayan engelliler olmak üzere hayata uyum sağlamak-ta güçlük çeken ve dört duvar arasına sıkışmış durumda ya-şam mücadelesi veren insan-ların sorunlarını göz ardı et-mek mümkün değildir.

Ülkemizde özürlü vatan-daşlarımıza yönelik çalışma-lar, özürlüler alanında çalışma yapan tüm ulusal ve uluslara-rası kuruluşlar ile işbirliği ve koordinasyonu sağlayan Baş-bakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı'nın kurulmasıyla büyük bir ivme kazanmıştır.

Kurum, öncelikli olarak ül-kemizdeki özürlü vatandaşla-rımızın oranını tespit etmek üzere "Türkiye Özürlüler Araştırması"nı gerçekleştirmiş-tir.

Bu araştırmanın verilerine göre Türkiye'de özürlü nüfus oranı %12,29'dur. Bu oranın erkeklerde % 11,10, kadınlar-da ise % 13,45 olduğu, Türki-

ye Özürlü Nüfus Oranı içinde birden fazla özürlü olanların oranı ise %11,4 olduğu ortaya çıkmaktadır.

Bu sonuçlar bize Türki-ye'deki özürlü gerçeğinin hiç de azımsanmayacak bir bo-yutta olduğunu gösteriyor. Aynı zamanda bu insanların yaşadıkları sorunlar da aynı ölçüde vahamet taşımakta ve özürlü vatandaşlarımızın sos-yal hayata entegrasyonunun

sağlamak için acil çözümler bulunması gerektiğini ortaya koymaktadır.

Özürlülerin en önemli so-runu olan işsizlik ya da bir başka deyişle çok düşük oran-da istihdam edilmeleridir.

Ülkemizde özürlü insanla-rın ekonomik hayata enteg-rasyonunu sağlamaya yönelik çeşitli yasal düzenlemeler bu-lunmaktadır ve İş ve İşçi Bul-ma Kurumu ile Devlet Perso-nel Daire Başkanlığı, özürlü istihdamının sağlanması ve bu konuda gerekli denetimlerin yapılması ile yetkili ve sorum-lu organlardır.

Özürlülerin istihdamı ile ilgili yasal mevzuatta şu dü-zenlemeler yer almaktadır:

- 1475 sayılı İş Kanunu-nun 25. maddesine göre 50 ve üzeri işçi istihdam eden işverenlerin % 3 oranında özürlü çalıştırma zorunluluğu bulun-maktadır. % 3 oranında özürlü personel çalıştır-manın yükümlülüğünün denetimi Devlet Perso-nel Başkanlığı'na aittir.
- 4857 sayılı yeni İş Kanu-nunda ise aşağıdaki maddeler yer almakta-dır:

Madde 30:

Bakanlar Kurulunca belirlenecek oranların üstünde özürlü ve eski hükümlü çalıştırmakla yükümlü olmadıkları halde özürlü çalıştıran veya çalışma gücünü yüzde seksenden fazla kaybetmiş özürlüyü çalıştıran işverenlerin bu şekilde çalıştırdıkları her özürlü için 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanununa göre ödemeleri gereken işveren sigorta prim hisselerinin yüzde ellisini kendisi, yüzde ellisini Hazine öder.

Madde 101:

Bu kanunun 30uncu maddesindeki hükümlere aykırı olarak özürlü ve eski hükümlü çalıştırmayan işveren veya işveren vekiline çalıştırmadığı her özürlü ve eski hükümlü ve çalıştırmadığı her ay için yediyüz elli milyon lira para cezası verilir. Kamu kuruluşları da bu para cezasından hiçbir şekilde muaf tutulamaz.

Özürlü istihdam etme yükümlülüğünü yerine getirmeyen işverenlerden toplanan para cezaları, özürlülerin mesleki eğitim, mesleki rehabilitasyon, kendi işini kurma ve bu gibi projelerde kullanılmak üzere İş ve İşçi Bulma Kurumunda toplanmaktadır.

Özürlülerin Devlet Memurluğuna alınması ve bu konu ile ilgili yasal düzenlemeler de 657 sayılı Devlet Memurları Kanununda yer almaktadır.

Konuyla ilgili birçok yasal düzenleme bulunmasına rağmen özürlülerin yeterli ölçüde istihdamının sağlanması konusunda neden ilerleme kaydedilemediğinin çeşitli ne-

denleri vardır. Bu nedenlerin bazıları şu şekilde sıralanabilir:

- Özürlülere yönelik olarak verilen eğitimde bazı yetersizliklerin oluşu en

önemli neden olarak kabul edilebilir. Özürlü eğitimi veren okulların sayılarının yetersizliği ve her ilde bulunmayışı, bu okullardaki malzeme ve ekipman eksikliği önemli sorunlardır. Özürlü çocukların ilköğretimin ardından eğitimlerine devam etme şansları çok azdır. Özürlülerin ilkokul sonrasında da eğitimlerine devam etmelerini sağlayacak tedbirlerin devlet tarafından acilen alınması gerekmektedir.

Bazı özürlü çocukların ise fiziksel veya zihinsel durumları itibarıyla özel eğitim kurumlarında eğitim almaları gerekmektedir. Ancak bu tür eğitim kurumlarının yetersizliği nedeniyle bu çok fazla mümkün olmamaktadır.

Görme özürlülere yönelik eğitim veren okulların sayılarının yetersiz oluşu görme özürlülerin eğitiminde büyük engel teşkil etmektedir. Ülkemizde sadece dokuz ilde Körler Okulu bulunmaktadır. Bu sayı oldukça yetersizdir.

Eğitimden yararlanma olanakları bu kadar sınırlı olan özürlülerin

meslek sahibi olmaları ve işgücü piyasasında yer edinmeleri de aynı şekilde güçlük taşımaktadır.

- Özürlülere yönelik günlük yaşam için gerekli beceriler kazandırmayı amaçlayan mesleki eğitim veren rehabilitasyon merkezleri, özürlü insanların sosyal ve ekonomik hayata entegrasyonunu sağlamak açısından büyük önem taşımaktadır. Ancak bu merkezlerin sayısı da oldukça yetersizdir.

- Özürlülerin istenilen başarıyı sağlayamayacağı konusundaki önyargılar, işverenlerin özürlü istihdam etmekten kaçınmalarına neden olmaktadır. Körler Okuluna öğretmen alınırken görme özürlü olmayan öğretmenlerin tercih edilmesi de özürlülere karşı ne kadar olumsuz yaklaşımlar sergilendiğinin bir göstergesidir.

Özürlüler İdaresi Başkanlığı'nın üzerinde çalıştığı **Özürlüler Çerçeve Kanun Tasarısı** ile;

- Özel eğitim ve rehabilitasyon hizmetlerinden sürekli ve düzenli olarak yararlanması gerekli

olan, zorunlu refakatçi ile bu kurumlardan hizmet alan bireylerin resmi ve özel işyerlerinde çalışan ebeveynler için çalışma saatleri içinde çocuklarının ulaşımını sağlamaları amacıyla özel izin verilmesi için düzenleme yapılması

ve

- Özürlülerin çıraklık eğitimine alınmaları, il belediyelerinde özürlü hizmet birimleri kurulması, mesleki istihdam, iş ve meslek analizi, yüksek öğretim, sosyal bakım uygulamaları gibi konularda da düzenlemeler öngörülmektedir.

Bu tasarının kanunlaşması ve bir an önce uygulamaya sokulması özürlüler açısından oldukça büyük faydalar sağlayacaktır.

Sonuç olarak, özürlülerin daha iyi yaşam standartlarına kavuşturulmaları için devletin yönlendirmesi ışığında tüm sivil toplum kuruluşları ve gönüllü kuruluşların sıkı bir işbirliği ve koordinasyon içinde gerekli çalışmaları yürütmesi gerekmektedir. Bu konuda eksiklerimizi gidermek hepimiz için insanlık görevidir. Büyük Önder Atatürk'ün de ifade ettiği gibi;

"Toplumsal Uygarlık Düzeyi Sakatlara Verdiği Değerle Ölçülür."

1974 Kıbrıs Barış Harekatı ve TÜRK-İŞ

Yunan Cuntası organize ettiği gayri-meşru bir darbe ile Makarios rejimine son vermiş ve Enosis yanlısı Sampson'u başa getirmiştir. O andan itibaren Adada yaşayan Türkler 1955-1958, 1963 ve 1967 yıllarında olduğu gibi 1974 yılında bir kez daha can ve mal güvenliğinden mahrum kalmış ve tüm dünyanın gözleri önünde soykırım ve katliamlarla dolu acı günler yaşamaya mahkum edilmişlerdir. Bu utanç verici tablo karşısında neredeyse tüm Avrupa susmuş ve pasif kalmıştır. Nihayetinde acı dolu günler, Türkiye'nin Londra ve Zürih Anlaşmalarının kendisine tanıdığı haklara dayanarak Adaya müdahale kararı almasıyla son bulmuş, adaya barış, huzur ve istikrar gelmiştir. Dönemin Başbakanı Bülent Ecevit demokrasinin dikta-ya karşı zaferi olan Kıbrıs Barış Harekatını şu cümlelerle başlayan açıklamasıyla tüm dünyaya duyurmuştur: "Silahlı Kuvvetlerimizin Kıbrıs'a indirme ve bindirme hareketi başlamış oluyor, milletimize ve Kıbrıslılara ve insanlığa hayırlı olsun. Bu şekilde insanlığa ve barışa büyük bir hizmette bulunmuş olacağımıza inanıyoruz. Öyle umarım ki kuvvetlerimize ateş açılmaz ve kanlı bir çatışmaya yol açılmaz. Biz aslında savaş için değil, barış için, yalnız Türklere değil Rumlara da barış getirmek için adaya gidiyoruz..."

Kıbrıs'ta darbe haberi Dış İşleri Bakanlığımıza 15 Temmuz Pazartesi günü ulaşmıştır. Başbakan Ecevit haberi Afyon haşhaş bölgesine doğru giderken uçakta almıştır. O andan itibaren hızlı bir iç ve dış diplomasi hareketliliği yaşanmış ve 17 Temmuz Çarşamba günü İngiltere Hükümeti, Türkiye ile garantör devlet olarak görüşmeyi kabul ettiğini bildirmiştir. Aynı gün ve saatlerde Amerikan Büyükelçisi Macomber, Kıbrıs'ın bağımsızlığının ve anayasasının ihlal edilmesine Amerika'nın karşı olduğunu belirten ancak açıkça Yunan Cuntasına karşı çıkmayan mesajı getirmiştir. Ecevit'in büyükelçiye cevabı

sert olmuştur: "İngiltere ile görüşmelerden bir sonuç alamazsak haklarımızı kendimiz kullanacağız..."

17 Temmuz'da bu gelişmeler yaşanırken TÜRK-İŞ İcra Kurulu aynı gün toplanmış ve savaşın eşiğinde yaptığı açıklamayla Türk ulusunu bütünleştirmişti: "...Türk Ulusunun hak, adalet, ulusal onur ve bağımsızlık savaşında başarısının başta gelen özelliği şudur: Ulusumuz, ulusal sorunlarla karşılaştığı her zaman, derhal bütünleşmeyi bilmiş, dayanışma içinde, cesareti ve kahramanlığı ile güçlüklerin üstesinden gelmiştir... Bu durumda yapılacak iş her çe-

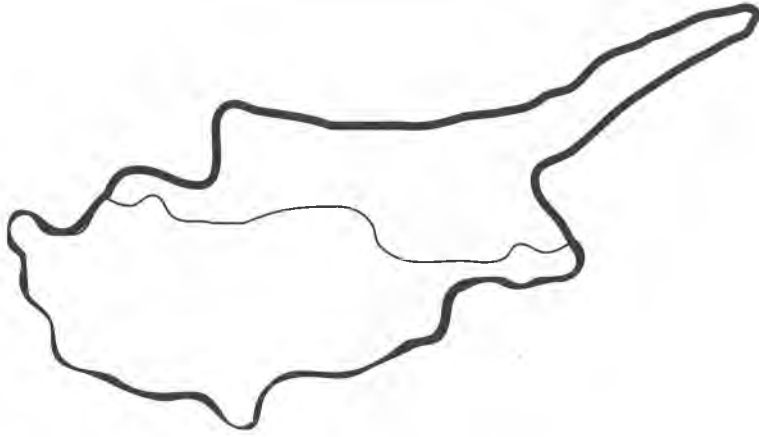

şit iç çekişmeyi unutmak, Atatürk'ün çizdiği yolda derhal bütünleşerek hak, adalet, ulusal onur ve bağımsızlığımızı sonuna kadar korumaya hazırlıklı olmaktır..." Açıklamanın devamında TÜRK-İŞ, ilk ödevini ekonomik ve askeri gücün en yüksek düzeye ulaştırılması olarak belirlemiş ve bu yolda Türk İşçisinin her zaman olduğu gibi hakkın zaferi sağlanıncaya kadar en önde savaşmaya ve her çeşit fedekarlığa tereddütsüz katılanmaya hazır olduğunu duyurmuştur. TÜRK-İŞ İcra Kurulu ayrıca gelişmelere bağlı olarak ülke çapında devam eden grevlerin ertelenebileceğini ve çeşitli sektörlerde çok sayıda işçiyi ilgilendiren ve uyuşmazlık safhasına gelen grevlerin TÜRK-İŞ'in

ikinci uyarısına kadar uygulanmamasını kararlaştırdığını açıklamıştır. TÜRK-İŞ İcra Kurulu, Türk tezinin haklılığını uluslararası alanda da savunmuş, adadaki uluslararası anlaşmalara aykırı durumun düzeltilmesi yönünde gerekli girişimleri başlatması için Uluslararası Hür işçi Sendikaları Konfederasyonu'na (ICFTU) çağrıda bulunarak üzerine düşen görevi yerine getirmiştir. İcra Kurulu açıklamanın sonunda Hükümetten, bütün siyasi parti liderlerinden, kurum ve kuruluşlardan ve ulu-

sumuzdan dış ilişkiler çerçevesinde sürdürülen tam dayanışmanın devam ettirilmesini istemiş ve bir kez daha Türk İşçisi'nin ulusun emrinde üzerine düşen görevi eksiksiz olarak yerine getirmeye hazır olduğunu belirtmiştir.

17 Temmuz saat 15:30'da dönemin Başbakanı Ecevit, İngiltere Başbakanı Wilson ve Dışişleri Bakanı Callaghan ile ilk toplantıyı gerçekleştirdiği Londra'ya hareket etmiştir. Aynı gece Amerikan Dışişleri Ba-

kanı Kissinger'ın Yardımcısı Sisco da Londra'ya gelmiş ve Başbakan Ecevit ile bir görüşme yapmıştır. Ecevit, Londra görüşmeleri süresince Türkiye'nin ciddiyetini ortaya koymuştur. Washington bu ciddiyet üzerine Sisco'dan, geniş yetkilerle temaslar yapmasını ve gerekirse Yunanistan ve Türkiye arasında mekik dokumasını istemiştir. 18 Temmuz Perşembe gecesi toplanan TBMM, 20 Temmuz Cumartesi günü Meclis'ten savaş için tam yetki istenmesine karar vermiştir.

19 Temmuz Cuma günü diplomatik temaslarla geçmiştir. Sisco, Yunanistan ile Türkiye arasında mekik dokumuş ve uzlaştırma yolları aramıştır. Çeşitli ülkeler Yunan Cuntasının hareketini kınamışlardır. TÜRK-İŞ İcra Kurulu, 19 Temmuz'da yaptığı toplantıda Ankara'da devam eden Genel-İş Grevinin daha fazla uzamaması için tarafların anlaşmaları önerisinde bulunmuştur. Bu arada Başbakan Bülent Ecevit **"Artık beklemeye sabrımız kalmadı..."** şeklinde bir açıklama yapmış, nihayetinde 20 Temmuz Cumartesi günü sabaha karşı Hükümet kararı alınmış ve saat 05:00'de hareket başlamıştır.

TÜRK-İŞ İcra Kurulu, Kıbrıs'a çıkarmanın yapıldığı gün sabah saat 7:30'da toplanarak teşkilatına bağlı yetkilileri ile birlikte Kıbrıs Barış Harekâtına olan desteğini açıklamıştır: **"...Türk İşçi Hareketi, Devletler Hukukunun ve bağımsız Kıbrıs Cumhuriyetine vücut veren Londra ve Zürih Andlaşmalarının öngördüğü tüm barışçı yolları deneyen Türk Hükümeti'nin girişimlerinin karşılıksız kalması üzerine anlaşmalara dayalı müdahale hakkını kullanmasını yürekte ve bütün varlığıyla desteklemektedir..."** Yayınlanan bildiride yurt çapındaki grevlerin durdurulmasına ka-

rar verildiği ve Türk İşçi Hareketinin, Türk Ulusunun ve Kahraman Silahlı Kuvvetlerimizin emrinde olduğu açıklanmış ve alınan kararlar Türk Ulusuna duyurulmuştur :

"...1) Kamu ve özel sektörde tüm grevler durdurulmuş, işçilerimize, işbaşı yapmaları için kesin talimat verilmiştir.

2) İşçilere gerektiğinde geceleri veya tatil günlerinde bir ücret karşılığı olmaksızın çalışmaları ve bu çalışma karşılığı olan ödemelerin, Hükümetçe belirlenecek bir fonda toplanacağı hususu bildirilmiştir.

3) Gıda üretiminin en üst düzeye çıkarılması için gerekli çabanın gösterilmesi hususunda ilgili kuruluşlara ve bunlar aracılığı ile işçilerimize gerekli direktif verilmiştir.

4) İzinde bulunan tüm işçilerimizden ve işçi liderlerinden izinlerini derhal keserek görev başına dönmeleri istenmiştir.

5) Türk İşçi Hareketine ait tüm maddi varlıkların, araç ve gereçlerin gerektiğinde Şanlı ordumuzun emrine verilmesi kararlaştırılmıştır.

6) Harekatın başladığı andan itibaren yurdumuzun her yanında işçilerimizce başlatılan bağış kampanyasının ulusal ihtiyaçlarımız yönünde kullanılabilmesini teminen yaygınlaştırılması ve belirli bir fonda toplanması kararlaştırılmıştır. Bu amaçla TÜRK-İŞ'e bağlı kuruluşlarımız açılacak hesaba başlangıç olarak 4 milyon lira yatırılacaktır.

"Sadece bir toplumun egemenliği ile bütün adada barış tesis edilemez"

"Türk toplumu kendi vatanında ikinci sınıf vatandaş haline getirilemez"

7) Tüm işçilerimize, kan bağış kampanyası gerekirse, bu hususta hazırlıklı olmaları duyurulmuştur.

8) İşyerlerimizde alınabilecek sivil savunma tedbirlerinin eksiksiz uygulanması için işçilerimize, sendika temsilcisi ve yöneticilerimize gerekli direktifler verilmiş, Türk işçilerinin sivil savunma hizmetlerinde gönüllü çalışma yapacağı bildirilmiştir.

9) Türk Hükümetinin tüm barışçı yolları denedikten sonra ve çabalara karşılık verilmemesi üzerine aldığı kararın amacının tüm dünya işçilerine duyurulması kararlaştırılmış, bildirim yapılmıştır.

10) TÜRK-İŞ Yönetim Kurulu'nun çalışmaları ve gelişmeleri izlemek ve şartların gerektirebileceği tedbirleri anında kararlaştırmak üzere, TÜRK-İŞ Genel Merkezinde görev başında olması kararlaştırılmıştır..."

20 Temmuz'da başlayan hareket 22 Temmuz Pazartesi günü saat 17'ye kadar devam etmiş ve bu üç günde BM Güvenlik Konseyi iki kez toplanmıştır. İkinci toplantıdan çıkan ateş-kes kararı önce Yunanistan ve daha sonra Türkiye tarafından kabul edilmiştir. Başbakan Ecevit ateşkes kararının kabul edilmesinin nedenini Türkiye'nin "istilacı" olmadığını tüm dünya ülkeleri tarafından bilinmesi şeklinde ifade etmiştir.

Aynı gün İcra Kurulu'nun çağrısı üzerine olağanüstü toplanan TÜRK-İŞ Yönetim Kurulu memnuniyetini dile getiren bir bildiri yayınlamıştır: "Türk İşçi Hareketi, ulusumuzun göz bebeği, şanlı ordumuzun Kıbrıs Cumhuriyeti'nin varlığına, tüm Kıbrıs Halkının haklarına yönelik tehlikeyi bertaraf etmek ve Kıbrıs bağımsızlığını, güvenliğini ve anayasası ile ihdas edilen düzeni yeniden kurmak amacıyla sürdürdüğü askeri barışçı hareketin ilk üç günlük hedefi-

"HİKAYE"

Önce Kıbrıs Türktür.

Sonra "Ya Taksim ya Ölüm"

Sonra Yaşasın Cumhuriyet

Sonra Cav Cuv güm güm

Şimdi görüşmeler başladı

Birinci bölüm, ikinci bölüm.

Sonra...

A. Bahadır

Kıbrıs basın tarihinde önemli bir yere sahip olan Savaş Gazetesinin ön sayfasında 1960'lı yılların sonunda "NOKTA" başlığı altında yayınlanan ve Özker Yaşın tarafından yazılan bir taşlama.

ne ulaşmış olmasını büyük bir sevinçle karşılamıştır. Türkiye Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin ateşkes çağrısına uymak suretiyle de barışsever tutumunu tüm dünya ulusları önünde bir kere daha ispat etmiştir..." Yönetim Kurulu ayrıca TÜRK-İŞ İcra Kurulu'nun çıkartma günü sabah 07:30'da aldığı kararları görüşmüş ve aynen benimsemiştir.

Grevlerin durdurulmasından izindekilerin işbaşı yapmasına, gıda üretiminin artırılmasından yurt dışındaki işçilerimizi de kapsayan bağış kampanyasına ve Türk tezinin haklılığının uluslararası platformlarda savunulmasına kadar Kıbrıs Barış

Harekatı süresince TÜRK-İŞ tarafından alınan bütün kararlar derhal ve başarı ile uygulanmıştır.

29 yıl sonra Annan Planı ile 50 yıllık bir mücadele heba edilmek istenmekte, hür ve bağımsız Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti yok ve Kıbrıs Türk Halkı azınlık haline getirilerek egemenlik hakları ellerinden alınmak istenmektedir. TÜRK-İŞ, her zaman olduğu gibi bu gün de Kıbrıs davasına sahip çıkmakta kararlıdır. TÜRK-İŞ, 19. Olağan Genel Kurul kararı gereğince ilk Başkanlar Kurulu Toplantısını 12 Aralık 2003 tarihinde Adada gerçekleştirmiştir. TÜRK-İŞ Genel Başkanı Salih

KILIÇ bu toplantıda yaptığı açılış konuşmasında şu cümlelerle bu kararlılığı bir kez daha orataya koymuştur "...TÜRK-İŞ bugüne kadar olduğu gibi, bundan sonra da Kıbrıs Türklerinin can ve mal güvenliği, eşitlik, bağımsızlık, ulusal egemenlik mücadelesine destek verecek, Türkiye'nin ve Kuzey Kıbrıs'ın güvenliğini tehlikeye sokacak adımlara karşı çıkacaktır..."

KAYNAKLAR

TÜRK-İŞ İcra Kurulu Açıklaması, 17 Temmuz 1974

TÜRK-İŞ İcra Kurulu Bildirisi, 20 Temmuz 1974

TÜRK-İŞ Yönetim Kurulu Olağanüstü Toplantısı, 22 Temmuz 1974

TÜRK-İŞ Dergisi, Sayı 114, Temmuz 1974

Küreselleşmenin Sosyal Boyutu

Kısa adı ILO olan Uluslararası Çalışma Örgütü, küreselleşmenin dünya üzerindeki uçurumu giderek açtığını, işsizlik ve yoksulluk gibi sosyal felaketleri arttırdığı görüşü ile konunun incelenmesi amacıyla ortak bir inceleme komisyonu kurdu. Komisyon dünyada yaklaşık 30 görüşme ve altı toplantı yapmıştır. Komisyon üyeleri, dünyada istihdam, ekonomi uluslararası ticaret alanında uzman olan kişilerle görüşerek "küreselleşmenin sosyal boyutunu" masaya yatırarak incelemiş ve taslak bir rapor hazırlamıştır. Taslak ra-

"Küreselleşmenin Sosyal Boyutu" Başlıklı ILO Raporu Şubat 2004'de Hazır

"Küreselleşmenin şu anki rotasını değiştirmeliyiz. Şimdiki durum, ahlaki ve politik olarak makul değildir. Son hedefimiz küreselleşmeyi, uygun çalışma koşulları sağlayan, yoksulluğu ve işsizliği azaltan ve kalkınmayı canlandıran bir kaynak haline getirmektir."

"Küreselleşmenin kazançlarından az gelişmiş ülkelerin hariç tutulması bir gerçektir. Az gelişmiş ülkeler, yoksulluk, okuma yazma oranının düşüklüğü, iç kargaşa, coğrafik dezavantajlar, zayıf idare ve büyük ölçüde tek bir ürüne bağlı ekonomilerin dahil olduğu handikapların birbirine bağlandığı tehlikeli bir çerçeve içerisinde kapana kısılmışlardır."

porun görüşmeye açılması ve incelenmesinden sonra oluşturulacak Küreselleşmenin Sosyal Boyutu üzerine Dünya Komisyonu başkanlığını ise Finlandiya Cumhurbaşkanı Tarja Halonen'in yapması için çağrıda bulunulmuştur.

ILO tarafından hazırlanan taslak raporda özetle şu bilgiler yer alıyor;

"Raporda, küreselleşmenin sosyal boyutunu güçlendirmek için neler yapabileceğimize ve derinlemesine tartıştığımız çarpıcı noktalara değinmek istiyorum. Komisyondaki başlangıç noktamız, sürdürülebilir küreselleşme için insan ihtiyaçları-

nın karşılanması olmuştur. Son hedefimiz küreselleşmeyi, uygun çalışma koşulları sağlayan, yoksulluğu ve işsizliği azaltan ve kalkınmayı canlandıran bir kaynak haline getirmektir.

Hedefimizi temel olarak geliştirdiğimiz planın temel noktalarını şöyle belirtebiliriz:

Küreselleşmenin şu anki rotasını mutlaka değiştirmeliyiz. Şimdiki durum, ahlaki ve politik olarak kabul edilebilir değildir. Küreselleşmenin sonuçları, küreselleşmeden nereye varmak istediğimiz ile açıklanabilir. Varış noktamız tarihini ve coğrafyasını ortaya çıkarırken, bu işin yapılmasında izlenilen yol ve yöntemlerin ve değerlerin, kişileri nasıl etkilediğine bağlıdır. Küreselleşmenin, insan özgürlüğünü ve refahını artıran bir güç ve toplumlara demokrasi ve kalkınma getirmesi için çabalıyoruz. Küreselleşmenin sürdürülebilir kalkınmada bir itici güç olabilmesi için çevresinde de denge unsuru haline gelmesi gerekmektedir.

Küreselleşmenin yönünü tayin edecek olan demokrasi, insan hakları ve hukuk devleti gibi temel prensipler, ulusal kurumlara, kurallara ve siyasal sistemlere de yansıtılmalıdır.

Küreselleşmenin Özellikleri

Küreselleşme, dünyanın her yerindeki insanlar üzerinde geniş kapsamlı etkisi olan karmaşık bir olgudur. Bu yüzden "küreselleşme", kesin bir anlam ifade etmemektedir. Bazıları, kü-

reselleşmeyi, tüm dünyadaki insanlara ekonomik refah sağlayan kaçınılmaz ve iyi bir güç olarak görmektedir. Başkaları içinse, modern bir kötülük kaynağıdır. Bu aşırı görüşler, komisyonda da sunulmakta ve her iki açıdan da doğru gibi görünmektedir.

Uluslararası ticaretin liberalleşmesi, doğrudan yapılan yabancı yatırımların büyümesi ve sınırlar arasında büyük mali akım, küreselleşmenin kilit özelliği olarak geniş bir kabul görmektedir. Bu, küresel piyasalarda artan rekabetle sonuçlanmaktadır. Geçmişteki benzer durumlarla karşılaştırıldığında, yeni teknolojiler, günümüzdeki küreselleşme sürecinde ayırıcı bir özellik olarak görülmektedir.

Piyasalar, şimdi daha küreseldir ve daha fazla mal ve hizmeti içine almaktadır. Yeni teknolojilerin toplumlar üzerindeki etkisi, Bilgi Toplumu üzerine yapılacak olan Dünya Zirvesinde daha önemli bir tema olacaktır.

Küreselleşmenin geçmişteki durumlarından farklı olarak, günümüzdeki süreci, insanların sınırlar arası hareketini büyük ölçüde kabul etmemektedir. Mallar, şirketler ve parada, sınırlar arasında hareket serbestliği mevcutken, insanlar arasında bu kısıtlıdır. Bu, küreselleşme mantığında bir çelişki olarak görülmektedir.

Küreselleşmenin Etkisi

Ülke düzeyinde karşılaştırıldığında, küreselleşmede kaza-

nanlar ve kaybedenler olduğu açıkça ortadadır. Birçok işçi için iş kayıplarının meydana geldiği düzenlemelerde sorunlar yaşanmasına rağmen, ilk kazananlar arasında endüstrileşmiş ülkeler gelmektedir. Güçlü bir ekonomik temel, sermaye, beceri ve teknolojik liderlikle birlikte, dünya ekonomisinin küreselleşmesinin artmasından kazançlar sağlayarak iyi yerleşim yerleri edinmişlerdir.

Kazananlar arasındaki bir diğer grup, gelişmekte olan bazı ülkelerdir. Bunların arasında Çin ve Hindistan gelmektedir. Bu ülkeler, ihracatlarını artırmada ve doğrudan yabancı yatırımların akışını cazip hale getirmede oldukça başarılıdır. Afrika hariç dünyanın başka yerlerinden çeşitli örnekler de verilebilir. Öncelik olarak endüstrileşme, insan kaynaklarının gelişim düzeyi, ulaşım ve iletişimde altyapı ve ekonomik ve sosyal enstitülerin kalitesi bağlamındaki koşulların uygun olduğu ülkelerden de kazananlar çıkmaktadır.

Küreselleşmenin kazançlarından, az gelişmiş ülkelerin hariç tutulduğu bilinen bir gerçektir. Az gelişmiş ülkeler, yoksulluk, okuma yazma oranının düşüklüğü, iç kargaşa, coğrafik dezavantajlar, zayıf idare ve büyük ölçüde tek bir ürüne bağlı ekonomilerin dahil olduğu handikapların birbirine bağlandığı tehlikeli bir çerçeve içerisinde kapana kısılmışlardır.

Küreselleşmenin sosyal etkisini değerlendirmek için, toplam ekonomik performansı aşmak ve küreselleşmenin son yirmi yıllık bölümünde istihdamın, gelir eşitsizliğinin ve yoksulluğun ne durumda olduğunu incelemek zorunludur.

Son yirmi yılda istihdam oranı, ülkeler ve bölgeler arasında değişiklik göstermektedir. Küreselleşme döneminde dünyada güçlü gelişmelerin ya da açık işsizliğin daha da kötüleştiği gibi sonuçların olmadığı görülmektedir.

Gelir eşitsizliği bazı endüstrileşmiş ülkelerde artmaktadır. Endüstrileşmiş ülkelerin dışında gelir eşitsizliğindeki değişiklikler üzerine çeşitli tablolar mevcuttur. Ülkelerin büyük çoğunluğu, gelir eşitsizliğinde bir artış yaşamıştır ve bunun, küreselleşmeden dolayı olduğu algılanmaktadır. Milenyum kalkınma hedeflerinden biri olan yok-

sulluğun azaltılmasında, küreselleşmenin nasıl bir etkisinin olduğu konusunda çelişkili görüşler mevcuttur. Dünya çapında yoksul yerlerde yaşayan insanların sayısı, 1990 yılında 1237 milyon iken, 2000 yılında 1100 milyon gibi önemli bir düşüş kaydetmiştir. Bu gelişmelerin birçoğu, Çin ve Hindistan'da yaşanan değişiklikler nedeniyle olduğu bildirilmiştir. Küreselleşmenin sosyal maliyeti ve ekonomik kazanç, sosyal gruplar arasında bölüştürülmemektedir. Endüstrileşmiş ülkelerdeki bazı işçi grupları da, diğer ülkelere göre ticari liberalleşmeden etkilenmektedir.

Küreselleşme Yönetimi

Küreselleşmeye başarılı katılım, ulusal yeteneklere ve politikalara bağlıdır. Modern bir devlette üç temel ilke vardır: demokrasi, insan hakları ve hukuk devleti. Bu ilkeleri kabul etmeyen ülkeler, ülke vatandaşla-

rı için küreselleşmenin kazançlarından uzun dönemde yararlanamayacaklardır.

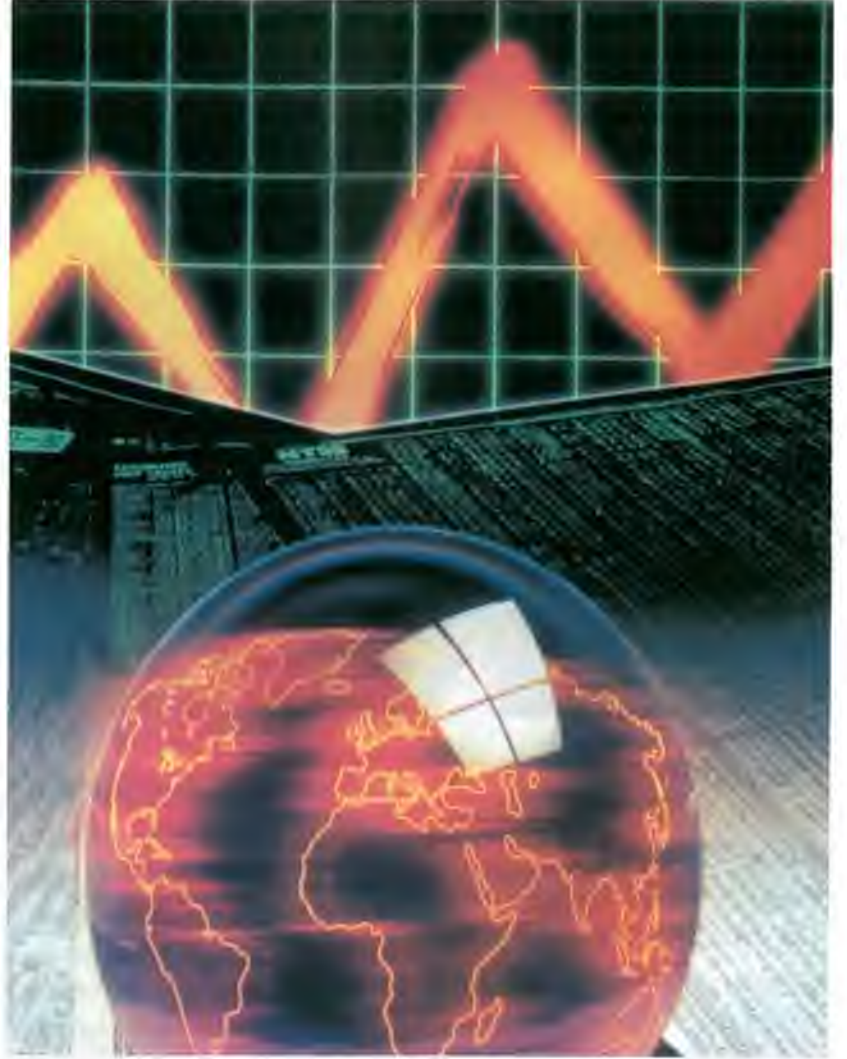
Güçlü sosyal adalet ve eğitim sistemi, gelir dağılımı mekanizması ve sosyal güvenlik ağıyla iyi idare edilen ülkelerde yaşayan insanların, küreselleşmeden daha çok kazanç sağlayacağı muhtemeldir.

Bu nedenlerden dolayı, "küreselleşmeye yanıt, evde başlamaktadır." denilebilir. Ulusal devleti, güçlü bir hale getirmek artık şart olmuştur. Bölgesel entegrasyon ve işbirliği, birçok yoldan küreselleşmenin daha adil bir model geliştirmesine yardımcı olabilir. Sosyal hedefler bölgesel entegrasyon içerisinde oluşturulduğunda, daha geniş bir küresel ekonominin oluşturulmasına yönelik bir başlangıç noktası sağlamaktadır.

Ekonomik gelişme ve istikrardan başka, sosyal adalet ve istihdam üzerine yeterli vurgu yapılmalıdır. Fakir olsun zengin olsun bütün ülkeler daha iyi istihdam için hedeflerini paylaşmalıdır.

Adil Kurallar

Küreselleşmenin insanlar adına pozitif bir güç haline getirilebilmesi için, küreselleşmeyi yöneten kuralların adil olması gereklidir. Şu anda sahip olduğumuz ekonomi, küresel bir ekonomidir ancak sahip olduğumuz toplum, küresel bir toplum değildir. Yönetim ve kurallar, ekonomik gelişmelerin geri-

sinde kalmaktadır. Küresel ekonominin kuralları, fırsat yaratmada ve çıktıların saptanmasında adil olmalıdır. İnsanların ve ülkelerin farklılıklarını yansıtmaya gereksinimi vardır. Ticaret, yatırım, fikri mülkiyet ve çalışmada çok yanlı kuralların, ortak çıkarları yansıtabilmesi için küresel ekonomi kurallarının daha eşit ve adil olması gerekmektedir.

Daha İyi Uluslararası Politikalar

Adil kuralları elde etmek

için yapılacak eylemler, uluslararası düzeyde daha tutarlı ve tarafsız olmalıdır. Küreselleşmenin faydalarının daha geniş alana yayılmasının ve ortak hedeflerin uygulanmasının sağlanması zorunludur.

Yetenekleri ve güvenliği artırmak için uluslararası dayanışmaya gereksinim vardır. Uluslararası düzeyde politikaları ve eylemleri, işyerinde temel hakların içine yerleştirmeye; tam istihdam hedefini gerçekleştirmeye; ulusal sosyal güvenlik sistemini desteklemeye ve

Bu toplantılar ve son olarak Cancun'da yapılan toplantı beklentilere cevap verememiştir. Beklentiler arttıkça, müzakerelerin, bu beklentilere yanıtının daha da kararlı olduğunu göstermektedir. Bu durum sadece Dünya Ticaret Örgütü için değil aynı zamanda diğer uluslararası örgütler için de geçerlidir.

Bütün ulusların mücadele etmeye ve fırsatlara gereksinimi vardır. Küreselleşme, uluslararası terörizm ya da çevresel bozulma gibi sorunlara tek başına cevap veremez. Bizler bu sorunları aşmaya çalışanları yalnız bırakmamalıyız.

küresel üretim sisteminde işçi ve işveren temsilcileri arasında sosyal diyalogu artırmaya gereksinim vardır. Daha iyi uluslararası politikalar için anahtar, sosyal ve ekonomik hedeflerin entegrasyonunda bulunmaktadır. Ulusal hükümetlerin yanı sıra çok taraflı enstitülerin de, bu ortak küresel hedeflerin başarılmasında doğrudan politikalara gereksinimi vardır.

Uluslararası İşbirliği

Milenyum Zirvesi, Finansal Kalkınma üzerine Monterrey Zirvesi, Dünya Ticaret Örgütü'nün Doha Toplantısı ve Sürdürülebilir Kalkınma üzerine Johannesburg Zirvesi, günümüzdeki tüm Uluslararası Toplulukların ortak sorunların birlikte çözülmesine yönelik önemli taahhütleridir.

TÜRK-İŞ'in Notu :

Uluslararası Çalışma Örgütü bilindiği gibi İşçi, İşveren ve Hükümet temsilcilerinden oluşan üçlü bir yapıda faaliyetlerini sürdürmektedir. ILO tarafından hazırlanan bu rapor, TÜRK-İŞ'in çeşitli platformlarda dile getirdiği küreselleşme olgusunun yol açtığı sosyal ve ekonomik huzursuzlukları ve dünya üzerinde gelişmekte olan ülkelerde meydana getirdiği dış ödemeler açığı, milli gelir dağılımı bozukluğu, işyerlerinin kapanması, işsizlik gibi sorunları da ele almaktadır. Küreselleşme sonucunda elde edilen refahın yalnızca gelişmiş ülkeler ve çok uluslu şirketler yararına değil tüm insanlık ve dünya üzerinde yaşayan tüm ulusların ekonomik kalkınması için adil paylaşımı gerekmektedir. Bu yapılamadığı takdirde ulusal ve uluslararası alanda başta ekonomik ve sosyal sorunların yol açtığı derin uçurumların daha da artacağı ve bunun dünya barışını her zaman bozacak bir tehdit olarak kalacağı da bilinmelidir. Konfederasyonumuz, bu nedenle küreselleşmeye ve küreselleşmeciler tezlere her zaman olduğu gibi karşı olacaktır.

Aralık'2003 Gıda Harcaması

Türkiye'de uygulanan ekonomik politikaların sosyal hayatının olmadığı, ekonomik dengeleri korumak adına sosyal dengelerin bozulduğu asgari ücret tartışmalarında bir kez daha açığa çıktı.

TÜRK-İŞ Araştırma Merkezi tarafından Aralık 1987'den bu yana her ay düzenli olarak yapılan "gıda harcaması" araştırmasının sonuçları, çalışanların geçim koşullarının giderek ağırlaştığını ve iyileştirilmesi için köklü ve kalıcı yapısal değişikliğe gidilmesi gerektiğini gösterdi.

Sağlıklı, dengeli ve yeterli beslenebilmek için tüketilmesi gereken temel gıda maddelerinden hareketle hesaplanan ve dört kişilik bir ailenin gıda için yapması gereken harcama tutarı (bir anlamda açlık sınırı) Aralık

ANAYASANIN 55. MADDESİ:

"Asgari ücretin tespitinde geçim şartları göz önünde bulundurulur."

TÜRK-İŞ ARAŞTIRMA MERKEZİ:

"Dört kişilik ailenin açlık sınırı 460 milyon, yoksulluk sınırı 1 milyar 398 milyon lira..."

DEVLET İSTATİSTİK ENSTİTÜSÜ:

"Bir işçinin toplam harcama tutarı aylık net 396.994.971 Lira"

BAŞBAKAN:

"Asgari ücret insani değil"

SONUÇ:

".....??....."

Tablo 1: Dört Kişilik Ailenin Gıda Harcaması (TL/Ay)

	Aralık'2001	Aralık'2002	Kasım'2003	Aralık'2003
Yetişkin İşçi	82.363.000.-	104.236.000.-	126.213.000.-	127.441.000.-
Yetişkin Kadın	66.416.000.-	86.435.000.-	104.321.000.-	105.570.000.-
15-19 Yaş Grubu Çocuk	85.921.000.-	111.476.000.-	133.375.000.-	134.618.000.-
4-6 Yaş Grubu Çocuk	58.901.000.-	77.910.000.-	91.026.000.-	92.398.000.-
(Açlık Sınırı)	293.602.000.-	380.056.000.-	454.935.000.-	460.027.000.-
(Yoksulluk Sınırı)	892.407.000.-	1.155.185.000.-	1.382.782.000.-	1.398.258.000.-

* Gıda harcaması tutarı bin liraya tamamlandığından toplamda farklılık söz konusu olabilmektedir.

2003 itibariyle 460 milyon lirayı aştı. Gıda yanı sıra kira, ulaşım, yakacak, elektrik, su, haberleşme, giyim, eğitim, sağlık, iletişim, kültür gibi temel ihtiyaçlar için yapılması gereken harcama da dikkate alındığında bu tutar (bir anlamda yoksulluk sınırı) 1 milyar 389 milyon liraya ulaşmaktadır.

Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE)'nin, asgari ücret tespiti çalışmaları çerçevesinde bir işçi için hesapladığı asgari harcama tutarı ise Aralık 2003 ayı itibariyle net 397 milyon lira olarak gerçekleşti.

Başta çalışanlar olmak üzere iktisaden dar ve sabit gelirli kesimlerin geçim düzeyiyle ilgili yaşanan ülke gerçeği bilimsel verilerle bu şekilde ortaya çıkmaktadır. Halen asgari ücretin net 225 milyon 999 bin lira olduğu günümüzde halkın gündemindeki temel sorun açlık ve yoksulluk, diğer bir ifadeyle gün geçtikçe ağırlaşan geçim şartları olmaktadır. Asgari ücret bugün, işçinin geçimini sağlamaktan uzak, "sefalet ücreti" düzeyindedir. Geçim şartlarının böylesine ağır ve elde edilen gelir ile yapılması zorunlu harca-

ma tutarı arasında uçurum boyutunda varolan farklılık, enflasyonda yılsonu itibariyle öngörülen hedefe ulaşılmasını geriplanda bırakmaktadır.

TÜRK-İŞ hesaplamasına göre, 2003 yılında gıda harcaması aylık ortalama olarak yüzde 1,6 oranında artış göstermiştir. Bu oran, çoğu OECD üyesi ülkenin yıllık tüketici fiyatları endeksi artışından daha yüksektir. Nite-

kim, DİE tarafından yapılan kentsel yerler tüketici fiyatları endeksinin Kasım'2003 verilerine göre, son oniki ay itibariyle gıda fiyatlarındaki artış yüzde 21,8 ve genel endeks yüzde 19,3 oranında artış gösterirken, çoğu Avrupa ülkesinde bu oranlar yüzde 4'ün altında kalmakta ve bazı ülkelerde, tüketici fiyatlarında artış bir yana gerileme söz konusu olmaktadır.

TÜRK-İŞ Araştırma Merkezi'nin çalışması, fiyatların genel seyrini ortaya koyması yanı sıra çalışanların geçim koşullarındaki değişimi de göstermektedir. Gıda harcaması ile ilgili olarak yapılan hesaplamada, farklı yaş ve cinsiyet gruplarına göre bilimsel veriler çerçevesinde oluşturulan beslenme kalıbı esas alınmaktadır. Bu beslenme kalıbı, Hacettepe Üniversitesi tarafından oluşturulmuştur. Bir işçinin ailesi ile birlikte, fizyolojik ihtiyaçları ile tutarlı, yeterli ve dengeli beslenmesini sağlamak için gerekli olan kalori sayısı ve bunu karşılayacak besinlerin cins ve miktarı bilimsel olarak ortaya konmuştur. Bu beslenme kalıbını temel alan Konfederasyonumuz, çalışanların yoğun olarak alışveriş yaptıkları yerlerden derlediği fiyatlarla yapılması gereken asgari

Tablo 2: Gıda Harcamasındaki Değişim

	Aralık 2000	Aralık 2001	Aralık 2002	Aralık 2003
Bir önceki aya göre değişim oranı (%)	2,6	4,7	3,0	1,1
Bir önceki yılın Aralık ayına göre değişim oranı (%)	42,6	67,4	29,4	21,0
Bir önceki yılın aynı ayına göre değişim oranı (%)	42,6	67,4	29,4	21,0
12 aylık ortalamalara göre değişim oranı (%)	46,8	51,8	48,3	31,3

düzeydeki gıda harcamasına ulaşmaktadır.

Kuşkusuz dört kişilik bir ailenin yapması gereken harcama sadece gıda ile sınırlı kalmamaktadır. Ailenin zorunlu gereksinimleri için yapılması gereken toplam harcama tutarına ulaşmak için Devlet İstatistik Enstitüsü'nün verileri esas alınmaktadır. DIE'nin 1994 yılında yapılan hanehalkı tüketim harcamaları anketinin sonuçlarına göre, hanelerin toplam harcamaları içinde gıda harcamalarının payı yüzde 32,9 oranı ile ilk sırayı almaktadır (gıda,içki, tütün harcamalarının payı yüzde 35,6).

Böylece, dört kişilik bir ailenin sağlıklı ve dengeli beslenmesi için yapması gereken asgari gıda harcaması tutarından hareketle, dört kişilik ailenin zorunlu giderler için yapması gereken aylık harcama tutarına ulaşmak mümkün olmaktadır. Bu tutar, bir anlamda yoksulluk sınırı olarak da ta-

nımlanmaktadır. Bu tutar, haneye girmesi gereken toplam gelirin alt sınırını ortaya koyan önemli bir gösterge olmaktadır.

TÜRK-İŞ Araştırma Merkezi'nin gıda harcamasına ilişkin Aralık 2003 verileri temel alınarak kıyaslama yapıldığında aşağıdaki sonuçlar ortaya çıkmaktadır:

- Ankara'da yaşayan dört kişilik bir ailenin "gıda için" yapması gereken asgari harcama tutarı bir önceki aya göre yüzde 1,1 oranında artmıştır. Geçtiğimiz yılın aynı ayında aylık artış yüzde 3,0 oranında olmuştur.
- Gıda harcaması tutarı son oniki ay itibariyle yüzde 21,0 oranında artmıştır. "Mutfak enflasyonu" olarak tanımlanabilen bu oran son yılların en düşük değeridir ve yılbaşında öngörülen enflasyon hedefine gıda harcama gru-

bu itibariyle ulaşıldığını ortaya koymaktadır.

- Oniki aylık ortalamalara göre değişim oranı ise halen yüzde 31,3'dür.

Gıda harcaması tutarındaki artışta bu ay sebze ve meyve fiyatları etkili oldu. Mevsim şartlarına bağlı olarak semt pazarlarında çoğu ürünün fiyatında geçen aya göre artış gözlemlendi.

Özellikle 2003 yılının geneli itibariyle bir derlendirme yapıldığında dikkati çeken bir husus, alışverişin yoğun olarak yapıldığı süpermarketlerde, rekabet nedeniyle, fiyat artışlarında kontrollü değişim yaşandığı ve sürdürülen kampanya çerçevesinde promosyon fiyatların etkili olduğudur. Ayrıca, çoğu süpermarkette uygulanan satış politikasına paralel olarak, bazı gıda ürünlerinde üretici firma markası yerine market markasına ağırlık verilmesi, diğer ürünlere kıyasla fiyat avantajı sağlamaktadır. Bu durum fiyat artışının yavaşlamasını olumlu yönde etkilemiştir.

Kutlama Ziyaretleri

19. Olağan Genel Kurulumuzun ardından siyasetçi, bürokrat ve çeşitli kuruluşların başkan ve yöneticileri TÜRK-İŞ Genel Başkanı Salih Kılıç ve Yönetim Kurulu üyelerini ziyaret ettiler.

T. Koop-İş Sendikası Başkanlar Kurulu
9 Aralık 2003.

Türkiye İşçi Emeklileri Cemiyeti Başkanı Kazım Ergün ve
Yönetim Kurulu - 16 Aralık 2003.

AK Parti Genel Başkan Yardımcısı Akif Güllü ve arkadaşları
10 Aralık 2003.

TİSK Başkanı Refik Baydur ve Yönetim Kurulu
16 Aralık 2003.

Filistin Büyükelçisi Fuad Yasin - 16 Aralık 2003.

SHP Genel Başkanı Murat Karayalçın - 16 Aralık 2003.

TZOB Başkanı Şemsi Bayraktar - 17 Aralık 2003.

Milli Savunma Bakanı Vecdi Gönül - 19 Aralık 2003.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Murat Başesgioglu
18 Aralık 2003.

BASK Genel Başkanı Resul Akay ve Yönetim Kurulu
19 Aralık 2003.

Memur-Sen Genel Başkanı Ahmet Aksu ve Yönetim Kurulu
18 Aralık 2003

Başbakan Yardımcısı Mehmet Ali Şahin
26 Aralık 2003.

İŞKUR Genel Müdürü Necdet Kenar - 19 Aralık 2003.

MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli - 6 Ocak 2004.

TÜRKİYE EĞİTİM ŞANTİYESİ'NİN TEMELİ ATILDI

T. Yol-İş Sendikası ile INTES'in (İnşaat Sanayicileri İşveren Sendikası) ortaklaşa yürüttükleri Türkiye Eğitim Şantiyesi'nin temel atma töreni 27 Aralık 2003 Cumartesi günü gerçekleştirildi.

İnşaat sektöründe işveren sendikası INTES ile işçi sendikası Yol-İş, "nitelikli ve sertifikalı işçi" yetiştirmek üzere, ortak, bir "Prestij Projesi" gerçekleştiriyorlar. İki sendika, Ankara Sincan'da 1. Organize Sanayi Bölgesi'nde, 11 bin 176 m² alan ve 8 bin 700 m²'lik bir binaya sahip olacak. "Eğitim Şantiyesi"nde yılda yaklaşık 1000 kişinin eğitimi hedefliyor.

Türkiye Eğitim Şantiyesi Projesi, klasik bir eğitim merkezi olmanın ötesinde, herhangi bir inşaat şantiyesinde bulunan tüm donanımlarla teçhiz edilecek ve işçilerin daha sonra çalışacakları ortamların birebir modellemesiyle "yaparak öğrenmeleri" sağlanacak. Projenin temel hedefi, inşaat sektörünün nitelikli sertifikalı işgücü ihtiyacını karşılamak.

Törende bir konuşma yapan T. Yol-İş Genel Başkanı Fikret Barın, böyle bir projenin Türkiye'de ilk kez uygulandığını vurgularken, bu projeye destek veren herkese ve temel atma törenine katılarak bu projeye önem verdiğini gösteren Başbakan Tayyip Erdoğan'a teşekkür etti.

Törende en son konuşmayı yapan Başbakan Tayyip Erdoğan, böyle bir projeyi hayata geçirdiklerinden ötürü her iki sendikayı da tebrik etti.

KAŞIF GÜNEY VEFAT ETTİ

Uzun yıllar Aydın TÜRK-İŞ İl Temsilciliği görevini de büyük bir özveri ile yürüten Tes-İş Sendikası Aydın Şube Başkanı Kaşif Güney, geçirdiği bir kalp krizi neticesinde aramızdan ayrıldı. TÜRK-İŞ'e bağlı sendikalarımızın Aydın Şubelerini ve çalışanlarını yasa boğan bu ani kaybımız nedeniyle, başta Tes-İş camiası olmak üzere yakınlarına ve dostlarına başsağlığı, örnek insan ve örnek sendikacı Kaşif Güney'e de Allah'tan rahmet dileriz.

YILBAŞI ZİYARETİ

Genel Başkan Kılıç, yeni yıla SSK Dışkapı Hastanesi'nde yatan hastalarla girdi. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Murat Başesgioğlu ile birlikte 2004 yılına hastalarla birlikte giren Kılıç, yeni yılın tüm hastalara şifa getirmesini diledi.

ICFTU'DAN BAŞBAKAN'A MEKTUP

Kristal-İş Sendikamızın Paşabahçe'de 5000 işçi adına yürüttüğü toplu iş sözleşmesi görüşmelerinin uyuşmazlıkla sonuçlanması ve grev kararı almasını ardından Bakanlar Kurulu'nun bu grevi ertelemesi üzerine ICFTU (Uluslararası Hür İşçi Sendikaları Konfederasyonu) Genel Sekreteri Guy Ryder, Başbakan Erdoğan'a bir mektup yazdı.

Ryder mektubunda, uygulamanın Türkiye tarafından imzalanan ILO Sözleşmelerine aykırı olduğunu belirterek, bu durumun AB'ye girmek üzere hazırlanan Türkiye için iyi bir işaret olmadığını vurguladı.

PERSONEL YEMEĞİ

TÜRK-İŞ Yönetim Kurulu, yorucu bir genel kurul döneminin ardından tüm personele bir yemek verdi. Ankara Kalesinde yapılan gecede neşeli anlar yaşandı. Genel Başkan Kılıç, personelin çalışmalarına teşekkür ederek, yeni dönemde uyumlu ve verimli bir çalışma dönemi beklediklerini söyledi.

Çalışma Yaşamında Kasım - Aralık 2003

2 Kasım 2003, Pazar

- ✓ Türkiye nüfusunun yüzde 85.17'sinin sosyal güvenceye sahip olduğu, buna karşılık yüzde 14.83'ünün herhangi bir sosyal güvenliği olmadığı açıklandı.

3 Kasım 2003, Pazartesi

- ✓ TÜRK-İŞ'e bağlı Yol-İş Sendikası tarafından yapılan yazılı açıklamada, TBMM'ye sunulması planlanan Kamu Yönetimi Temel Kanunu Tasarısı ve onu tamamlayacak diğer tasarı ve tasarıların, Türkiye Cumhuriyeti'nin üniter yapısına büyük zarar vereceği ve eyalet sistemine gidişin yolunu açacağı kaydedildi.
- ✓ İşsizlik Sigortası Fonu'nun Ekim ayı verilerine göre, Fon'un mal varlığının her geçen gün artmasına karşın Fon'dan yararlanan işsiz sayısının azaldığı bildirildi.
- ✓ T. Kamu-Sen Genel Başkanı Bircan Akyıldız, Kamu Yönetimi Temel Kanunu Yasa Tasarısı hakkında yaptığı açıklamada, sosyal devletin tasfiye sürecinin başlayacağını söyledi.

5 Kasım 2003, Çarşamba

- ✓ TÜRK-İŞ'e bağlı Sağlık-İş Sendikası Genel Başkanı Mustafa Başoğlu yaptığı yazılı açıklamada, kıdem tazminatı fonu ve SSK hastanelerinin Sağlık Bakanlığı'na devri konusunda işçi kesimi ile uzlaşma sağlanması gerektiğini söyledi.
- ✓ SSK İstatistiklerine göre geçen yıl Türkiye'de 72 bin 344 işkazası meydana geldi ve 601 işçi de meslek hastalığına yakalandı.
- ✓ Sağlık çalışanları yurt genelinde bir günlük iş bırakma eylemi yaparak, insanca yaşayabilecekleri maaş artışı, iş güvencesi, ücretsiz, eşit, ulaşılabilir sağlık hakkı için hükümeti uyardı.

Hastane ve polikliniklerde acil servislerin dışında hastalara hizmet verilmedi.

8 Kasım 2003, Cumartesi

- ✓ TÜRK-İŞ Genel Başkanı Salih Kılıç yaptığı açıklamada, ekonomideki rakamların iyimser çıkmasına rağmen kendilerinin geleceğe umutla bakmadıklarını söyledi.

9 Kasım 2003, Pazar

- ✓ Tekgıda-İş Sendikası'na üye Malatya TEKEL Fabrikası işçilerinin özelleştirmeye karşı başlattıkları eylemlerin sürdüğü bildirildi. Bölge Başkanı Macit Amaç, TEKEL'i satın almaya talip yabancı şirketler ve yerli işbirlikçilerinin TEKEL'in pazar payını ele geçirmek istediklerini söyledi.
- ✓ Teksif Sendikası Genel Başkanı Zeki Polat, Avrupa'da en az asgari ücretin Türkiye'de verilmesine dikkat çekerek, bu ücretle geçinmenin mümkün olmadığını söyledi.
- ✓ Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE) verilerine göre, Türkiye'de 12.2 milyon kişi günde sadece 1 dolar, 3.5 milyon kişi de 2 dolar gelir elde ediyor.

10 Kasım 2003, Pazartesi

- ✓ TBMM'ye sunulan 2003 Yılı Ek Bütçe Tasarısı'nda sosyal yardım ve memur maaş artışları için 4.5 katrilyonluk ödenek talep edildiği bildirildi.
- ✓ Türkiye İşçi Emeklileri Derneği Başkanı Kazım Ergün'ün, Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'a bir mektup göndererek, işçi emekli dul ve yetimlerinin tahsis numaralarının bir kısmının bayrama denk düştüğünü hatırlatarak, bunların maaşlarının da bayramdan önce ödenmesini istediği bildirildi.

✓ İşsizlik Sigortası Fonu'ndan, kendi kusuru olmaksızın işsiz kalanlara 20 aylık dönemde 151 trilyon 45.5 milyar lira tutarında işsizlik ödeneği verildiği açıklandı.

✓ İşçi emekli dul ve yetim maaşlarına Ocak 2003'te yapılan 75 milyon liralık sosyal destek zammının, yasa gereğince yapılması gereken zamların bu ödemeden düşülmesi nedeniyle yüksek maaş alan emeklilerde sıfırlandığı ve bu kişilere iki aydır enflasyon farklarının yansıtıldığı bildirildi.

11 Kasım 2003, Salı

✓ Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Murat Başesgioğlu, SSK ve Bağ-Kur'da gelirlerin artmaya, giderlerin, kayıp-kaçakların da azalmaya başladığını söyledi. Bakan Başesgioğlu, İşsizlik Sigortası Fonu'nun toplam varlığının da 8 katrilyon 168 trilyon liraya ulaştığını sözlerine ekledi.

✓ Tekgıda-İş Sendikası Ege Bölgesi 6 No'lu Şube Başkanı Zaman Süyer, TEKEL'in alkollü içkiler şirketinin 292 milyon dolara satılması nedeniyle yaptığı açıklamada, "TEKEL'i satanlar 'Bağımsızlık benim karakterimdir' diyen Atatürk'e ne diyecekler? merak ediyoruz" dedi.

12 Kasım 2003, Çarşamba

✓ Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Murat Başesgioğlu, SSK'lıların da özel sağlık kurumlarından yararlanması için çalışma yaptıklarını söyledi.

✓ Türkiye İş Kurumu verileri baz alınarak yapılan bir araştırmada, Türkiye'nin ekonomik olarak büyüdüğü, ancak işsizliğin azalmadığı tespit edildi. Araştırmada, gençlerin yüzde 30'unun işsiz olduğu belirlendi.

13 Kasım 2003, Perşembe

✓ TÜRK-İŞ'e bağlı Sağlık-İş Sendikası Genel Başkanı Mustafa Başoğlu yaptığı yazılı açıklamada, hükümetin yürüttüğü özelleştirme politi-

kalarının gerçekçi olmadığını belirterek, "Özelleştirme, ekonomik sorunları çözmek için yeterli değildir" dedi.

15 Kasım 2003, Cumartesi

✓ OECD ülkeleri içinde en dengesiz gelir dağılımına sahip olan Türkiye'de, nüfusun yüzde 43'ünün yoksulluk, yüzde 12'sinin de açlık sınırının altında bir gelirle yaşadığı açıklandı.

16 Kasım 2003, Pazar

✓ Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Murat Başesgioğlu, İşsizlik Sigortası Fonu'nda biriken paraları amaç dışı kullanılmayacağını söyledi.

17 Kasım 2003, Pazartesi

✓ TÜRK-İŞ Genel Başkanı Salih Kılıç, Kamu Yönetimi Temel Yasa Tasarısı'nın mutlaka ertelenmesi, bütün geniş kesimlerce tartışıldıktan sonra ele alınması gerektiğini söyledi.

✓ Belediye-İş Antalya Şube Başkanı Ali İhsan Aksoy, Antalya'da işçilerin belediyelerden 7 trilyon lira alacakları olduğunu belirterek, belediye başkanlarından bayramda işçilere ödeme yapmalarını istedi.

✓ TÜRK-İŞ Genel Başkanı Salih Kılıç, Türkiye'nin sorunlarının, işsizlik, yoksulluk ve yolsuzluk olduğunu belirterek, 2004 yılında çalışma hayatında ve işçi hareketinde ciddi sorunlarla karşılaşılacağını söyledi.

22 Kasım 2003, Cumartesi

✓ TÜRK-İŞ Genel Teşkilatlandırma Sekreteri ve Genel Maden-İş Sendikası Genel Başkanı Çetin Altun, Türkiye Taş Kömürü Kurumu (TTK)'nın devlet eli ile işletilmesinin şart olduğunu belirterek, kuruma 5-6 bin işçi alınması konusunda çalışmalar yapıldığını söyledi.

✓ TÜRK-İŞ'e bağlı Selüloz-İş Sendikası Genel Başkan Yardımcısı Suat Çorbacı, SEKA işlet-

melerinin özelleştirilmesinden dolayı büyük oranda üye kaybına uğradıklarını belirterek, TÜRK-İŞ'e bağlı 34 sendikadan 17'sinin özelleştirme ile karşı karşıya kaldığını söyledi.

27 Kasım 2003, Pazartesi

- ✓ Türkiye İşçi Emeklileri Derneği'nin, Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer, TBMM Başkanı Bülent Arınç ve Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'a gönderdiği mektupta, emeklilere sendika hakkı verilmesini istediği bildirildi.

28 Kasım 2003, Cuma

- ✓ TÜRK-İŞ Genel Başkanı Salih Kılıç yaptığı açıklamada, işçi kesimini zor günlerin beklediğini, ancak sorunları aşmak zorunda olduklarını söyledi.

3 Aralık 2003, Çarşamba

- ✓ TÜRK-İŞ'in 19. Genel Kurulu Ankara'da başladı. Genel Kurulda konuşan Genel Başkan Salih Kılıç, Başbakan Erdoğan'dan asgari ücret konusundaki açıklamalarına teşekkür ederek gereğini yapmasını istedi. Genel Kurula katılan Başbakan Erdoğan da yaptığı konuşmada, sendikalardan özel sektörde örgütlenmelerini istedi. Başbakanın bu sözlerine tepki gösteren işçiler, buna yasaların izin vermediğini söylediler.

7 Aralık 2003, Pazar

- ✓ SSK Genel Müdürlüğü tarafından yapılan açıklamada, TCDD'ye bağlı Eskişehir, Ankara, İstanbul ve İzmir'de bulunan hastanelere el koymadıkları, devraldıkları bildirildi.

8 Aralık 2003, Pazartesi

- ✓ TÜRK-İŞ Genel Başkanlığı'na seçilen Salih Kılıç yaptığı açıklamada, "TÜRK-İŞ, bir baskı grubu. İşçi haklarına ve ülke ekonomisine karşı yapılan haksız davranışları demokratik haklarımız içinde protesto etmeye devam edeceğiz. Örgütlenmeye ağırlık vereceğiz" dedi.

- ✓ Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın, SSK ve Bağ-Kur emeklileri için özel maaş ayarlaması yapılmasını istediği ve Maliye Bakanlığı ile Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın konu ile ilgili çalışmalara başladığı bildirildi.

9 Aralık 2003, Salı

- ✓ TÜRK-İŞ Yönetim Kurulu, ertelenen Kristal-İş grevi konusunda yaptığı açıklamada, "Grev hakkına ve özgür toplu pazarlık düzenine darbe vuran grev ertelemesini şiddetle kınıyoruz" dedi.

10 Aralık 2003, Çarşamba

- ✓ Kristal-İş Sendikası yöneticileri ve bağlı bir grup işçi, Şişecam işyerlerinde yapacakları grevin Bakanlar Kurulu tarafından ertelenmesini protesto etmek amacıyla AKP önünde protesto eylemi yaptı. Genel Başkan Mustafa Bağçeci "Rakı şişesinin, su bardağının, araba camının milli güvenliği tehdit ettiğini söylemek Türkiye'ye hakarettir" dedi.
- ✓ TÜRK-İŞ Genel Başkanı Salih Kılıç, Başbakan Erdoğan'ın, asgari ücret 350 milyon lira olması şeklindeki önerisini, işçinin "net", işverenin de "brüt" anladığını belirterek, "Eğer asgari ücret brüt 350 milyon lira olacaksa, artış yüzde 20 seviyelerin de kalacaktır. Bunu kabul etmemiz mümkün değil" dedi.

11 Aralık 2003, Perşembe

- ✓ Türkiye İşçi Emeklileri Derneği Genel Başkanı Kazım Ergün yaptığı açıklamada, sosyal destek zammının yıl başında biteceğini hatırlatarak, taban aylıklarının memur emeklilerinin taban aylıklarına eşitlenmesini istedi.

15 Aralık 2003, Pazartesi

- ✓ TÜRK-İŞ'e bağlı Kristal-İş Sendikası'nın, Şişecam Grubu işyerlerinde çıkmayı planladığı grevin, 8 Aralık'ta Bakanlar Kurulu'nun "milli güvenliği tehlikeye attığı" gerekçesiyle 60 gün

süreyle erteleme kararının iptali için Danıştay'a ve Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO)'ya başvurduğu açıklandı.

- ✓ TÜRK-İŞ Genel Başkanı Salih Kılıç, yeni asgari ücretin en düşük memur maaşı olan 517 milyon lira düzeyinde olmasını istedi.
- ✓ Sağlık-İş Sendikası Genel Başkanı Mustafa Başoğlu asgari ücret konusunda yaptığı yazılı açıklamada, "İşverenin tehdidi, hükümete asgari ücret konusunda geri adım attırmamalı" dedi.

16 Aralık 2003, Salı

- ✓ TÜRK-İŞ Genel Mali Sekreteri ve Asgari Ücret Tespit Komisyonu üyesi Ergün Atalay yaptığı yazılı açıklamada, asgari ücretin insani koşullara getirilmesine engel olmaya çalışan bazı işveren çevrelerini eleştirerek, "Bazı işverenler çalışanları için bir hırka bir lokma ücreti istiyor" dedi.

21 Aralık 2003, Pazar

- ✓ Türkiye'de kayıtdışı ekonominin, gayrisafi yurt içi hasılasının yüzde 45'i düzeyinde bulunduğu ve "Tekstil"de 2.5 milyon kaçak işçinin çalıştığı açıklandı.

22 Aralık 2003, Pazartesi

- ✓ TÜRK-İŞ'e bağlı Deri-İş Sendikası Yönetim Kurulu tarafından yapılan yazılı açıklamada, Tuzla Organize Deri Sanayii Bölgesi'nde kurulu Nuvell Deri Fabrikası'ndan 50 işçi üyelerinin daha işten çıkarıldığı belirtilerek, işçilerin haklarını alabilmek için fabrika kapısında bekledikleri kaydedildi.

23 Aralık 2003, Salı

- ✓ Türkiye'de kayıt dışı ekonomiyi mercek altına alan IMF heyeti'nin, sosyal güvenlik sistemindeki kayıplara dikkat çekerek, SSK ve Bağ-Kur prim tahsilatının vergi daireleri kanalıyla yapılmasını önerdiği bildirildi.

- ✓ TÜRK-İŞ Genel Mali Sekreteri ve Asgari Ücret Tespit Komisyonu üyesi Ergün Atalay, 25 Aralık Perşembe günü yapılacak komisyon toplantısından iyi bir rakam belediklerini hatırlatarak, "İyi bir rakam çıkmaz ise zaten olur demeyiz" dedi.

- ✓ 22.05.2003 tarihli ve 4857 sayılı İş Kanunu kapsamına giren tüm işyerlerinde uygulanması öngörülen Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından yürütülen Gürültü Yönetmeliği 23 Aralık 2003 tarih ve 25325 sayılı Resmi Gazete'de yayımlandı.

- ✓ 22.05.2003 tarihli ve 4857 sayılı İş Kanunu kapsamına giren ve mekanik titreşime maruz kalma riski bulunan tüm işyerlerinde uygulanması öngörülen Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından yürütülen Titreşim Yönetmeliği 23.12.2003 tarih ve 25325 sayılı Resmi Gazete'de yayımlandı.

- ✓ Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından hazırlanan Yapı İşlerinde Sağlık ve Güvenlik Yönetmeliği 23 Aralık 2003 tarih ve 25325 sayılı Resmi Gazete'de yayımlandı.

28 Aralık 2003, Pazar

- ✓ TÜRK-İŞ'e bağlı Tekgıda-İş Sendikası Genel Yönetim Kurulu tarafından yapılan yazılı açıklamada, Alkollü İçkiler Sanayi ve Ticaret A.Ş.'nin özelleştirilmesi kararı aleyhine yürütmeyi durdurma isteğiyle iptal davası açıldığı bildirildi.

- ✓ Türkiye İşçi Emeklileri Derneği Genel Başkanı Kazım Ergün, SSK ve Bağ-Kur emeklilerinin yeni yıla girerken hükümetten müjdeli bir haber beklediğini belirterek, aileleri ile birlikte 20 milyonu bulan emeklilerin daha fazla mağdur edilmemesini istedi.

- ✓ Ücretlilere günde 1,5 ayda 45 milyon lira olarak uygulanan özel gider indirimi 1 Ocak 2004'den itibaren kaldırılıyor. Bu uygulama sonucunda işçi ve memurun 2004 yılında ödeyeceği vergi her ay 6 milyon 750 bin TL artacak.

29 Aralık 2003, Pazartesi

- ✓ Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü, bünyesindeki bazı işyerlerine Özürlü ve Eski Hükümlü eleman alacağını açıkladı.
- ✓ TÜRK-İŞ Genel Teşkilatlandırma Sekreteri ve Genel Maden İşçileri Sendikası (GMİS) Genel Başkanı Çetin Altun, "Maden Kanunu Yasa Tasarısı'nın çıkartılmaması gerektiğini söyledi. Türkiye Taş Kömürü Kurumu'nun (TTK) kullanmadığı verimsiz sahalar da uhdesi ve yetkisi kurumda olmak üzere işletmecilere verilebileceğini" belirtti.

30 Aralık 2003, Salı

- ✓ TÜRK-İŞ Başkanı Salih Kılıç, Asgari Ücret Tespit Komisyonu'nda açıklanan yeni ücretin beklentileri karşılamadığını belirterek, "Yeni

Ücretin Ocak ayında yürürlüğe girmesi için komisyonda olumlu oy kullandık" dedi.

- ✓ Vergi Usul Kanunu, Gelir Vergisi Kanunu ve Kurumlar Vergisi Kanunu'nda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun (Kanun No: 5024) 25332 sayılı Resmi Gazete'de yayımlandı.

31 Aralık 2003, Çarşamba

- ✓ Kıdem tazminatı tavanı yükseltildi. Kıdem tazminatı tavanının 1 Ocak 2004'ten itibaren 1 milyar 485 milyon 430 bin olarak uygulanacağı açıklandı.
- ✓ TÜRK-İŞ Yönetim Kurulu, 2003 yılında iş güvenesi kavramının içinin boşaltıldığını, yeni çıkarılan İş Yasası ile işçilerin yıllarca verdikleri mücadeleler sonucunda elde ettikleri birçok hakkın ellerinden alındığını açıkladı.

GERÇEK ÖRGÜTLENME SENDİKACILIK

İmge Kitabevi Yayınları - Ankara - 2003

Alpaslan IŞIKLI

Günümüz dünyasında, örgütlenme olgusu karşısında çelişkili bir tavır sergilenmekte. Bir yanda demokratikleşme görüntüsü altında ve "devleti küçültme" hedefinin bir parçası olarak "sivil toplum örgütleri" veya NGO denilen oluşumların teşvik edildiğini görüyoruz. Bu çerçevede, vakıflar ve sözde tarikatlar yerden mantar gibi çöğalmakta ve güçlenmekte.

Buna karşılık, diğer hepsinden farklı olarak

bir başka örgütlenme türü daha var ki, Yeni Dünya Düzeni'nin egemenleri tarafından tam bir boy hedefi olarak belirlenmiş bulunuyor. Bu örgüt türü sendikalar ve sendikanın, günümüz dünyasında demokrasi, sosyal devlet ve ulus devlet olgusunun yanı sıra, ortadan kaldırılması yönünde, hakkında adeta ölüm fermanı verilmiş bulunan en önemli tarihsel kazanımlardan birisi olduğunda kuşku yoktur. Çünkü sendikacılık gerçek örgütlenmedir.

Unutmamak gerekir ki, sendikalara yönelik en ağır darbe, doğrudan doğruya kendi yetersizliklerinden kaynaklanmıştır. Sendikalar ve genel olarak işçi hareketi, bir büyük tarihsel misyonu gerçekleştirmekte yetersiz kalmalarının sonucu olarak, kendi varoluş koşullarını tehlikeye sokan evrensel boyutlu bir sürece de ortam hazırlamışlardır.

Bütün bunlara karşın, her gün tanık olduğumuz olaylarla da kanıtlanmaktadır ki sendikalar, çok büyük tehditler altında olsalar bile, dün olduğu gibi bugün de toplumsal olgular ve olaylar gündeminin baş sırasındadırlar. Yarın ne olacağı sorusunun yanıtı da geniş ölçüde sendikaların ne olup ne olmayacağına bağlı görünüyor. Sendikaların gündemden eksik olmayan önemi dolayısıyla ki, sendikacılık olgusunun değişen dünyanın koşullarında yeniden ele alma çabasının bir ürünü olarak bu kitap ortaya çıkmıştır.

Yaşamını işçi hareketi ve sendikacılık mücadelesine adanmış değerli hocamız Alpaslan Işıklı'nın bu kitabı, sendikacılık üzerine düşünenler için gerçek bir kaynak kitap niteliğinde.

TÜRK-İŞ ve BAĞLI SENDİKALAR

TÜRK-İŞ Genel Başkan: SALİH KILIÇ Bayındır Sokak No. 10 ANKARA Tel: (312) 433 31 25 (4 Hat) Fax: (312) 433 68 09 - 433 85 80 - 432 56 60	18	DOKGEMİ-İŞ 14 Genel Başkan: NAZIM TUR Küçükpıyalı Paşa Mah. Kızılay Meydanı No. 24/26 Tel: (212) 237 25 90 (5 Hat) • Fax: 237 39 89 Kasımpaşa / İST.
1 TARIM-İŞ 01 Genel Başkan: BEDRETTİN KAYKAÇ Bankacı Sokak No. 10 Kocatepe / ANKARA Tel: (312) 419 04 56 (6 Hat) • Fax: (312) 419 38 47	19	TÜRKİYE YOL-İŞ 15 Genel Başkan: FIKRET BARIN Sümer 1 Sok. No. 18 Kızılay / ANKARA Tel: (312) 232 46 87-95 • Fax: (312) 232 48 10
2 ORMAN-İŞ 01 Genel Başkan: MEHMET KAFES Özveren Sokak No. 19 Maltepe / ANKARA Tel: (312) 229 10 56-57-58-59 • Fax: (312) 229 21 15	20	TES-İŞ 16 Genel Başkan: MUSTAFA KUMLU Meriç Sok. No. 23 Beştepe / ANKARA Tel: (312) 212 65 10 (20 Hat) • Fax: (312) 212 65 52
3 TÜRKİYE MADEN-İŞ 02 Genel Başkan: H. HÜSEYİN KAYABAŞI Strasbourg Cad. 7/4-5 Sıhhiye / ANKARA Tel: (312) 231 73 55-56-57 • Fax: (312) 229 89 31	21	TEZKOOP-İŞ 17 Genel Başkan: SADIK ÖZBEN Üçyıldız Cad. No. 29 Subayevleri / ANKARA Tel: (312) 318 39 79-86 • Fax: (312) 318 39 88
4 GENEL MADEN-İŞ 02 Genel Başkan: ÇETİN ALTUN Mithatpaşa Mah. Nizam Cad. Şemsi Denizler Sk. No. 18 Tel: (312) 251 44 77 • Fax: (312) 253 66 35 ZONGULDAK	22	TÜRK KOOP-İŞ 17 Genel Başkan: EYÜP ALEMDAR İzmir Cad. Fevzi Çakmak Sokak 15/11 Yenisehir / ANKARA Tel: (312) 230 08 55 - 229 44 80 • Fax: (312) 229 58 36
5 PETROL-İŞ 03 Genel Başkan: MUSTAFA ÖZTAŞKIN Altunizade Mah. Kuşbakışı Sok. No. 25 Üsküdar / İSTANBUL Tel: (216) 474 98 70 (10 Hat) • Fax: (216) 474 98 67 - 474 92 38	23	TÜMTİS 18 Genel Başkan: SABRİ TOPÇU İnkılap Cad. No. 35/1-2 Aksaray / İSTANBUL Tel: (212) 530 07 43 • Fax: (212) 588 26 20
6 TEKGIDA-İŞ 04 Genel Başkan: KORKUT GÜLER 4. Levent Konaklar Sokak Levent / İSTANBUL Tel: (212) 264 49 96-97-98 • Fax: (212) 278 95 34	24	DEMİRYOL-İŞ 19 Genel Başkan: ERGÜN ATALAY Necatibey Cad. Sezenler Sok. 5/4 ANKARA Tel: (312) 231 80 30-31 • Fax: (312) 231 80 32
7 ŞEKER-İŞ 05 Genel Başkan: ÖMER ÇELİK Karanfil Sokak No. 59 Bakanlıklar / ANKARA Tel: (312) 418 42 73-74 • Fax: (312) 425 92 58	25	TÜRKİYE DENİZCİLER 20 Genel Başkan: TURAN UZUN Rıhtım Cad. Denizciler Sok. No. 7 Tophane / İSTANBUL Tel: (212) 292 90 81 (7 Hat) • Fax: (212) 244 52 21
8 TEKSİF 06 Genel Başkan: ZEKİ POLAT Ziya Gökalp Cad. Aydoğmuş Sok. No. 1 ANKARA Tel: (312) 431 21 70-71-72-73 • Fax: (312) 435 78 26	26	HAVA-İŞ 21 Genel Başkan: ATILAY AYÇİN İncirli Cad. Volkan Apt. 66/1 Bakırköy / İSTANBUL Tel: (212) 660 20 95 (5 Hat) • Fax: (212) 571 90 51
9 DERİ-İŞ 07 Genel Başkan: YENER KAYA Ali Nihat Tarlan Cad. Ertas Sok. No. 4 (Ardıl İş Merkezi) Kat: 3 Tel: (216) 572 90 50-51-52 • Fax: (216) 572 90 53 Bostancı/İST.	27	LİMAN-İŞ 22 Genel Başkan: RAİF KILIÇ Necatibey Cad. Sezenler Sok. 4/5 Sıhhiye / ANKARA Tel: (312) 231 74 18 • Fax: (312) 230 24 84
10 AĞAÇ-İŞ 08 Genel Başkan: MÜRSEL TAŞÇI Necatibey Cad. No. 20/22-23 Sıhhiye / ANKARA Tel: (312) 229 53 95 - 229 08 27 • Fax: (312) 231 52 19	28	TÜRKİYE HABER-İŞ 23 Genel Başkan: CENGİZ TEKE Kültür Mah. Yüksel Cad. No. 38 Yenisehir / ANKARA Tel: (312) 444 1992 • Fax: (312) 434 57 04
11 SELÜLOZ-İŞ 09 Genel Başkan: ERGİN ALŞAN Ankara Cad. İpek Apt. No. 87 İZMİR Tel: (262) 321 18 99 • Fax: (262) 321 34 51	29	SAĞLIK-İŞ 24 Genel Başkan: MUSTAFA BAŞOĞLU Hedef Sok. No. 5 Anıttepe / ANKARA Tel: (312) 231 80 45 • Fax: (312) 230 23 96
12 BASIN-İŞ 10 Genel Başkan: ALİ EKBER GÜVENÇ Hanımeli Sokak No. 26/6-7 Sıhhiye / ANKARA Tel: (312) 230 29 08 - 229 85 65 • Fax: (312) 229 43 15	30	TOLEYİS 25 Genel Başkan: CEMAİL BAKINDI İnebey Mah. Küçük Langa Cad. No. 16/18 Kat. 1 Bilir İş Merkezi Tel: (212) 530 73 82-585 52 07 • Fax: 530 72 99 Aksaray / İST.
13 BASİSEN 11 Genel Başkan: METİN TIRYAKIOĞLU Dolmabahçe Caddesi, No: 29-31 Beşiktaş / İSTANBUL Tel: (212) 227 88 10 (8 hat) • Fax: (212) 227 86 44 - 227 86 52	31	TÜRK HARB-İŞ 26 Genel Başkan: OSMAN ÇİMEN İnkılap Sokak No. 20 Kızılay / ANKARA Tel: (312) 417 50 97-98-99 • Fax: (312) 417 13 64
14 BASS 11 Genel Başkan: TURGUT YILMAZ Sümer 2 Sok. No. 29 Kat. 3 Kızılay / ANKARA Tel: (312) 232 50 09-11 • Fax: (312) 231 67 30	32	TGS 27 Genel Başkan: BEHZAT ERKOÇ Basın Sarayı Kat. 2 Çagaloğlu / İSTANBUL Tel: (212) 514 06 94-96 • Fax: (212) 511 48 17
15 TÜRKİYE ÇİME-İŞ 12 Genel Başkan: TAMER ERALAN Esat Cad. No. 43 Küçüksat / ANKARA Tel: (312) 419 58 30-34 • Fax: (312) 425 13 35	33	TÜRKİYE BELEDİYE-İŞ 28 Genel Başkan: NIHAT YURDAKUL Necatibey Cad. No. 59 Kızılay / ANKARA Tel: (312) 231 83 43-45 • Fax: (312) 232 08 74
16 KRİSTAL-İŞ 12 Genel Başkan: MUSTAFA BAĞÇECİ Kazancı Yokuşu, Ağacırağı Sok. No. 3 D. 10 Taksim / İSTANBUL Tel: (212) 251 95 77 (3 Hat) • Fax: (212) 251 95 79	34	TÜRK-SEN Genel Başkan: ARSLAN BIÇAKLI A. Şehit Mehmet R. Hüseyin Sok. No. 7 Lefkoşe / KKTC Tel: (0.392) 227 24 44 • Fax: (0.392) 228 78 31
17 TÜRK-METAL 13 Genel Başkan: MUSTAFA ÖZBEK Kızılırmak Mah. Eskişehir Yolu 1. km. Söğütözü / ANKARA Tel: (312) 284 40 10-17 • Fax: (312) 284 40 18	35	HÜR-İŞ Genel Başkan: ÖZAY ANDIÇ Şehit Şener Enver Sok. No. 23 Yenisehir - Lefkoşe / KKTC Tel: (0.392) 228 24 56 • Fax: (0.392) 228 64 31

TÜRK-İŞ MARŞI

Hey arkadaş; uzak durmal
Emeğin için TÜRK-İŞ'e gel!
Yağmaya, talana izin verme
Türkiye için TÜRK-İŞ'e gel

Türkiye, Türkiye, Türkiye İştel
TÜRK-İŞ'te Türkiye Demek Güzel

Türkiye, Türkiye, Türkiye İştel
TÜRK-İŞ'te Türkiye Daha Güzel

Ekmek için, vatan için
Başı dik, onurlu insan için
Gelecek güzel günler için
Yurduma emek vermek güzel

Türkiye, Türkiye Türkiye İştel
TÜRK-İŞ'te Türkiye Demek Güzel!

TÜRK-İŞ'e TÜRK-İŞ'e TÜRK-İŞ'e gel, gel
TÜRK-İŞ'te birlik olmaya gel

Vardiya vardiya nöbetteyiz
Sendika sendika yüreğimiz
Dal budak salmış köklerimiz
TÜRK-İŞ'te örgütlü olmak güzel

TÜRK-İŞ'te TÜRK-İŞ'te birleştirdi eller
TÜRK-İŞ'le üretmek daha güzel

Türkiye, Türkiye, Türkiye İştel
TÜRK-İŞ'le Türkiye daha güzel

TÜRK-İŞ demek, barış demek
Kardeşliğe emek gerek
Çalışarak, güvenerek
Yarınlara koşmak güzel

Birliğe, barışa, huzura gel gel
TÜRK-İŞ'te Türkiye Demek Güzel

Türkiye, Türkiye, Türkiye İştel
TÜRK-İŞ'te Türkiye Demek Güzel!

Dağları delen Ferhatız biz
Hayata yön verir emeğimiz
İ-me-fe mi-me-fe dinlemeyiz
Bağımsız Türkiye aşkına gel!

TÜRK-İŞ'e TÜRK-İŞ'e, TÜRK-İŞ'e gel, gel
TÜRK-İŞ'te dağları delmeye gel!

Türkiye, Türkiye, Türkiye İştel
TÜRK-İŞ'te Türkiye Demek Güzel!

Yalanı söküp atma vakti
İşçinin kürsüye çıkma vakti
Meydanda çiçek açma vakti
Yaklaşıyor bak, TÜRK-İŞ'e gel

Meydana, meydana, meydana gel, gel
TÜRK-İŞ'le meydanlar daha güzel

Türkiye, Türkiye, Türkiye İştel
TÜRK-İŞ'te Türkiye Demek Güzel!

Milletime, bayrağıma,
Tarihime, toprağıma,
Beşikten mezara insanıma
TÜRK-İŞ'te sahip çıkmak güzel..

Türkiye, Türkiye, Türkiye İştel
TÜRK-İŞ'te Türkiye Daha Güzel

TÜRK-İŞ'e TÜRK-İŞ'e TÜRK-İŞ'e gel gel
TÜRK-İŞ'te birlik olmak güzel

Söz : M. Metin Çiftçi